

WIELEWAAL

tweemaandelijks tijdschrift

jaargang 53

september 1987

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie voor Onderwijs en Permanente Vorming.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46
Dr. H. MEEUS: jaargang 47 tot en met 51

Hoofdredacteur: G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)

Redactieraad:

H. FRANCKX, J. BLOEMEN, G. BURGGRAEVE, A. DEJONGHE, R. DE FRANE, R. DE LUST, B. GODDEERIS, P. HERROELEN, P. PRINSEN, S. TYS, D. VAN DAELE, P. VAN DEN BREMPT, J. VANHEUVERSWEYN, W. VAN SPAENDONK, J. VAN WINKEL, R. WILLOCKX

WIELEWAAL is een uitgave van de

Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers. Ze telt nu meer dan 6.000 leden, verdeeld over 52 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filmavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, studieprojecten, deelname aan regionale en internationale onderzoeken en inventarisaties, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staan jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 70 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 4.000 ha, verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen „Wielewaal-huis” te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van bestuur

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)
W. VAN SPAENDONK, ondervoorzitter, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480 54 24)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)
E. WELLENS, Statiestraat 89, 3900 Lommel (011/54 40 25)

Overige leden:

J. DHOLLANDER, Bergstraat 5, 2780 St.-Gillis-Waas (03/770 64 26)
M. GUISSON, Reststraat 49a, 3211 O.L.V.-Tielt (016/63 33 76)
P. HERROELEN, Postbus 64, 8400 Oostende (059/80 21 66)
G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)
D. VAN DAELE, Iepersesteenweg 3a, 7790 Waasten
J. VANHEUVERSWEYN, Burg. P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84 43 82)

Technisch adviseur voor de natuurreservaten:

S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 450 F. Nederland en Luxemburg: 800 F. Andere landen: 900 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F
Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52

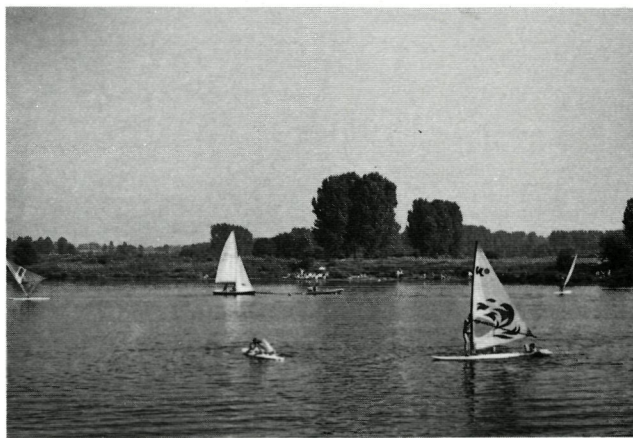
Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks tijdschrift WIELEWAAL en het trimesteriële tijdschrift ORIOLUS. Artikels voor WIELEWAAL moeten verzonden worden naar dhr. G. Luyts, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout, teksten voor ORIOLUS naar Dr. H. Meeus, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Berichten en activiteitenkalender dienen verzonden naar De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

Flora en avifauna van het Schulensbroek

Herman Berghmans, Koen Leysen, Jos Volders.

1. Inleiding

In 1985 verscheen een door ons geschreven artikel in de *Wielewaal* n° 51 (36-40) met name *Ontdekking van een belangrijke concentratie van de Kwartelkoning in België*. de bedoeling van dit artikel was het losweken van een aantal reacties, die uiteindelijk zouden kunnen leiden tot bescherming van het gebied. Die reacties lieten niet op zich wachten: zowel kranten als weekbladen brachten veelzeggende artikels. Verenigingen zoals BNVR, LISEC, NAL enz..., hebben zich met de problematiek bezig gehouden, studies gemaakt en naar gunstige oplossingen gezocht. In de gemeenteraden van zowel Schulen als Herk-de-Stad kwam het Schulensbroek meer dan eens ter sprake. De sensibilisering, die we met het vorige artikel beoogden en zeker ook ten dele bereikten, willen we nu verder op een bredere leest schoeien. Want er is sindsdien heel wat gebeurd. Het lijkt er op dat ons artikel voor sommige instanties een aansporing is geweest om een aantal werken die al jaren stillagen opnieuw op te starten. Van het zachtglooiende strandje (waar de vele steltlopers zich bij voorkeur ophielden gedurende de trekperiode) is niet veel meer over. De zandhopen waarin ± 60 paren Oeverzwaluwen broedden, werden afgegraven juist in die periode dat deze vogels jongen hadden. Nochtans was aan de betrokkenen gevraagd met het afgraven enkele weken te wachten tot na het broedseizoen. Een aarden wal van ongeveer 4 meter hoog en met een basis van ± 16 meter werd opgeworpen rond gans het zogenaamde binnenbekken. Ecologisch zeer waardevolle stukken grasland en grachten moesten het ontgelden. In deze zin kunnen wij nog wel even verder gaan, de georkestreerde vernietiging van het Schulensbroek gaat door. Zoals reeds aangehaald drong een tweede, meer diepgaand artikel zich op. Hierin willen wij de rijkdom van het Schulensbroek beklemtonen aan de hand van ± 5 jaar gegevens over flora en fauna; meestal eigen waarnemingen, maar ook gegevens ons ter hand gesteld door vele vrienden en medewerkers, om aan te tonen hoe uniek dit gebied wel is. Want alles is er nog niet verloren, er liggen nog diverse uitgestrekte natte hooilanden. Maar de bedreiging door enerzijds verdere uitbreiding van het meer, en anderzijds ruilverkaveling en recreatiedruk is groot.

Recreatiedruk op het meer.

Foto: J. Van Damme

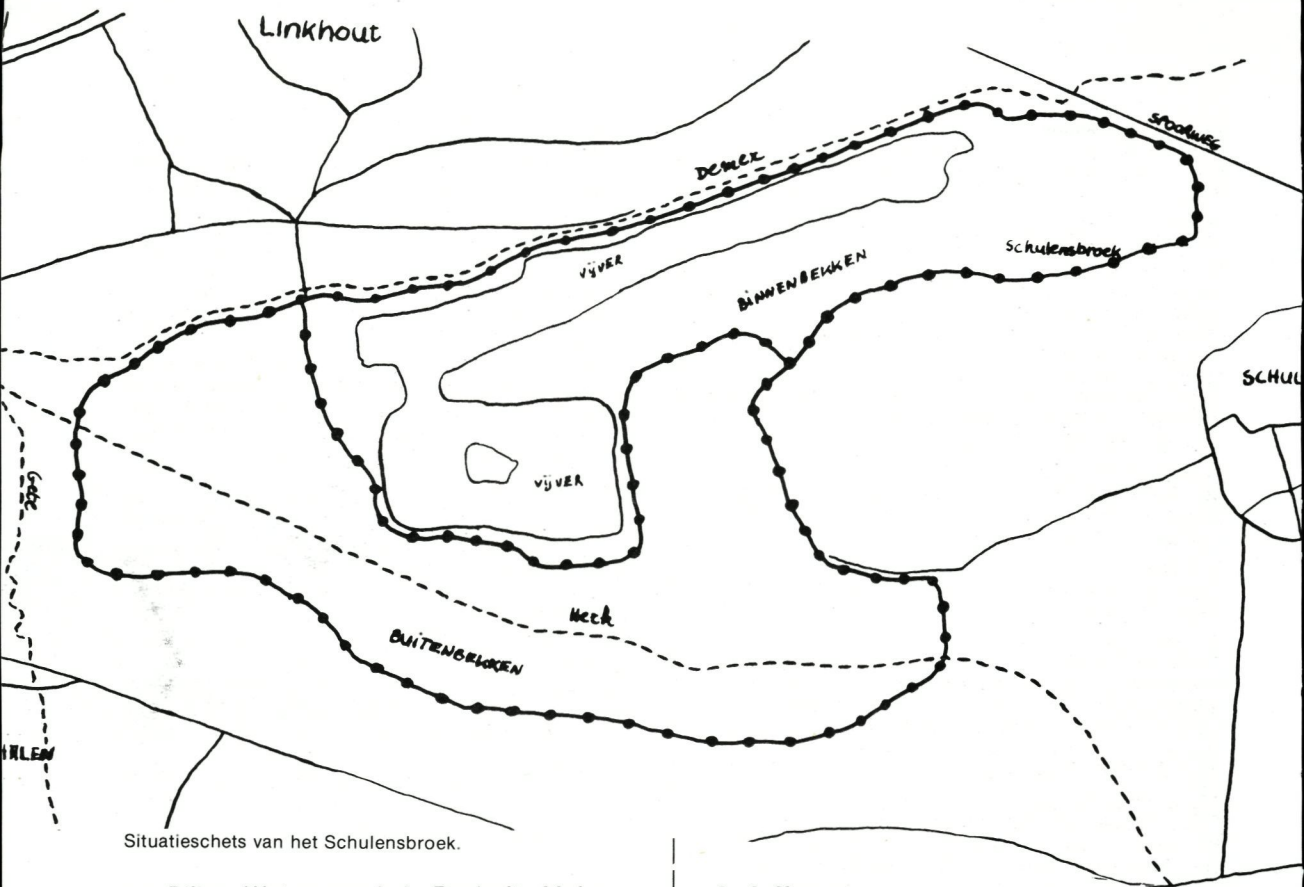
2. Situering van het gebied

Op 1,5 km van Herk-de-Stad, in de zogenaamde Demerdepressie tussen Lummen en Diest, ligt het Schulensbroek met een oppervlakte van ± 1700 ha. Aan de zuidkant wordt het gebied begrensd door de Rijksweg 2, Diest-Hasselt. In het noorden vormt de weg Lummen-Linkhout de grens, terwijl in het oosten en het westen respectievelijk Schulen en Halen aansluiten. Het gewestplan Hasselt-Genk duidt dit gebied aan als waterwachtbekken en overstromingsgebied.

3. Flora

Het Schulensbroek, en daarbij aansluitend het Webbekombroek, vormt een voor onze gewesten uniek landschap. Enig in België is het polderachtige grasland tussen het Landwijkbroek, de visvijvers de Vroenten en de populieraanplant ± 1 km ten oosten van deze visvijvers. De natte kruidenrijke graslanden en de ontelbare grachten die het gebied doorkruisen, herbergen een speciale vegetatie die enorm waardevol is. Veel van de hier voorkomende planten verkieszen drassige gronden. Niet minder dan 85 belangrijke soorten komen hier voor. Vele hiervan zijn zeer zeldzaam. De volgende opsomming geeft, duidelijker dan veel woorden, de waarde weer van het Schulensbroek:

Trosdravik, Brongras, Moerasbeemdgras, Veldgerst, Sterzegge, Blaaszegge, Draadrus, Platte Rus, Lidsteng, Grote Boterbloem, Fijne

Situatieschets van het Schulensbroek.

en Stijve Waterranonkel, Poelruit, Muizenstaart, Kruipganzerik, Aardbeiklaver, Moerasviooltje, Grote Watereppe, Groot en Kruipend Moerasscherm, Pijptorkruid, Waterviolier, Kleverig Walstro, Zomp-Vergeet-Mij-Nietje, Rode Waterereprijs, Grote Ratelaar, Moerskruiskruid, Middelste Waterweegbree, Zwanenbloem, Klein Blaasjeskruid, Kleine Egelskop, Slijkgroen, Aarvederkruid, Gedoorn Hoornblad, Doorgroeid, Glanzig en Tenger Fonteinkruid, Duizendknoopfonteinkruid, Haarfonteinkruid, Schedefonteinkruid, Kalmoes.

Een indrukwekkende lijst. Eigenaardig is het voorkomen van Slijkgroen aan de rand van het meer. Deze boreale soort is vermoedelijk meegekomen met de overwinterende watervogels uit het hoge noorden.

Door het grotendeels ontbreken van natuurlijke bossen zijn er in het Schulensbroek weinig schaduwplanten te vinden. Toch zijn enkele het vermelden waard, vb: Look-Zonder-Look, Nagelkruid, Rode Kornoelje en IJle Zegge. Zij komen vooral voor in de Canada-aanplant aan de rand van de depressie.

Soorten van droge en zure gronden zoals Struikheide, Buntgras en de kalkminnende soort Agrimonie zijn samen met een aantal adventieve planten, afhankelijk van aangevoerde gronden, het voorkomen van spoorwegdijken en opgeworpen nieuwe wegels.

4. Avifauna

De onderstaande inventarisatie liep van 1982 tot en met 1986. Voor 1982 hebben wij ons gebaseerd op een inventarisatie uitgevoerd door J. Gabriëls en R. Meynen (LISEC). Op grond van de verzamelde gegevens werd door ons een status per soort voor het gebied opgesteld, deze status wordt bijna telkens vermeld. Het onderzochte gebied beslaat de hele depressie vanaf de kerk van Linkhout tot en met deze van Schulte.

1. Roodkeelduiker

Een eerder zeldzame doortrekker met 1 ex. op 3 en 4 dec. 1983. Verder werd er een dood ex. gevonden op 16 febr. 1985, dit zat verstregeld in een nylondraad.

2. Fuut

Jaarlijkse broedvogel aan de viskweekvijvers, verder het gehele jaar door in het gebied aanwezig. Doortrek vooral in maart en april met als max. 35 ex. op 20 maart 1985.

3. Roodhalsfuut

Jaarlijkse doortrekker, zowel in voor- als najaar. 1 ex. op 1 nov. 1982, 2 ex. op 14 nov. 1982, 1 ex. op 16 jan. 1983, 1 ex. van 10 nov. tot 9 dec. 1984, 2 ex. in zomerkleed van 23 tot 29 april 1986, 1 ex. op 13 okt. 1986.

4. Dodaars

Een onregelmatige broedvogel met o.a. in 1984 een geslaagd broedgeval. Doortrekker in voor- en najaar. Wintergast in klein aantal.

5. Jan van Gent

Van deze uitgesproken zeevogel werd op 29 nov. 1981 een verzwakt adult ex. gevonden door

boswachter Willems (Zeem). Deze bracht de vogel naar het vogelasiel van Opglabbeek. Een kleine week later heeft men het dier al opnieuw de vrijheid gegeven te Oostende. Waarschijnlijk raakte deze vogel door de zware N.W.-storm van 23 en 24 nov. in het binnenland verzeild.

6. Aalscholver

Regelmatische doortrekker die langere tijd op het meer kan pleisteren. De laatste jaren zien we trouwens in onze omgeving vaker grotere groepen Aalscholvers op doortrek. Is dit te danken aan een toename van de soort of zou een uitbreiding van het aantal geschikte foerageergebieden (zandputten; grindgaten e.d.) een invloed kunnen uitoefenen op hun trekgedrag?

7. Blauwe Reiger

Jaarvogel met in de onmiddellijke omgeving een kleine kolonie van een 8-tal nesten. Deze vogels foerageren in de ganse depressie. 8 sept. 1985: 8 ex.

8. Purperreiger

Zeldzame doortrekker in het najaar. Enkele gegevens: 1 ex. op 18 okt. 1983, 1 juv. ex. op 9 sept. 1985.

9. Ooievaar

Zeldzame doortrekker, toch is het Schulensbroek zeker een aantrekkelijk foerageergebied. Normaal is augustus de beste maand om deze vogels te zien. Dan is de recreatiedruk op het gebied echter veel te groot, toch 1 ex. op 2 aug. 1983 en 7 ex. in de onmiddellijke omgeving.

10. Knobbelzwaan

Regelmatische verschijning aan het meer. Jaarlijks komt er ook een verwilderd koppeltje tot broeden aan de viskweekvijvers. In 1985 werd hun broedsel vernield, maar in 1986 brachten ze twee jongen groot. Nog enkele opmerkelijke aantallen: 12 ex. op doortrek 27 dec. 1986, 27 ex. (14 ad. + 13 juv.) 15 jan. '87, 20 ex. (12 ad. + 8 juv.) 19 jan. '87.

Wilde en Kleine Zwaan, jaarlijkse wintergasten.

Foto: J. Van Damme

11. Wilde Zwaan

Het Schulensbroek is één van de weinige plaatsen in ons binnenland waar de Wilde Zwaan elk jaar overwintert:

- winter 1980-1981 geheel de winter enkele ex.
- winter 1982-1983 2 ex. op 15 jan. en op 12 en 24 febr.
- winter 1983-1984 3 ex. op 14 en 22 jan.
- winter 1984-1985 10 ex. gans de winter
- winter 1985-1986 8 ex. van 17 jan. tot 15 maart

- winter 1986-1987 op 22 dec. zagen we 9 wilde zwanen aankomen vanuit het noorden (3 ad. + 6 juv.). Een unieke belevens. Hun aantal is in de loop van de winter geleidelijk opgelopen, tot 16 ex. (10 ad. + 6 juv.) Op 10 febr. zagen we nogmaals 2 ex. neerkomen bij de groep. Het begroetingsceremonieel ging met veel roepen gepaard, waarbij de zwanen bijna in een kring stonden en hevige klapwiekten. Op 5 maart 1987 waren nog 20 ex. aanwezig: 9 ad. en 11 juv.

12. Kleine Zwaan

Jaarlijkse wintergast in klein aantal. Zo had in de winters van '85-'86 en '86-'87 1 ad. ex. aansluiting gezocht bij de Wilde Zwanen. Toen er op 25 jan. 1987 nog 4 ex. (3 ad. + 1 juv.) bijkwamen, foeragerden ze meestal apart.

13. Grauwe Gans

Jaarlijkse wintergast en doortrekker in niet al te grote aantallen met als piek 20 ex. op 9 jan. 1986 en 16 ex. op 7 febr. 1987. Op 2 nov. '86 kwamen er wel een honderdtal (in verschillende groepen) overgetrokken. Op die dag werd op nog veel andere plaatsen trek van Grauwe Gans vastgesteld. Op 5-3-87 nog 44 ex. overtrekkend.

14. Rietgans

Niet zoveel waarnemingen: 1 ex. op 29 jan. '85, 6 ex. vliegend westelijk op 22 dec. '86, 45 ex. op 24 jan. '87, 19 ex. op 25 jan. '87.

15. Kolgans

Slechts enkele waarnemingen: 1 ex. op 2 jan. '86 en op 25 jan. '87, 13 ex. op 31 jan. '87.

16. Brandgans

4 ex. overtrekkend op 28 okt. '84.

Een geschikt gebied voor eenden

Het spreekt voor zich dat de gehele depressie zeer aantrekkelijk is voor eendachtigen. Tijdens de overstromingen die regelmatig samenvallen met de trekperiode, vertoeven er soms duizenden eenden. De ondergelopen graslanden dienen dan als foerageergebied voor meerdere soorten. Vrijwel alle soorten kunnen dan waargenomen worden, dikwijls in vrij grote aantallen. In de onmiddellijke omgeving (ca. 500 m) van het meer vinden we een aantal viskweekvijvers die hier voor de eendachtigen ook enorm waardevol zijn. Niet alleen komen de vogels hier soms foerageren, maar heel wat eenden, die aan het meer te weinig geschikte nestgelegenheid vinden, komen hier tot broeden. We denken hierbij aan Kuif- en Tafeleenden.

17. Bergeend

In totaal een tiental waarnemingen in winter en voorjaar. Vermeldenswaard is wel de waarneming van 2 juv. ex. op 23 aug. 1986.

18. Wilde Eend

Deze soort is het gehele jaar in het gebied aanwezig. Talrijke broedvogel. In de winter verblijven er soms duizenden vogels op het meer. Vooral bij invallende vorst, waarbij de kleinere vijvers en grachten dicht vriezen, nemen de aantallen sterk toe. Ook als het meer dichtgevroren is, blijft nog een groot deel van deze eenden ter plaatse, vaak geconcentreerd rond een wak dat vooral door de Meerkooten wordt

Overwinteringsgebied voor eenden!

Foto: J. Van Damme

opengehouden, en profiteren van de relatieve veiligheid die zo'n ijsvlakte biedt.

De hoogste aantallen: ± 1000 ex. op 4 maart 1984, enkele duizenden op 27 jan. 1985, ± 2000 ex. op 9 jan. 1986.

19. Krakeend

De opmars van deze, van origine meer oostelijke, vogel is ook in Schulen niet onopgemerkt gebleven. Het is er een onregelmatige broedvogel geworden met name aan de kweekvijvers (1984 en 1985 - 1 koppel) en waarschijnlijk ook aan het meer (1986 op het eiland). Verder nogal wat doortrek en in de winter ook vaak enkele ex. max. 10 ex. op 17 okt. 1984, 8 ex. op 8 febr. 1987.

20. Smient

Doortrekker en wintergast in wisselend aantal. Enkele maxima: 60 ex. op 12 maart 1983, 97 ex. op 3 maart 1987.

21. Wintertaling

Jaarlijkse broedvogel in klein aantal, doortrekker en wintergast. Grotere aantallen in de winter, tot bv. 300 ex. op 9 jan. 1987.

22. Zomertaling

Van deze vrij zeldzaam geworden eendesoot broeden in Schulen nog 1 à 2 paartjes in de hooilanden. Een eventuele verlaging van de grondwaterstand in het buitenbekken zou de verdwijning van de Zomertaling kunnen inluiden. Tijdens overstromingen in het voorjaar; hogere aantallen: enkele maxima: 10 ex. op 14 april 1983, 13 ex. op 12 april 1986.

23. Pijlstaart

Doortrekker in redelijk aantal van november tot april. Bij overstroming blijven ze vaak wat langer. Enkele maxima: 2 nov. '84 - 17 ex., 3 apr. '86 - 13 ex., 3 maart '87 - 57 ex. Een absoluut record-aantal werd bereikt in maart 1987 met maar liefst 260 ex.

24. Slobeend

Het aantal broedparen kan sterk schommelen. In jaren met een hoge waterstand komen vele malen meer broedparen voor dan in droge jaren. Zo stelde men, na een natte periode (winter en voorjaar 1982) in de depressie van Schulen een concentratie van 6 paar per 100 ha vast. (Gabiëls, 1985). Ook als doortrekker te zien in vrij grote aantallen vb. ± 100 ex. op 12 april 1986.

25. Krooneend

Twee waarnemingen van deze soort: 1 σ van 30 maart tot 13 april 1986 en waarschijnlijk hetzelfde ex. van 28 mei tot 7 juni 1986 in eclipskleed.

26. Kuifeend

Ook voor deze duikeend zijn de viskweekvijvers zeer belangrijk; in 1986: 6 broedparen. Ook aan het meer konden we 1 broedgeval vaststellen op een

ondertussen afgegraven gedeelte. Vrij talrijke doortrekker en wintergast met een max. van ± 100 ex. op 14 febr. 1983.

27. Tafeleend

Vrij recent is de Tafeleend broedvogel geworden aan de viskweekvijvers. Zo waren er in 1986 min. 5 geslaagde broedgevallen. Als doortrekker en wintergast vindt deze eend het meer ook aantrekkelijk. Op 26 jan. 1986 zaten er maar liefst 570 ex.

28. Eidereend

Eén ex. bracht in Schulen de jaarwisseling 1983-1984 door: waarneming op 1 jan. 1984. Toch was er de vorige dagen geen storm, de laatste flinke storm dateerde van 19 en 20 dec. 1983.

29. Brilduiker

Slechts enkele waarnemingen: 1 $\varnothing$ op 2 april 1986, 1 $\varnothing$ op 3 maart 1987.

30. Grote Zaagbek

Doortrekker en wintergast. Vooral te zien bij flinke vorst. Enkele gegevens: 2 $\varnothing$ $\varnothing$ op 2 dec. '84, 5 $\varnothing$ $\varnothing$ op 24 nov. '85, 7 $\varnothing$ $\varnothing$ op 19 jan. '87.

In de strenge winter '86-'87 zagen we zelfs verschillende ex. naar voedsel zoeken in de sterk vervuilde Demer.

31. Middelste Zaagbek

Deze soort wordt niet zo vaak in het binnenland gezien, toch 1 σ op 25 jan. '87.

32. Nonnetje

Ook Nonnetjes vereren het Schulensbroek met een bezoek in de winter. Vanaf 24 jan. '87 zaten er verschillende exemplaren, met een max. van 5 σ σ en 1 $\varnothing$ $\varnothing$ op 25 jan. '87.

33. Visarend

Een jaarlijkse doortrekker, die in april-mei nogal gehaast is, maar in augustus en september vaak langere tijd blijft pleisteren. Voor de Visarend vormt dit gebied samen met de vijvers van Midden-Limburg een aantrekkelijk jachtgebied. Twee waarnemingen vallen buiten de gebruikelijke trekperiode: nl. 13 juli '85 en 5 nov. '86.

34. Rode Wouw

1 ex. op 18 okt. 1983.

35. Sperwer

Waarschijnlijk broedvogel in de nabije omgeving. Het Schulensbroek vormt voor hem een uitstekend jachtgebied. Regelmatige doortrekker en wintergast.

36. Havik

Broedvogel in de omgeving.

37. Buizerd

Broedvogel (2 paren in 1986). Zeer algemene doortrekker en wintergast.

38. Ruigpootbuizerd

De winter 1986-'87 bracht heel wat zeldzame gasten van het hoge noorden naar ons land. 1 ex. op 17 en 27 jan. 1987. Op 29 jan. observeerden we 2 ex. samen en enkele dagen later 4 ex. die we gemakkelijk individueel konden herkennen.

39. Wespendif

Jaarlijks doortrekker in mei en augustus.

40. Bruine Kiekendief

Ondanks het ontbreken van riet broedt de Bruine Kiekendief soms in het Schulensbroek. Dit was het geval in '83 en '84. In het voorjaar van '85 werd een broedgeval op het eiland verstoord.

41. Blauwe Kiekendief

Jaarlijkse wintergast. Meestal gaat het dan om 1 $\varnothing$. De winter 1986-'87 zaten er evenwel min. 3 ex. (2

♂♂ en 1 ♀). Het aantal waarnemingen van deze kiekendief lag in de hele omgeving toen trouwens erg hoog. Vroegste waarnemingsdatum: 19 sept. '84, laatste: 14 april '83.

42. Grauwe Kiekendief

Doortrekker: 1 ♂ op 18 en 19 mei 1985.

43. Slechtvalk

Nog maar één waarneming, hoewel het gebied er uiterst geschikt voor is: 1 ex. op 8 febr. 1987.

44. Boomvalk

Jaarlijkse broedvogel in de omgeving, soms zelfs in de Canadapopulieren nabij het meer. Vroegste waarneming op 28 april 1985 en laatste op 21 sept. '86.

45. Smelleken

Waarschijnlijk jaarlijkse doortrekker. Volgende waarnemingen werden genoteerd: 1 ♂ op 3 jan. 1985, 1 ♀ op 14 nov. '85.

46. Torenavalk

Broedvogel. Enkele koppels brengen er jaarlijks hun jongen groot. Is verder natuurlijk het hele jaar in het gebied aanwezig.

47. Patrijs

Jaarlijks broedvogel, 1 à 2 koppels. Het broedsucces is afhankelijk van de waterstand.

48. Kwartel

Goede kern in de depressie van Schulen (J. Gabriëls 1985). Het voorkomen van deze vogel vertoont een invasieachtig karakter in West-Europa. Ook in Schulen werd dit vastgesteld. Zo noteerde J. Gabriëls op 26 mei 1982 meer dan 10 roepposten! In '84 en '85 ontbraken ze volledig en in 1986 was er opnieuw 1 roeppost vanaf 20 mei.

49. Kraanvogel

Doortrekker in voor- en najaar. Zo pleisterde 1 ex. op 23 april '86 en trokken 7 ex. over op 15 nov. '86.

50. Porseleinhoen

Normaal broedt de soort in de verlandingsvegetaties van vijvers en dichte sloten. In de perioden met hoge waterstanden treedt de soort soms explosief op in drassige hooilanden en uiterwaarden. Zo waren er ook 3 roepposten in mei-juni 1984, een periode met overvloedige regens. Door zijn nachtelijke en verborgen leefwijze wordt hij gemakkelijk over het hoofd gezien.

51. Kwartelkoning

De Kwartelkoning neemt toch wel een aparte plaats in in de vogelwereld van het Schulensbroek. In 1984 hebben wij maar liefst 23 roepposten van deze bedreigde vogelsoort vastgesteld.

Even een chronologisch verloop van de waarnemingen met in dit geval ook de namen van de waarnemers: 14 mei '84: 2 roepposten M. Meert, K. Leysen, S. Govaerts; 15 mei '84: 2 roepposten L. Volders, F. Daemen, F. Saenen, K. Leysen; 23 mei '84: 3 roepposten K. Leysen en anderen; 31 mei '84: 1 roeppost overdag bij overstroming, K. Leysen; 9 juni '84: 3 à 4 roepposten R. De Fraigne, P. Tuerlinckx; 17 juni '84: min. 15 roepposten om 2 u. 's nachts J. Van Geel; 25 juni '84: belangrijkste inventarisatieavond, 14 waarnemers, 23 roepposten (16 in het gebied, 6 stroomopwaarts de Demer, 1 stroomafwaarts de Demer.) J. Volders en H. en L. Berghmans, J. Redant, F. Daemen, V. Van Gorp, M. Lenaerts, S. en L. Aldelhof, W. Daems, M. Meert, S. Govaerts, F. Saenen, K. Leysen; 4 juli '84: nog 7 à 8 roepposten terwijl bijna al de hooilanden gemaaid waren. V. Dupont, F. Daemen, V. Van Gorp, J. Volders, C. Steeman; 14 okt. '84: nog 1 ex. (W51; 106). Zo groot onze vreugde was bij de ontdekking in 1984, zo groot onze teleurstelling toen in 1985

slechts 2 tijdelijke roepposten werden vastgesteld op 4 juni. Onze eerste verklaring voor de terugval waren de werken. Midden in de hooilanden was men toen immers bezig de dijk van het binnenbekken aan te leggen. Toch lijkt ons dit geen afdoende verklaring voor een dermate groot verschil.

Uit opzoekingswerk in de literatuur blijkt dat de Kwartelkoning een sterk erratisch en soms invasieachtig voorkomen heeft in de Lage Landen. Een mogelijke oorzaak van zo'n piek zou dan het contrast zijn tussen droogte in de traditionele broedgebieden van Ierland, Polen en Letland en de hoge grondwaterstand hier. Door de hevige regenval van eind mei was 1984 in elk geval een uitzonderlijk jaar. Volgens gegevens van het K.M.I. viel er toen in de mei maand te Koersel 141 l/m² en te Lanaken 179 l/m². Dat betekent maar liefst respectievelijk 221 % en 294 % van de normale maandhoeveelheid.

Het gevolg hiervan voor het Schulensbroek was onvermijdelijk een overstroming in de minder gebruikelijke periode. Het terugkeren van de overstroming einde mei - begin juni viel toevallig samen met het hoogtepunt van de doortrek van de Kwartelkoningen en verschafte hen blijkbaar een ideaal biotoop. Ook in de broedgebieden in Wallonië heeft dat in 1984 voor een piek gezorgd (AVES). In N.-Frankrijk was toen van zo'n piek niets te merken (Joel Broyer 1985). Op te merken valt overigens dat de neerslag in het uiterste zuiden van ons land (Virton) even boven de gemiddelde waarde lag (124 %). Dit zou er kunnen op wijzen dat ook in N.-Frankrijk niet uitzonderlijk veel neerslag was gevallen. In 1985 en 1986 lag het Schulensbroek er einde mei veel droger bij en kon daardoor ook veel vroeger gemaaid worden. Een gedeelte van de hooilanden waarin de Kwartelkoning voorkwam, is in 1986 afgegraven. Het resterende deel valt geheel in het buitenbekken en zou in de toekomst wel eens te droog kunnen worden. De toekomst ziet er voor de Kwartelkoning in Schulen vrij somber uit, en samen met de hem ook voor die vogelsoorten die bij voorkeur in zulk gebied voorkomen o.a. Paapje en Grauwe Gors. De huidige hooilanden zouden bewaard moeten blijven en bij hoge waterstanden onder komen te staan. Wanneer de Kwartelkoning opnieuw wordt gesignaleerd moeten de landbouwers in kwestie worden gecontacteerd om de maaidatum te verschuiven naar ten vroegste 20 juni.

Kleine Plevier, een van de weinige soorten die voordeel hebben bij de werkzaamheden.

Foto: J. Van Damme

52. Waterhoen

Het gehele jaar door waar te nemen in de talrijke sloten. Onderzoek in het Schulensbroek wees uit dat verschillende broedparen er winterterritoria bezet houden (J. Gabriëls '85).

53. Meerkooet

Een vrij talrijke broedvogel aan de kweekvijvers (ca. 5 broedparen). Zeer talrijke wintergast, tot zelfs $\pm$ 750 ex. op 12 febr. 1983.

54. Scholekster

Recent jaarlijkse broedvogel (1 paartje). Dit is een van de weinige broedvogels die voordeel kan putten uit de werkzaamheden. Opspuitterreinen zijn voor hem immers een prima broed- en foerageergebied.

55. Steltkluut

1 niet-gedateerde waarneming.

56. Kluut

Zeldzame doortrekker in het voorjaar: 1 ex. op 4 april 1985, 13 ex. op 1 april 1986.

57. Bontbekplevier

Jaarlijkse doortrekker in voor- en najaar. Verdeling per maand: 2 maart-, 3 mei-, 1 aug.-, 1 okt.-, waarneming.

58. Kleine Plevier

Jaarlijkse broedvogel op de opgespoten gedeelten.

- 1982 3 broedparen
- 1983 2 broedparen
- 1984 1 of 2 broedparen
- 1985 2 à 3 broedparen
- 1986 4 broedparen

Het hoge aantal voor '86 is waarschijnlijk een tijdelijk verschijnsel, te danken aan de werkzaamheden. Vroegste datum: 26 maart '83, laatste datum: 4 sept. '86, max. 14 ex. op 19 juli 1984.

59. Goudplevier

Doortrekker vooral in maart o.a. 3 ex. op 9 maart 1985, 14 ex. op 20 en 28 maart 1986, 1 ex. op 28 jan. 1987.

60. Strandplevier

Vrij zeldzame doortrekker: 1 ex. op 2 mei 1983, op 27 en 28 april 1985 en op 26 aug. 1986.

61. Zilverplevier

Zeldzame doortrekker: 1 ex. op 14 mei 1985.

62. Steenloper

De Steenloper is in het binnenland een vrij uitzonderlijke verschijning. Toch zijn er voor Scholen de volgende waarnemingen: 1 ex. op 1 en 2 mei 1983 en op 1 mei 1985.

Verder nog de mondelijke mededeling van H. Pluymers dat er wel eens verschillende ex. samen zijn gezien.

63. Kievit

De Kievit is, zoals te verwachten, een talrijke broedvogel in de hooilanden. Buiten het broedseizoen verblijven er soms grote groepen in het gebied. De volgende waarnemingen zijn het vermelden waard: $\pm$ 2500 ex. op 12 maart 1983, $\pm$ 3000 ex. op 15 dec. 1984.

64. Krombekstrandloper

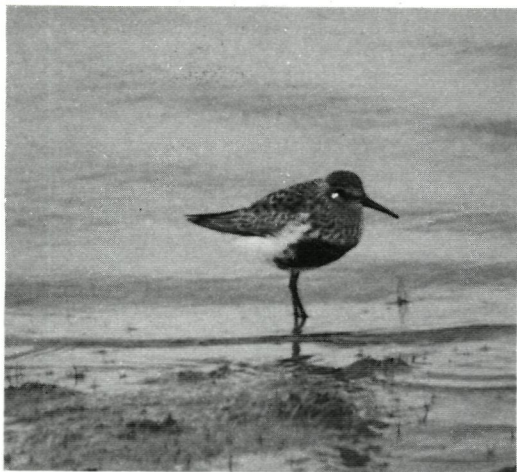
Een zeldzame doortrekker: 1 ex. in zomerkleed op 8 juli '82, 2 ex. op 9 mei '87.

65. Bonte Strandloper

Dit is een regelmatige doortrekker in het voorjaar. Opmerkelijk is de waarneming van $\pm$ 150 ex. op 26 maart 1983 en de enige najaarswaarneming van 3 ex. op 15 sept. 1986.

66. Temmincks Strandloper

Van 26 tot 30 aug. '86 verbleef een juv. ex. enkele dagen aan de binnenplasjes. Dit geaccidenteerde

Bonte Strandloper, elk voorjaar zijn er wel enkele te zien. Foto: J. Van Damme

terrein is door de verdere uitbreiding van het meer ondertussen echter verdwenen. 1 ex. op 7 mei 1987, 2 ex. op 17 mei 1987.

67. Kleine Strandloper

Jaarlijkse doortrekker in klein aantal: 1 ex. op 6 mei '83, 1 juv. ex. op 26 sept. '84, 2 ex. op 24 mei '85, 1 juv. ex. op 26 aug. '86.

68. Kanoetstrandloper

Deze vogel trekt vooral langs de zee kust. Toch liggen er in Scholen al 3 waarnemingen voor: 3 ex. op 4 mei '82, 2 ex. op 2 mei '85, 1 ex. op 1 juni '85.

69. Tureluur

In 1986 broedverdacht. Overigens bijna enkel waargenomen tijdens de voorjaars trek. Grootste aantal: 60 ex. op 9 mei 1987, vroegste datum 1 ex. op 26 maart '85, laatste datum 1 ex. op 16 juni '85, één winterwaarneming; 1 ex. op 14 jan. '87.

70. Zwarte Ruiter

Jaarlijkse doortrekker, vooral bij hoge waterstanden in het voorjaar, soms ook in het najaar: grootste aantal: 17 ex. op 21 april '85, vroegste datum: 1 ex. op 5 april '86, laatste datum: 1 ex. op 19 sept. '84.

71. Groenpootruiter

Idem als Zwarte Ruiter: grootste aantal: 18 ex. op 21 april '85, vroegste datum: 2 ex. op 2 april '86, laatste datum: 2 ex. op 8 sept. '86

72. Poelruiter

1 ex. op 31 aug. '86 en 1 op 12, 13 en 14 mei '87

73. Oeverloper

Oever genoeg voor de Oeverloper. Er is dan ook een hele waslijst van waarnemingen; grootste aantal: 35 ex. in 1 groep op 6 aug. '85, vroegste datum: 1 ex. op 12 april '86, laatste datum: 1 ex. op 24 sept. '84.

74. Bosruiter

Wordt vrijwel jaarlijks gezien. April en mei '85 geeft wat meer waarnemingen met als maximum: 5 ex. op 5 mei '85.

75. Witgatje

Van augustus tot juni vaak wel enkele exemplaren: 1 zomerwaarneming: 4 juli '84 (1 ex.). Op 11 nov. '84 zaten er zomaar even een 30 ex.

76. Kemphaan

Een waarneming van niet minder dan 66 ex. op 11 april '71. Deze dateert nog van voor de aanleg van

het meer. Verder zijn er elk voorjaar verschillende waarnemingen in april en mei: grootste groepen: 22 ex. op 25 april '85 en ± 20 ex. van 1 tot 12 april '86, vroegste waarneming: 9 ex. op 12 maart '83, laatste waarneming: 1 ex. op 4 okt. '84.

77. Wulp

Ook de Wulp is in het Schulensbroek nog goed vertegenwoordigd met jaarlijks 3 à 5 broedparen. Verder regelmatige doortrekker en ook najaars- en wintergast. vb. 5 ex. op 10 jan. '87 en 15 ex. op 5 febr. '86.

78. Regenwulp

Enkel tijdens de voorjaars trek: 1 ex. op 8 mei '83, 5 ex. op 25 april '85, 1 ex. op 4 en 7 mei '86.

79. Grutto

Voor deze weidevogel is Schulte een nieuwe vestiging (J. Gabriëls 1985)

- 1982 2 broedparen
- 1983 legsel verloren door overstroming
- 1984 2 broedparen
- 1985 2 broedparen
- 1986 4 broedparen

Vroegste waarneming: 2 ex. op 1 maart '87

80. Houtsnip

Deze vogel zal vaak over het hoofd gezien worden. De manier waarop wij door het gebied wandelen, maakt de kans op een ontmoeting niet groot, toch de volgende waarnemingen: 1 ex. najaar (niet geda-teerd), 1 ex. 18 okt. '86, 1 ex. 23 dec. '86.

81. Bokje

Jaarlijkse doortrekker. Telkens 1 ex. op 17 okt. '84, 2 dec. '84, 21 april '85 en 3 tot 6 dec. '86.

82. Watersnip

Een belangrijke broedvogel in het gebied. Jaarlijks broeden er verscheidene koppels. We vinden ze vooral terug in de zompige weiden met russen die vaak afgeboord zijn met grachten: 2 broedparen in '84, 3 à 4 in '85, 4 in '86.

Buiten het broedseizoen verblijven er ook soms flinke groepen, bv.: 50 ex. op 13 maart '83, ± 100 ex. op 9 dec. '84, ± 40 ex. op 4 april '85, ± 50 ex. op 2 dec. '85.

83. Dwergmeeuw

Verrassend genoeg wordt dit meeuwtje vrijwel elk jaar gezien, foeragerend boven het meer: 2 juv. ex. op 18 mei '82, 1 juv. ex. op 7 mei '83. Het voorjaar van '85 leverde erg veel waarnemingen op: een groep van 6 ex. op 21 april van 13 ex. (8 ad. + 5 juv.) op 1 mei en van 12 ex. (10 ad. + 2 juv.) op 5 mei. Verder 2 ex. op 4 mei '86 en 7 ad. op 7 mei '86.

84. Kleine Mantelmeeuw

1 ad. op 11 sept. '85, 1 ad. op 23 aug. '86.

85. Grote Mantelmeeuw

1 derdejaars ex. op 2 jan. '87

86. Visdief

Bijna elk jaar wordt er wel eens eentje gezien in de eerste helft van mei, 1 ex. op 7 mei '83, op 1 mei '85, 4 mei '86 en 12 mei '86 en 5 ex. op 10 mei 1987.

87. Zwarte Stern

In de meimaand erg vaak te zien. Slechts 1 waarneming tijdens de najaars trek: Enkele jaar-maxima 18 ex. 14 mei '84, 30 ex. 15 mei '85, 31 ex. 17 mei '86, vroegste waarneming: 8 ex. 26 april '87, latere waarn. 9 ex. 10 juni '86, 1 ex. 17 aug. '85.

88. Witwangstern

Van deze onregelmatige doortrekker 3 ex. op 21 mei '86. Deze vogels werden de hele dag geobserveerd. Eén dag later waren ze alweer weg. Opmerkelijk is dat op 23 mei 1 ex. en op 24 mei nog 17 ex. werden gezien op Blokkersdijk. 1 ex. op 10 mei 1987.

Zwarte Stern: vooral in het voorjaar vrij talrijke doortrekker. Foto: J. Van Damme

88a. Reuzenster

1 ex. op 9 mei '87.

89. Kerkuil en Bosuil

Beide uilsoorten komen occasioneel jagen in het gebied.

90. Ransuil

Broedgeval in '86 (min 3 jongen). Op 7 nov. '86 3 ex. op een slaappleaats in jonge wilgen.

91. Velduil

Heeft vroeger in het gebied gebroed (mondelinge mededeling Mevrouw Verelst). Ook in '86 broedverdacht. Enkele late waarnemingen wijzen in die richting: 1 ex. 25 april '86, 1 ex. 15 mei '86. Slechts 1 najaarswaarneming: 1 ex. op 4 nov. '84.

92. Steenuil

Broedvogel in de knotwilgen en ook wel in de omliggende boerderijen. Er komen zeker 3 koppeltjes voor, maar een gerichte inventarisatie is nog niet gebeurd.

93. Nachtzwaluw

Een rustende vogel werd op 28 sept. '86 opgestoten aan de zandhopen.

94. IJsvogel

Een onregelmatige broedvogel. In 1983 een zeker broedgeval aan de visvijvers 'de Vroenten'. Ook in '84 heeft de IJsvogel in die buurt gebroed. Na de 3 opeenvolgende strenge winters geen waarnemingen meer.

95. Hop

Spijtig genoeg een ex. geschoten op 22-4-'79 door een plaatselijke jager.

96. Kleine Bonte Specht

Broedvogel aan de Demer, stroomafwaarts van de spoorweg.

97. Strandleeuwerik

De winter van '86-'87 was er één van uitzonderlijken. Het voorkomen van Strandleeuweriken ver in het binnenland heeft daar zeker toe bijgedragen: 18 ex. op 17 jan. '87, 20 ex. in de voormiddag van 24 jan. '87 en 32 ex. 's namiddags, 23 ex. op 25 jan. '87.

98. Veldleeuwerik

Talrijke broedvogel.

99. Kuifleeuwerik

Werd vroeger veel meer waargenomen in het gebied: 3 ex. op trek 28 okt. '84.

100. Oeverwaluw

Broedvogel in sterk wisselend aantal, afhankelijk van de werken. Ca. 100 broedparen jaarlijks.

In '86 een 60-tal nesten die echter afgegraven werden (zie inleiding).

101. Graspieper

Talrijke broedvogel.

102. Roodkeelpieper

1 ex. op 27 april '84; 4 ex. van 3 mei tot 12 mei '87.

103. Waterpieper

Jaarlijkse doortrekker en wintergast. Vooral vanaf de 2de decade van oktober.

104. Oeverpieper

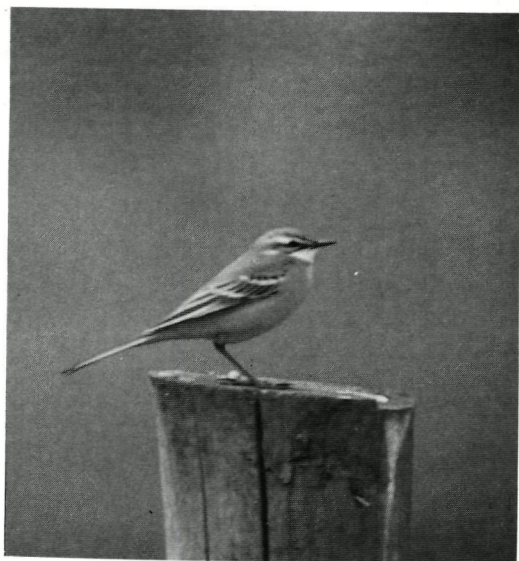
Op 31-1-'87 1 ex. tussen Waterpiepers.

105. Grote Gele Kwikstaart

1 ex. op 2 nov. '86.

106. Gele Kwikstaart

Deze vogelsoort kan in gunstige gebieden op relatief korte afstand (50-100 m) van soortgenoten nestelen (Gabriëls 1985). Ook in het Schulensbroek is dat plaatselijk zeker het geval. Er zijn niet veel gebieden in België waar de Gele Kwik in zo'n dichtheden voorkomt. Het is echter moeilijk om in dit uitgestrekte gebied een nauwkeurige telling te doen. In 1982 werden 12 koppels geteld (LISEC) maar in '85 en '86 konden we telkens min. 20 koppels vaststellen. Ook als doortrekker is hij er algemeen: 60 ex. op 15 mei '85, 60 ex. op 26 aug. '86.

Gele Kwikstaart.

Foto: J. Van Damme

107. Noordse Gele Kwikstaart

Vooraf in de eerste en tweede decade van mei veelvuldig waar te nemen in het Schulensbroek. Groepjes van enkele tientallen zijn geen uitzondering. Enkele opmerkelijke aantallen: ca. 40 ex. van 2 tot 5 mei '85. ca. 30 ex., op 14 mei '85, 3 ♂ op 3 mei '87.

108. Engelse Gele Kwikstaart

1 ex. op 1 mei '84 en van 24 april tot 18 mei '85.

109. Klapekster

In de winter zwerft er altijd wel een ex. rond in het gebied: vroegste waarneming: 14 nov. '85, laatste 19 maart '85. Een bijzondere waarneming was wel een Klapekster die een muis verschalkt had en deze op de spitse knoppen van een Canadapopulier prikte.

110. Grauwe Klauwier

Slechts 1 waarneming, 1 ex. op 12 sept. '86. Toch komen er in het gebied nog zeer interessante biotopen met Mei- en Sleedoornhagen voor.

111. Sprinkhaanrietzanger

Weinig talrijke broedvogel. Steeds 1 of enkele zangposten.

112. Snor

Eenmaal een tijdelijke zangpost op het eiland van 21 tot 30 mei '85.

113. Kleine Karekiet

Tot maximaal 3 broedparen. Dat deze vogel niet talrijker is, komt door de beperkte aanwezigheid van Riet.

114. Bosrietzanger

De hoofdas van zijn verspreidingsgebied in Limburg is de Demervallei. In geschikte biotopen kan hij daar dichtheden van meer dan 75 paren per 100 ha. (Gabriëls '85) bereiken. Ook in het Schulensbroek is het een talrijke broedvogel. Aan de zandhopen en tussen het meer en de Herk werden in '85 en '86 een tiental zangposten vastgesteld. Het totaal voor het gehele gebied zal mogen geschat worden op ca. 20 koppels.

115. Waterrietzanger

1 ex. op 4 mei '86.

116. Rietzanger

De Rietzanger is gelukkig nog jaarlijkse broedvogel. Toch ook hier een negatieve tendens. Voor '85 nog 5 zangposten. In '85 en '86 slechts 3 zangposten.

117. Spotvogel

Jaarlijks enkele zangposten: 3 in '86

118. Grasmus en Braamsluiper

Jaarlijks een 3-tal zangposten van beide soorten.

119. Roodborsttapuit

De depressie van Schulen behoort tot zijn belangrijke biotopen (J. Gabriëls 1985). In '85 en '86 min. 2 broedparen. Vroegste waarneming: 1 ex. 12 maart '85, laatste waarneming: 3 ex. 16 okt. '86

120. Paapje

De hooilanden te Schulen zijn een oude bekende broedplaats (J. Gabriëls 1985). In de 5 inventarisatiejaren werd echter telkens slechts 1 broedpaar vastgesteld. Beheer van het gebied zou er zeker moeten op gericht zijn deze vogel te behouden en meer kansen te geven. Een zingend ex. te Schulen, laste in zijn liedje imitaties in van de Kwartelkoning en de Grauwe Gors. Dit is ook duidelijk te horen op een plaat met vogelgeluiden van Peterson (N° 8 B). Dit wijst weer op het vaak voorkomen in hetzelfde biotoop van deze drie soorten.

Vroegste waarneming 1 ex. op 15 april '84, laatste waarneming 5 ex. op 16 sept. '84, opmerkelijkste doortrek 10 ex. samen op 13 sept. '86.

121. Tapuit

Komt soms tot broeden in het gebied, met name aan de zandhopen en de nieuwe dijken, zo ook in '84 en '86. Vroegste waarneming: 1 ♀ op 9 april '86, laatste: 1 ex. op 14 okt. '84.

122. Blauwborst

Deze bedreigde vogelsoort vindt in het Schulensbroek nog enkele geschikte biotopen. Zowel in '85 en '86 konden we ons in min. 5 broedparen verheugen.

123. Kramsvogel

De opmars van de Kramsvogel als broedvogel is ook in Schulen niet onopgemerkt voorbijgegaan:

- 1982 meer dan 5 broedgevallen
- 1983 2 kleine kolonies, zeker 3 broedgevallen

- 1984 enkele broedgevallen
- 1985 enkele broedgevallen
- 1986 3 kleine kolonies, een 8-tal broedparen. Nauwkeuriger tellingen ontbreken.

124. Grauwe Gors

Het Schulensbroek is een belangrijk bolwerk van de Grauwe Gors. In '84 werden een 6-tal zangposten genoteerd (aankomst rond 5 mei). In '85 kwam de Grauwe Gors opmerkelijk laat aan, met pas op 27 mei een eerste zangpost. Toch werd op 18 juni nog een max. van 5 zangposten bereikt. In '86 echter de 1ste zangpost op 1 mei en op 19 mei reeds 9 zangposten. Het broedseizoen was dus in '85 ongeveer een maand later dan in '84 en '86. Is dit verschijnsel ook vastgesteld in andere broedgebieden van Grauwe Gors?

125. Geelgors

Alleen broedvogel aan de randen van het gebied.

126. Ortolan

Deze vogel, die eigenlijk een voorkeur heeft voor de hogere gronden (vooral zandgronden), is toch een mogelijke broedvogel voor het gebied. In '82 was er een mogelijk broedgeval, in '85 werd er 1 ♂ gezien, in '86 opnieuw 1 zangpost.

127. Sneeuwgorse

1 ex. op 14 nov. 1982

128. IJsgors

De Siberische koude van '86-'87 had voor Schulen nog een zeldzame klant in petto: 1 IJsgors op 17 jan. '87.

129. Putter

Naast enkele najaarswaarnemingen was er zowel in '84 als in '86 één broedgeval.

130. Barmsijs

Tijdens de invasie van de winter '86-'87 zijn deze vogels ook dikwijls gezien in het Schulensbroek. Meestal betrof het groepjes die overvlogen of die foerageerden in de berken aan de rand van het gebied. Vroegste waarneming 1 ♂ op 2 nov. '86

131. Frater

Wordt elk najaar of elke winter wel opgemerkt, als ze op zoek zijn naar onkruidzaden en zich erg dicht laten benaderen: 1 groepje in het najaar '84, ± 100 ex. op 24 nov. '85, 3 ex. op 20 dec. '86.

132. Europese Kanarie

Deze vogel wordt bestempeld als doortrekker in oktober en november. Concrete gegevens zijn schaars: 1 ex. op 11 nov. '86.

133. Kruisbek

Waarnemingen alleen van doortrek: 2 naar oosten op 13 nov. '83, 6 naar westen op 15 aug. '86.

Buiten de reeds in de bespreking per soort opgenomen vogels hebben we verder nog de volgende broedvogels kunnen vaststellen: Fazant, Holenduif, Houtduif, Turkse Tortel, Tortelduif, Koekoek, Gierzwaluw, Groene Specht, Grote Bonte Specht, Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Boompieper, Witte Kwikstaart, Heggemus, Tuinfluiter, Zwartkop, Fitis, Tjiftjaf, Goudhaantje, Grauwe Vliegenvanger, Roodborst, Zwarte Roodstaart, Nachtegaal, Merel, Zanglijster, Grote Lijster, Staartmees, Koolmees, Pimpelmees, Matkop, Boomkruiper, Winterkoning, Rietgors, Vink, Groenling, Kneu, Huismus, Ringmus, Spreeuw, Wiele-

waal, Kauw, Vlaamse Gaai, Ekster en Zwarte Kraai.

Rekening houdende met een vroegere inventarisatie, uitgevoerd door H. Pluymers, komen daar nog bij; als doortrekkers: Woudaapje, Roerdomp, Lepelaar, Witoogend, Zwarte Wouw, Korhoen, Waterral, Cetti's Zanger, Bonte Vliegenvanger, Beflijster, Goudvink, Appelvink en Bonte Kraai.

Het totale aantal vastgestelde vogelsoorten van '82 tot '87 bedraagt 190! Hiervan zijn niet minder dan 95 soorten broedvogels in het gebied. Dit duidt zeker op de unieke rijkdom van deze depressie.

5. Zoogdieren

Alhoewel we over niet al te veel gegevens beschikken is verband met het voorkomen van zoogdieren in het gebied is het evident te veronderstellen dat het Schulensbroek ook op deze groep van dieren een grote aantrekkingskracht uitoefent. Van de 9 in ons land voorkomende roofdiersoorten werden er in het Schulens gebroekte en omgeving 5 soorten vastgesteld, nml. Vos, Bunzing, Wezel, Hermelijn en Otter.

Voor al waarnemingen van kleine marterachtigen zijn vrij talrijk. In 1986 werd er in de onmiddellijke omgeving van het Schulens meer een OTTER GESCHOTEN!! (Een bepaalde krant gewaagd zelfs van twee). Dit terwijl op een aantal plaatsen in ons land, veel tijd en geld besteed wordt aan een project dat tot doel heeft de otter in ons land te herintroduceren. Een kortzichtig persoon kan meer vernietigen dan wat met veel liefde, geduld en inzet door tientallen anderen wordt opgebouwd.

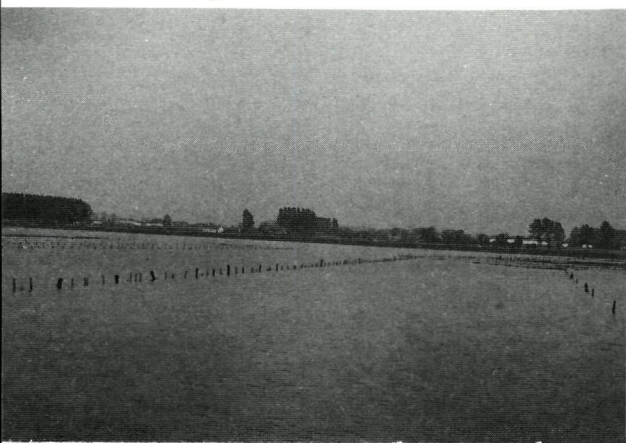
6. Bedreigingen

Conform de Europese richtlijn 79/409/EEG in verband met vogelbescherming, en volgens de aanbevelingen van de conventie van Ramsar betreffende de wetlands, zou het Schulensbroek al lang moeten beschermd zijn. Het tegendeel is echter waar; de georkestreerde vernietiging van het gebied gaat langzaam maar zeker door. De aanleg van het meer met een oppervlakte van ± 100 ha. betekende een eerste aanslag. Tien jaar later, in 1985, heeft men, in een wijde boog rond het meer, een 4 m hoge aarden dam opgeworpen. Het gebied van ongeveer 180 ha, aldus ontstaan, noemde men het binnenbekken (zie kaart).

De kruidenrijke hooilanden, in dit binnenbekken gelegen, zijn rechtstreeks bedreigd door verdere afgraving en ontzanding.

De meest waardevolle hooilanden, slée- en

meidoornkanten liggen echter in het zogenaamde buitenbekken (kaart), met een oppervlakte van ongeveer 200 ha. Er bestaan plannen om ook rondom dit unieke deel een aarden wal op te werpen. De rivier de Herk moet hiervoor $\pm$ 200 meter naar het zuiden worden verlegd, en zijn oude bedding zou worden gedempt. De ingesloten hooilanden zouden tenslotte worden geruilverkaveld. Samen met deze hooilanden zullen ongetwijfeld zeldzame planten en dieren verdwijnen. In het Z.O. van het broek zal ook de geplande 4-baansweg tussen Lummen en Linkhout nog een flinke hap uit het broek nemen. Zo ziet het er weer naar uit dat er voor de natuur praktisch niets gaat overblijven.

Ondergelopen hooilanden.

Foto: J. Van Damme

7. Besluit

Uit het voorgaande blijkt duidelijk zowel de floristische als faunistische rijkdom van het Schulensbroek. Een natuurgebied van internationale waarde, dat niet zou mogen verloren gaan. We vinden dat de Belgische overheid dit gebied zou moeten veilig stellen en als beschermd gebied overdragen aan een reservaatbeherende vereniging.

Het jaar van het milieu is voor zo'n project geknipt. Tot slot zouden wij ons nog tot de lezer willen richten.

Wanneer U iets wil doen voor de instandhouding van de Kwartelkoning en andere zeldzame soorten in het Schulensbroek, kan dat heel concreet. De vogelwerkgroep van LISEC heeft hiervoor een fonds opgericht op rekeningnummer 088-2072480-70 van het Gemeentekrediet, Munsterbilzen.

De coördinator van deze actie is Jan Gabriëls. Door het geven van een financiële tegemoetkoming wil men de landbouwers ertoe

aanzetten het maaitijdstip op de belangrijkste percelen te verlaten.

De inventarisatie houdt natuurlijk niet op. Ook de volgende jaren blijven we de evolutie van de planten en dieren in het Schulensbroek op de voet volgen. We zouden dan ook willen vragen om opmerkelijke waarnemingen op te sturen naar één van de auteurs. Indien U een wandeling plant in het Schulensbroek kunt u ook altijd bij één van ons terecht.

8. Samenvatting

Het Schulensbroek is ongetwijfeld een uniek gebied. Een recente vogelinventarisatie bracht aan het licht dat er liefst 95 soorten broedvogels voorkomen. Waaronder zeer zeldzame zoals bv. Kwartelkoning, Kwartel, Gele Kwik en Paapje. Het totaal aantal waargenomen vogelsoorten bedraagt 190. Ook floristisch neemt het gebied een uitzonderlijke positie in. Er komen hier 85 belangrijke soorten voor, waarvan 19 zeer zeldzame. Een poldergebied zover in het binnenland is enig in België. Elke aantasting ervan legt een zware hypotheek op de ecologische toekomst van het gebied. Wij blijven de opportuniteit van een wachtbekken op deze plek in vraag stellen, doch we staan grotendeels voor een voldongen feit. Enkel de plannen voor het buitenbekken zouden nog kunnen afgewend worden. Het wordt de hoogste tijd dat de natuurwaarde van dit gebied wordt erkend en zelfs verder wordt uitgebouwd.

9. Dankwoord.

De volgende mensen worden vriendelijk bedankt voor het doorsturen van hun waarnemingen. We hopen dat wij in de toekomst kunnen blijven rekenen op hun medewerking. A. Adriaens, R. De Fraine, R. Drijvers, V. Dupont, M. Fourrier, J. Gabriëls, S. Govaerts, M. Meert, R. Meynen, P. Peeters, H. Pluymers, P. Tuerlinckx, F. Saenen, J. Van Damme, J. en P. Van Geel, H. Verreesen.

Wij danken Frans Daemen voor het kritisch nalezen en verbeteren van de tekst.

Ook de Heer L. Vervoort stond ons bij tijdens het tot stand komen van deze kopij. J. Van Damme en E. Hermans waren zo vriendelijk enkele van hun prachtige dia's af te staan.

Rest ons nog J. Redant te danken voor het typen van de tekst.

H. Berghmans, Eindhoutseweg 25, 3988 Laakdal
K. Leysen, Neerstraat 92, 3980 Tessenderlo.
J. Volders, Weverstraat 9, 2440 Geel.

BIBLIOGRAFIE

Broyer J. 1985. *Le rôle de genets en France*. Union

Nationale des Associations Ornithologiques
Centre Ornithologique Rhône-Alpes.
Gabriëls 1985. *Atlas van de broedvogels in Limburg*.
Belgische Natuur- en Vogelreservaten en N.V.
ACCO in samenwerking met Lisec, Bokrijk
Husting M.F.H., Kwak R.M.G., Opdam P.F.M.,
Reynen M.J.S.M. 1985. *Natuurbeheer in Neder-
land, vogelinventarisatie, achtergronden, richt-
lijnen en verslaggeving*. Wageningen, Pudoc.
Hayman Peter, 1979. *Vogels*. Ede, Zomer en
Keuning.
Heinzel H., Fitter R., Parslow 1977. *Elseviers gids
van de Europese vogels*. Brussel/Amsterdam,
Elsevier.
*Landschapsecologische studie van het Demer-
bekken*, Bokrijk, Lisec.
Lippens H., Wille G., 1972. *Atlas van de vogels in
België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.
Peterson R.T., Mountfort G., Hollom P.A.D. 1982,

Peterson's vogelgids. Brussel/Amsterdam, Else-
vier.

Rijksinstituut voor Natuurbeheer 1983. *Natuurbe-
heer in Nederland: dieren*, Wageningen, Pudoc
Teixeira R.M. 1979. *Atlas van de Nederlandse
broedvogels*. Deventer, De Lange van Leer BV
Van den Bergh L.M., Gerritse W.G., Hekking W.H.A.,
Key P.G.M.J., Kuyck F., 1979. *Vogels van de grote
rivieren*. Utrecht, Spectrum.
Van Geel J., 1983. *Biologische en aardrijkskundige
achtergronden van het Schulensbroek en excur-
siemogelijkheden*.

Tijdschriften:

- Bouwkundig erfgoed in Vlaanderen
- De Wielewaal
- Kontaktblad Wielewaal Hageland-Zuiderkempen
- Ornis flandria

Waarnemingen bij een slaappleats van de Witte Kwik

Margriet De Ridder

In veel ornithologische werken, bv. Peterson's Vogelgids, vindt men vermeld dat de Witte Kwikstaart in hoofdzaak trekvogel is en slechts in gering aantal overwintert. Waarnemingen van de laatste paar tientallen jaren maken deze uitspraak twijfelachtig, tenzij men natuurlijk begint te spelen op de juiste betekenis van de uitdrukking "in gering aantal".

In mei 1948 bemerkten wij bij het vallen van de avond een ongewone drukte van Witte Kwikken in en rond het station van Gent-St. Pieters; aankomen in groepjes van 5-6, neerstrijken op de overkappingen boven de sporen, opvliegen in groepjes van 10-12, de straat oversteken naar de daken van de omringende hoge huizen, terugvliegen naar het station enz., en dit tot het helemaal donker was. Onmogelijk het juiste aantal van de vogels zelfs maar bij benadering te schatten. Blijkbaar hadden wij hier te maken met een slaappleats. Zij werd einde mei verlaten, maar terug betrokken in het najaar. Zij bleef bezet gedurende de gehele winter 1948-49.

Deze toestand bleef ongewijzigd tot in 1962. In de herfst van dit jaar werd de slaappleats verlegd van het station naar het Maria-Hendrika-plein ervòor.

Zij komt in gebruik begin oktober. De vogels vliegen aan in een brede waaier, gaande van ZW naar NW. Er zijn 6 Kwikken op 5-10, 23 op 6-10, 35 op 13-10. Zij strijken eerst neer op het administratief gebouw van de NMBS, dalen daarna af in de platanen van het stationsplein. De bomen hebben nog hun volle bladertooi. Eind oktober zijn er ongeveer 200 vogels. Zij strijken neer op de omringende daken tussen 17.15 en 17.40 u., bij het invallen van de schemering. Van 17.45 tot 17.50 u. vallen zij in de platanen, die in dubbele cirkel op het plein zijn aangeplant. Zij nemen 3/4° van de dubbele kroon in, het overige 1/4° vormt een (luidruchtige) slaappleats voor Huismussen.

Rond half november komen de vogels toe tussen 17.00 en 17.15 u. Herfststormen hebben intussen de platanen ontbladerd. Het aantal Kwikken blijft constant, maar de slaappleats krimpt in en omvat nog slechts 1/4° van de totale cirkel.

Eind november: de Kwikjes nemen nog slechts 6 à 8 bomen in, in de NW-sector van de dubbele cirkel, onder een lantaarn. In 2 à 3 minuten zijn zij alle ter plaatse, maar fladderen als kleine spoeltjes nog een poosje zacht piepend ("kie-vik") over en weer. Soms vliegt een groepje van 30-40 op als er een stadstram

(vele hebben hier hun terminus) aankomt. Meer dan ooit lijken zij bij doorvallend licht op grote vlinders.

Half-december tot half-januari: het aantal "slapers" is tot ± 350 opgelopen. Regen, sneeuw, wind: niets houdt ze tegen. Het meest ontroerend zijn de slaapbomen onder trage sneeuwval: de vogels zitten "weerloos" onder die koude vacht, en de platanen schijnen een groot aantal peervormige vruchtjes te dragen, alleen... hangen de "steeltjes" naar beneden! Eind januari: de vogels strijken neer rond 17.50 u. Hun aantal vermindert zienderogen: 150 individuen op 17-1, 125 op 28-1, 100 op 11-2 (verdeeld over 4 bomen), 3 op 23-2. Vanaf 26-2 is de slaappleats verlaten.

De buurt van het St. Pietersstation is zeer druk in de tijdspanne waarop de Kwikken hun slaappleats opzoeken. Nooit heb ik één van de haastige reizigers, die zich naar trein of bus reppen, een blik omhoog zien werpen naar de zacht-rumorende, heen-en-weer vliegende vogels. Nooit ook hebben de Kwikken zich aan het lawaai van tram en bus of aan de onophoudelijke processie van voetgangers gestoord.

In alle volgende jaren is het scenario van de slaappleats te Gent vrijwel onveranderd gebleven. De bezetting gaat van begin oktober tot eind februari, uitzonderlijk tot begin maart. Ook het aantal Kwikken blijft rond de 350 schommelen bij maximale bezetting.

Steekproeven: ± 325 ex. op 2-1-'85, zelfde aantal in januari 1986. Slechts bij zeer hevige koude blijven de platanen verlaten: zijn daken warmer? Als de temperatuur mildert, komen de vogels terug naar de platanen in groepen van 40-50.

Op te merken valt dat de bomen in kwestie elk jaar flink ingesnoeid worden. In de 38 jaar, waarin wij de slaappleats volgen, zijn zij altijd even laag gebleven (± 5 m). Dit maakt hen waarschijnlijk blijvend geschikt als "hotel" voor de Witte Kwik.

De winter 1986-1987 begon normaal: van aanvang oktober was de slaappleats in de platanen in gebruik zoals alle voorgaande jaren. Half december werd zij echter verlaten, of liever, verplaatst naar een paar platte daken van hoge gebouwen in de Oostendestraat, dus vlak in de buurt. De nieuwe "dortoir" is de gehele winter door blijven dienen.

In de periode waarin wij ons intens met de Gentse slaappleats bezighielden, voerden andere ornithologen op andere plaatsen waarnemingen uit over hetzelfde onderwerp. Van Beneden (1953) volgde de evolutie van een slaappleats in het centrum van Luik, in platanen, vanaf 1946. Ook in dit geval werden de bomen elk jaar bijgesnoeid, en bleven ze

hierdoor aantrekkelijk voor de vogels. De strategie om eerst op daken te landen, bestond eveneens te Luik, maar de "landingsposten" werden uitgebreid tot de lichtreclames van de belendende grootwarenhuizen. Van aanpassing gesproken!

Rappe (1960) bezocht ± 50 maal een kwikkenslaappleats te Leopoldsborg, tussen juli 1957 en juli 1958 (wanneer zij zonder schijnbare reden verlaten werd). Zij lag in Robinia's, 1 à 4 m hoog, waartussen enkele eiken, lorken en kastanjes, rondom braakgrond, met enkele opslagplaatsen voor bouwmaterialen. De vogels (± 700) landen eerst op deze braakgrond, op grindhopen en op daken van opslagplaatsen. Pas later dalen zij af in de bomen. De laatste ex. komen aan als de zon aan de horizon staat. Sterke nevel vervroegt het verschijnen met ongeveer een kwartier. Dezelfde auteur kende een slaappleats te Spa, op de Place Royale, in het centrum van de stad, in Paardekastanjes. Zij was minstens in gebruik sinds 1952. Hier ook verzamelden de vogels zich eerst op daken, om nadien in de bomen neer te strijken. Evenmin als de "Gentenaars", werden zij gestoord door het verkeer.

B. Van der Borcht ontdekte in dezelfde periode een slaappleats op een binnenplaats van de St. Rafaëlskliniek te Leuven, in linde en Haagbeuk. De vogels verzamelden ook in dit geval eerst op het plat dak van een belendend gebouw. Toen dit gebouw met een verdieping uitgebreid werd, verdwenen de Kwikjes en kwamen niet meer terug.

Is er dan geen tegenstelling tussen de hoger geciteerde uitspraak in de boeken en de gedane waarnemingen? Welnee, want er zijn de uitslagen van het ringwerk. Hieruit blijkt dat het gros van de Belgische populatie van de Witte Kwikstaart overwintert in de Franse Landes, in Spanje, Portugal en Marokko.

Uit de "opmerkelijke ornithologische meldingen" en de "ornithologische seizoenoverzichten" van de laatste vijf jaargangen van de "Wielewaal" halen wij de volgende bijzonderheden:

- trekbewegingen zijn merkbaar vanaf de laatste decade van september tot eind oktober; soms nog later. Enkele maxima:
 - op 20-9-1980: ± 260 ex. op een halfdroge vijver te Dessel;
 - op 21-9-1980 trekken ± 30 ex. naar het ZW, op 1-10 worden 48 ex. genoteerd in 90 min., op 4-10 trekken 43 ex. door in 120 min., dit alles te Grimbergen;
 - op 26-9-1982 trekken 50 ex. door te Antwerpen-Blokkersdijk;
 - op 16-10-1982 worden te Lier 52 ex. genoteerd;

- op 30-10-1982: $\pm$ 150 ex. te Sint-Kathelijne-Waver;
- tussen 2 en 25-11-1982 zijn 133 ex. doorgetrokken te Kasterlee;
- op 3-11-1982: 55 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk.
- anderzijds is de Witte Kwik één der eerste trekkers, die terugkomt, gewoonlijk begin maart, in de kuststreek en aan de Beneden-Schelde wat vroeger:
 - op 12-2-1983 reeds 55 ex. te Doel;
 - op 28-2-1983: 94 ex. te O.L.Vrouw-Waver en
 - op 1-3-1983: 123 ex. op dezelfde plaats.

Daartussen liggen dus de winterwaarnemingen die in ons land dateren van het laatste kwart van de vorige eeuw. Dubois (1886) vermeldt dat er enkele Witte Kwikken overwinteren te Brussel. In hetzelfde jaar zijn er naamloze meldingen voor Hasselt en Carlsbourg. Croegaert (1888) signaleert dat te Florennes enkele Witte Kwikken zijn gezien na de eerste sneeuw in 1886-1887. Voor de winter 1887-1888 weet Dubois (1890) van waarnemingen te Brussel op 31 december en te Elsene op 21 januari. Verschillende exemplaren werden genoteerd bij -16° C!

Vanaf 1949 worden de meldingen zeer talrijk: worden steden en dorpskommen warmer? Maar voorlopig is van slaappleatsen nog geen sprake.

Een paar gegevens van de laatste jaren:

- op 29 en 30-12-1981: 13 en 21 ex. te Mechelen;
- op 31-12-1981: $\pm$ 40 ex. te Bazel (O.VL.) op een afgelaten vijver;
- op 12-12-1982: 23 ex. te Zevegem;
- op 16-1-1983 35 ex. en op 30-1-1983 48 ex. te Mechelen;
- op 7-2-1983: 64 ex. te O.L.Vrouw Waver.

En moeten wij herinneren aan de waarnemingen van onze eigen afdeling Brussel, bij het jaarlijks winterbezoek aan Hofstade?

Pas in latere jaren komen dan de "dortoirs" aan de orde, zoals hoger beschreven. Zeer recent kwamen er een paar nieuwe plaatsen bij:

- op 17-10-1980: $\pm$ 200 ex. op een slaappleats te Zulte (O.Vl.);
- vanaf 3-10-1980: tot 3000 ex. (met Conscience: is hier niet "een O te veel?") op de

- slaappleats van Geraardsbergen-station, afnemend tot $\pm$ 50 ex. op 14-11;
- op 5-2-1983: $\pm$ 200 ex. op de slaappleats in het station te Kortrijk.

Enkele besluiten: het gedrag van de Witte Kwik schijnt een evolutie te ondergaan: van bijna zuivere trekvogel (zoals nog geponeerd door R. Verheyen in 1956) wordt hij meer en meer overwinteraar. Verder schijnen spoorwegstations in min of meer voorkeursplaatsen te zijn voor overnachting, waarschijnlijk terwille van de grote oppervlakte aan daken. In dit opzicht kunnen ook andere gebouwen met uitgestrekt dak als kwikkenslaappleats dienen. In 1975 ontdekten wij zo'n "dortoir" op het dak van het "Deutsches Museum" te München en in 1977 op het dak van het studentenrestaurant van de Universiteit te Kiel.

Deze waarnemingen brengen het verschijnsel "kwikkenslaappleats" in een internationale sfeer. Zij wordt nog benadrukt door een laatste gegeven dat R. De Fraine voor U uit de britse ornithologische literatuur plukte: een 2000-tal Witte Kwikken gebruiken de brouwerij van Carlsberg te Nothampton als slaappleats!

M. De Ridder, V. van Malderlaan 37 bus 3, 1710 Dilbeek

Bibliografie

- Croegaert A., e.a., 1888: Compte-rendu des observations ornithologiques en Belgique pendant l'année 1886. *Bull. Mus. Hist. nat. Belg.* V: 99-158.
- De Fraine R., 1986: voor U gesprokkeld. *Wielewaal* 52: 61.
- Dubois, A., 1886: Compte-rendu des observations ornithologiques faites en Belgique pendant l'année 1885. *Bull. Mus. Hist. nat. Belg.* IV: 177-210.
- Id., 1890: Compte-rendu... pendant les années 1887 à 1890. *Ornis, intern. Zeitschr. Ges. Ornithol.*, 1890: 1-58.
- Peterson, R.T., G. Mountfort en P.A.D. Hollom: *Elseviers Vogelgids van alle Europese vogels*. Elsevier, Amsterdam-Brussel, 1969.
- Rappe A., 1960: Le dortoir citadin de la Bergeronnette grise, *Motacilla alba* L. *Gerfaut-Giervalk* 50, II: 209-222.
- Van Beneden A., 1953: Dortoirs de Hochequeues grises. *Gerfaut-Giervalk* 43: 67-68.
- Verheyen R., 1956: Note sur les déplacements saisonniers des Bergeronnettes grises; *Motacilla alba* L. *Gerfaut-Giervalk* 46.
- Wielewaal (de): 1980-1986.

ZOEKERTJES

TE KOOP: Teleskoop Helios 30-60x. Prijs af te spreken. D. Wouters, Stadionstraat 25, 2300 Turnhout, 014/42 25 56.

TE KOOP: Verrekijker merk PALLAS, 8x40 (8.5°), 6 jaar oud, met etui. Prima staat. Bellen naar E.H.W. Van der Meulen, 054/41 24 37 (na 16 u.).

Wat zijn mossen?

Theo Arts

Inleiding

Mossen behoren tot de eenvoudigst gebouwde groep van planten die in tegenstelling tot de wieren reeds als echte landbewoners kunnen aanzien worden. Ze groeien vooral op vochtige en vaak min of meer beschaduwde plaatsen, alhoewel sommige soorten zoals bv. het zeer algemene Muurmos een zonnige min of meer droge standplaats vereisen (zie fig. 1).

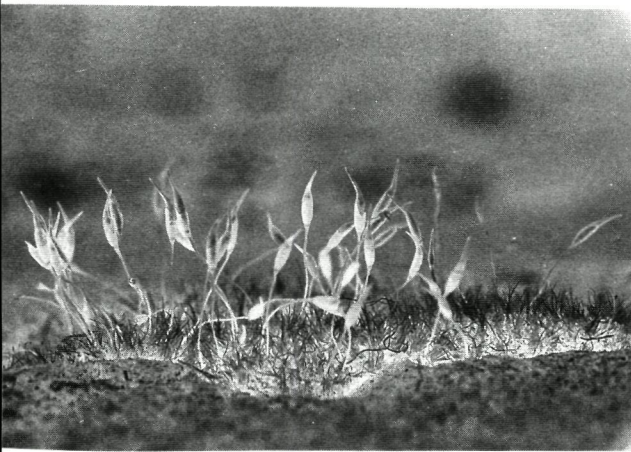

Fig. 1: Muurmos in de voegen van een baksteenmuurtje.
Illustratie: auteur

Slechts enkele mossoorten zijn in de loop van de evolutiegeschiedenis tot een aquatische levenswijze teruggekeerd en zijn echte waterplanten geworden; bv. het Ondergedoken Vedermos (zie fig. 2) dat vrij algemeen voorkomt in de Kempische kanalen.

Bij gebrek aan echte vaatweefsels, dienstig voor het transport van sapstromen met voedingsstoffen, hebben de mossen slechts beperkte groei mogelijkheden. Nochtans vinden we een zeer grote verscheidenheid aan vormen en structuren waarin we de creativiteit van de natuur kunnen bewonderen en vaak een aanpassing aan diverse milieuomstandigheden kunnen onderscheiden.

Een exact antwoord op de titelvraag luidt als volgt: mossen zijn sporeplanten die een eigen, zeer kenmerkende levenscyclus met generatiewisseling vertonen. Waaruit deze levenscyclus bestaat, vergt wel enige toelichting.

De generatiewisseling

In hun hoedanigheid als sporeplanten zijn de mossen verwant met varens, paardestaarten en wolfsklauwachtigen. Al deze planten hebben een interessante levenscyclus en wijze van voortplanting, waarin een geslachtelijke generatie (de gametofyt) en een ongeslachtelijke generatie (de sporofyt of sporeplant) elkaar afwisselen (zie fig. 3). De ongeslachtelijke generatie of de sporeplant heeft bij de mossen slechts een korte levensduur. De sporeplant is gereduceerd tot

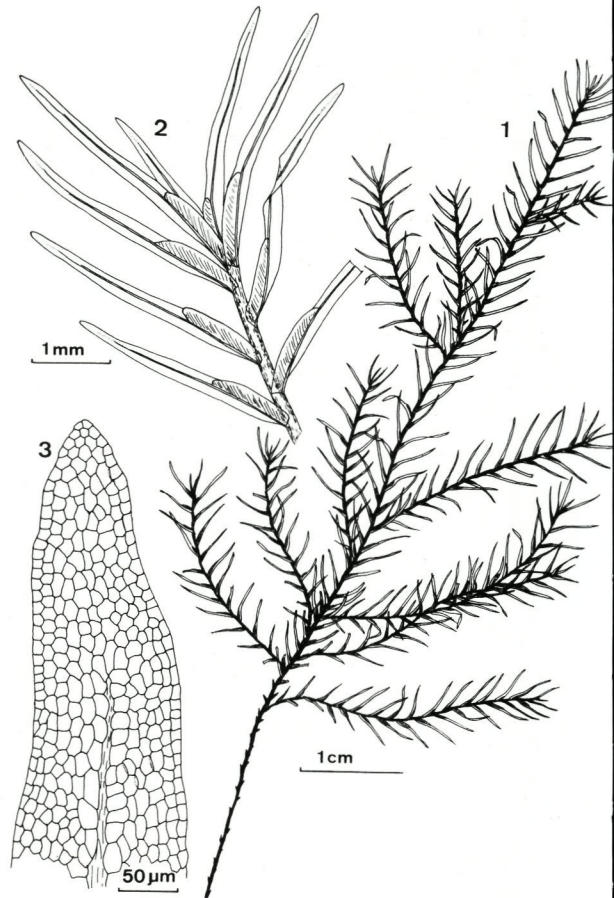

Fig. 2: Ondergedoken Vedermos; 1-2 bebladerde stengel; 3 bladtop.
Illustratie: auteur

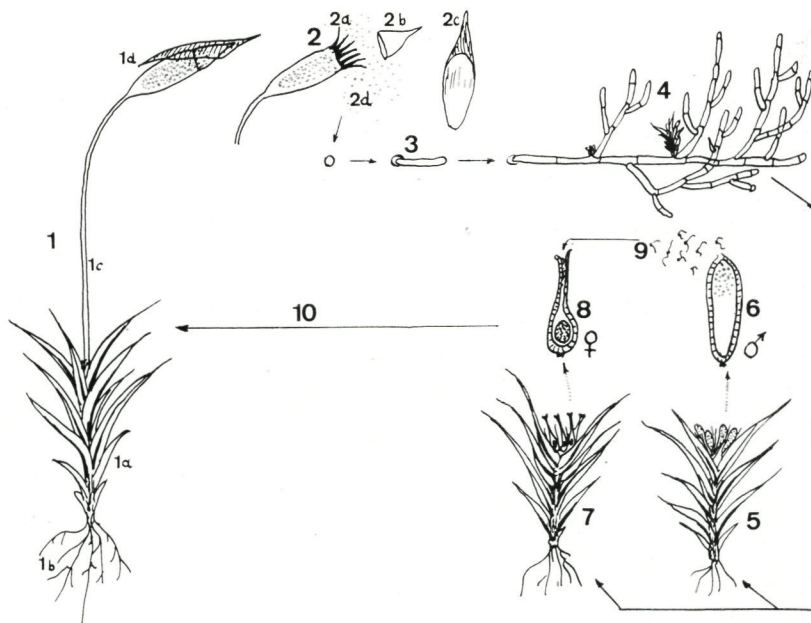

Fig. 3: De levenscyclus van een tweehuizig bladmos; 1. Mosplant bestaande uit gametofyt (1a bebladerde stengel en 1b rhizoiden) en sporofyt (1c kapselsteel en 1d kapsel); 2. Rijp kapsel (2a met kapseltanden of peristoom; 2b deksel; 2c huijke en 2d sporen); 3. Gekiemde spore; 4. Voorkiem of protonema ontstaat uit de gekiemde spore. Door knopvorming ontstaan mosplantjes of gametofyten op de voorkiem. Bij tweehuizige soorten zijn deze plantjes eënslachtig mannelijk of vrouwelijk; 5. Mannelijk plantje met antheridiën; 6. Antheridium of orgaan waarin de zaadcellen gevormd worden; 7. Vrouwelijk plantje met archegoniën; 8. Archegonium of orgaan waarin de eicel gevormd wordt; 9. De zaadcellen bewegen zich met zweeppdraden in water; ze worden door lokstoffen naar het archegonium geleid waarna door versmelting van de celkernen van een zaadcel en de eicel de bevruchting plaatsvindt; 10. Uit de bevruchte eicel ontstaat de ongeslachtelijke generatie of sporofyt (kapsel met kapselsteel). De sporen vormen zich in het kapsel door reductiedeling van de sporemoedercellen.

Illustratie: auteur

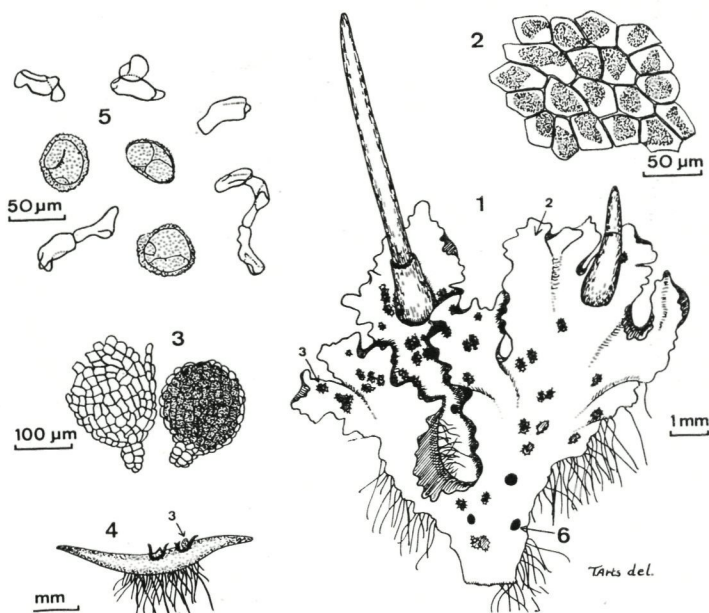

Fig. 8: Geel Hauwmos. 1. Tweeslachtig thallus met jonge sporofyten; 2. Celstructuur van het thallus; 3. Antheridiën; 4. Thallusdoorsnede met holten waarin de antheridiën gevormd worden; 5. Gele sporen met fijne wratjes en onregelmatige pseudo-elateren, die laatste zijn steriele cellen die tussen de sporen voorkomen; 6. Donker gekleurde vlekken in het thallus die bestaan uit blauwwierkolonies die in symbiose leven met het hauwmos.

een steeltje zonder wortels of bladeren en het sporenkapsel. Deze sporeplant blijft vastgehecht en parasiteert als het ware op de gametofyt of de eigenlijke mosplant. Door een reductiedeling worden de sporen gevormd in het kapsel. De sporeplant sterft af bij het rijpen van de sporen.

In gunstige omstandigheden kiemen de sporen met vorming van een voorkiem of protonema. Dit protonema bestaat uit microscopisch fijne vertakte draden zoals bij de bladmossen of is schijfvormig zoals bij de levermossen en veenmossen. Het protonema is nauwelijks van een groenwier te onderscheiden. Op het protonema ontstaan door knopvorming de eigenlijke mosplanten of gametofyten. De mosplanten kunnen één- of tweeslachtig zijn. In het laatste geval bevinden zich de organen met de mannelijke zaadcellen (antheridiën) en de organen met de eicellen (archegoniën) op dezelfde plant. Door bevruchting groeit de eicel uit tot de sporofyt waardoor de cyclus herbegint.

Bij de varens vinden we een vergelijkbare generatiewisseling. Met dit essentieel verschil dat de sporofyt zich zelfstandig verder ontwikkelt en de eigenlijke varenplant vormt. Dit terwijl de gametofyt, die de geslachtelijke voortplantingsorganen draagt, sterk gereduceerd is en nauwelijks van een thalleus levermos kan onderscheiden worden.

Fig. 4: Veenmossen in een hoogveenvegetatie met Veenbes; *Sphagnum magellanicum* en *Sphagnum fallax* (= *S. apiculatum*). Illustratie: auteur

Zowel bij de mossen als bij de varenachtigen zijn de zaadcellen voorzien van zwemdraden. Ze kunnen zich in water verspreiden en worden aangetrokken door chemische lokstoffen die door de eicellen afgescheiden worden. De bevruchting kan dus enkel in water plaatsvinden, een dauwdruppel kan daarbij volstaan. Deze sporeplanten vertonen dus in zekere zin een amfibische levenswijze. De kortstondige levensduur van de sporeplant bij de mossen heeft als gevolg dat telkens

TABEL 1
Onderscheid tussen de bladmossen en de bebladerde levermossen.

	Bebladerde levermossen	Bladmossen
— planten	vaak teer en kwetsbaar	meestal minder teer
— bladeren	steeds ongenerfd (bij uitzondering met schijnnerf!) dikwijls 2 of meertoppig	in principe generfd (nerf soms gereduceerd en afwezig!) steeds ééntoppig
— bladinplanting	in 2 (of 3) rijen	meestal spiraalsgewijs rond de stengel (uitz.: de vedermossen zijn tweerijig bebladerd).
— onderblaadjes (met afwijkende vorm en kleiner)	vaak aanwezig	afwezig
— kapselsteel	doorschijnend, kleurloos, zeer bros en snel verwelkend (soms afwezig)	gekleurd, taai (soms afwezig)
— kapsel	steeds zonder deksel en peristoomstanden; opent meestal geheel met 4 overlangse kleppen (vormt een kruisje na het openspringen)	met deksel, en vaak met peristoomtanden; opent meestal door afvallen van het deksel
— rhizoiden	eencellig, onvertakt	meercellig met schuine celwand en vertakt

opnieuw het ingewikkelde mechanisme van bevruchting en ontwikkeling van de sporofyt nodig is opdat de sporen kunnen gevormd worden. Dit in tegenstelling tot de varenachtigen waarbij de sporeplant doorlevend is en tientallen jaren overvloedig sporen voortbrengt. Om te overleven en zich voort te planten bij minder gunstige omstandigheden hebben vele mossorten dan ook alternatieve ongeslachtelijke wijzen van voortplanting ontwikkeld.

Systematische indeling

Op basis van de verschillen in algemene bouwwijze kunnen we de mossen indelen in drie grote groepen:

1. Bladmossen: (fig. 1, 2, 3, 4 en 5)

Hiertoe behoren de Veenmossen *Sphagnales* (fig. 4); de zeldzame Hunebedmossen *Andreales* en de eigenlijke bladmossen *Bryales*. Deze laatste kunnen we nog indelen volgens de plaatsing van de sporeplant. Bij de topkapselmossen *acrocarpen* staat het kapsel bovenaan op een rechtopstaande, weinig vertakte plant (fig. 1) en bij de slaapmossen *pleurocarpen* is dit zijdelings ingeplant op de doorgaans liggende en vertakte gametofyt (fig. 5).

Fig. 5: Puntmos behoort tot de slaapmossen.
Illustratie: auteur

2. Levermossen: (fig. 6 en 7)

We onderscheiden twee grote groepen nl. de thalleuse levermossen *Marchantiales* (fig. 6) en de bebladerde levermossen *Jungermanniales* (fig. 7). In tabel 1 worden de belangrijkste kenmerken van de bladmossen en de bebladerde levermossen met elkaar vergeleken.

Fig. 6: Klein Landvorkje is een thalleus levermosje dat regelmatig voorkomt op leemhoudende akkers.

Illustratie: auteur

3. Hauwmossen: (fig. 8)

Dit is een kleine groep van organismen. Ze bestaan uit een min of meer gelobd thallus waarop lange groene buisvormige sporenkapsels gevormd worden. Alhoewel de hauwmossen lange tijd bij de levermossen geklasseerd werden, zijn ze er nauwelijks aan verwant. Ze vormen in zekere zin een overgang naar de varenachtigen omdat de

Fig. 9: Een bekermos. De bekermossen behoren tot de lichenen of korstmossen.
Illustratie: auteur

sporofyt bladgroenkorrels bezit en dus actief deelneemt aan het CO_2 - assimilatieproces. Een zekere verwarring bestaat in de Nederlandse taal door het gebruik van de term "korstmos". Korstmossen of lichenen hebben geen verwantschap met de eigenlijke mossen. Het zijn samenlevingsvormen van algen (wieren) en schimmels (zwammen) die zo

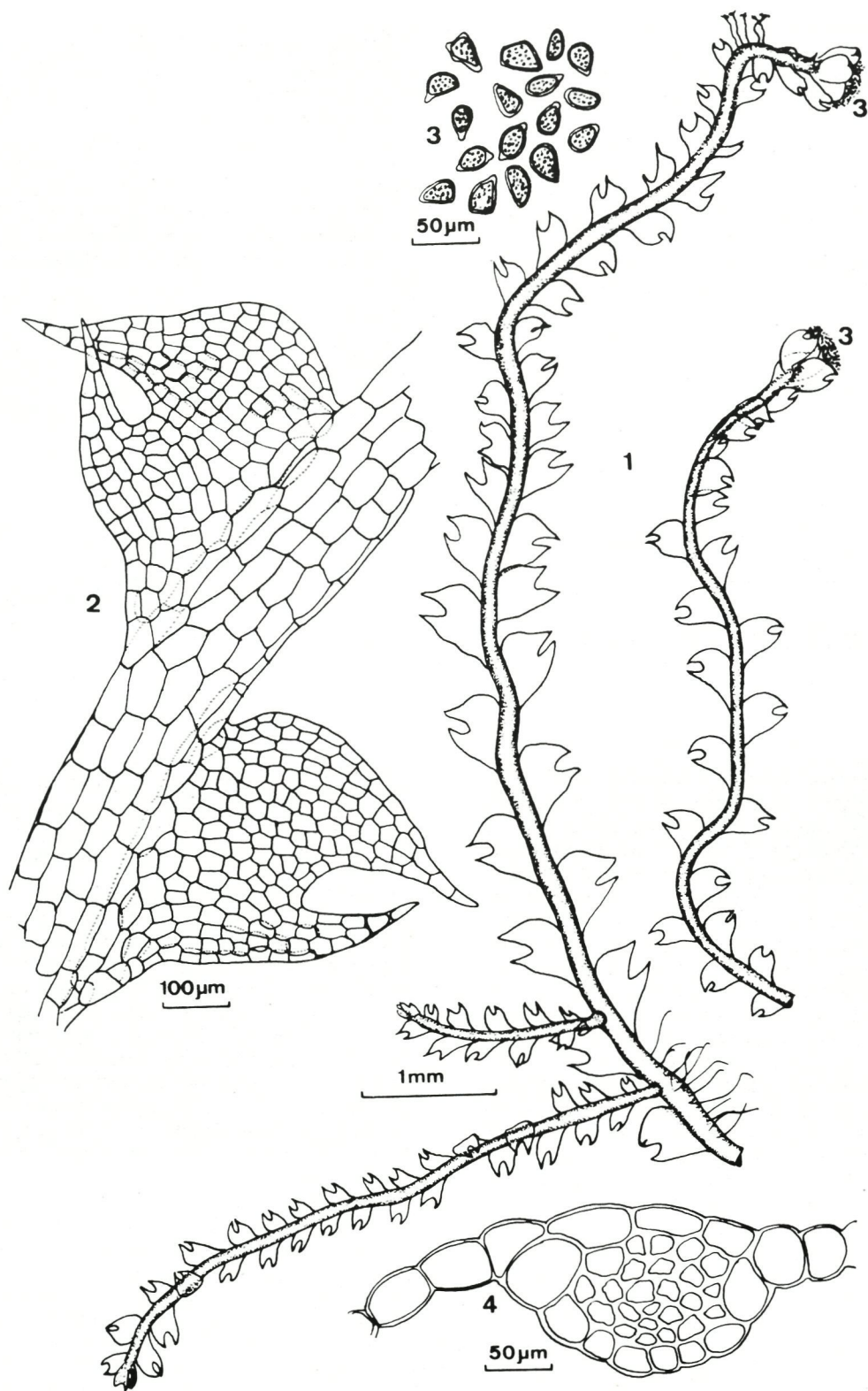

Fig. 7: Aarmaanmos is een bebladerd levermos. Deze zeldzame soort is bekend uit natte, veenmosrijke dopenheidevegetaties. 1-2. Tweerijig bebladerde stengels; 3. Broedkorrels komen vaak voor in halfbolvormige korfjes op het einde van steriele stengels; 4. Stengeldoorsnede met celstructuur.

Illustratie: auteur

hecht verstrengeld zijn dat ze als een enkel organisme overkomen (fig. 9).

Ook zeer kleine bloeiende planten zoals bv. het vetmuur *Sagina sp.* in de volksmond soms "Engels mos" genoemd, worden dikwijls ten onrechte voor mossoorten aanzien.

Onze inheemse mosflora omvat nagenoeg 450 soorten bladmossen, waaronder ongeveer 30 veenmossoorten en 2 hunebedmossen; verder ongeveer 150 soorten levermossen en slechts 3 hauwmossoorten. Ruim een derde van deze mossoorten zijn echter zeldzaam of zeer zeldzaam in ons land. Vele soorten zijn beperkt tot soortenrijke gebieden zoals de

hoge Ardennen en de kalkstreek. Sommige zijn direct bedreigd en enkele soorten zijn vermoedelijk bij ons reeds uitgestorven. Anderzijds zijn door recent onderzoek meerdere interessante soorten aan het licht gekomen die vroeger in ons land niet gekend waren. Sommige zijn zeker overzien geweest, andere soorten breiden zich onmiskenbaar uit. In enkele gevallen, zoals het Kaktusmos, zelfs zo massaal dat ze een nieuwe bedreiging vormen voor minder levenskrachtige inheemse rivalen.

Theo Arts, Kerklei 87, B-2128 St.-Job in 't Goor.

Uit het wetstraatje

De E.E.G.-richtlijn en de jacht

H. Franckx

In het meinummer 1987 van Wielewaal vraagt W. Roggeman speciale aandacht voor de E.E.G.-Vogelrichtlijn. De secretaris van de Belgische Afdeling van de Internationale Raad voor Vogelbescherming (I.C.B.P.) wilde vooral de aandacht vestigen op het feit dat de Vlaamse Executieve haar Europese verplichtingen nog moet nakomen door het neerleggen van de lijst van de zgn. Ramsar-gebieden. Dit zijn de waterrijke gebieden waarbinnen speciale maatregelen moeten getroffen worden om het in stand houden van de te beschermen vogelpopulaties te verzekeren.

Op verzoek van de inrichters van de nationale natuurbeschermingsdag 1987 richtte ik, als voorzitter van De Wielewaal, een schrijven tot minister Lenssens met het verzoek dat hij ter gelegenheid van het Europees Jaar van het Milieu zijn Europese verplichtingen zou nakomen. Of het neerleggen van deze Ramsar-lijst veel aan de bestaande toestand zal veranderen is een andere zaak. De Richtlijn laat immers toe dat binnen deze speciale beschermingszones landbouw, toerisme, recreatie, bewoning en zelfs jacht plaats vinden! Alleen wordt gevraagd dat in de Ramsar-gebieden de natuurbeschermers zouden geraadpleegd worden bij eventuele veranderingen aan gewestplannen, ruilverkavelingen,

bestemmingswijzigingen, enz. Hoe miniem de invloed van het natuurbehoud in werkelijkheid is, bleek recent nog duidelijk bij de planning van de containerhaven in het Galgenschoor.

Waar W. Roggeman niet over schrijft is het grensoverschrijdend probleem van de jacht. Het doel van de E.E.G.-richtlijn is nochtans de bescherming van alle in het wild levende vogels. Nu zijn de meeste in het wild levende vogels, trekvogels zodat ze een gemeenschappelijk erfgoed vormen. Het is dan ook moeilijk aan te nemen dat in de diverse E.E.G.-landen de lijst van de beschermde vogels zo verschillend kan zijn. De deelnemende landen hebben nl. een grote vrijheid om voor bepaalde vogelsoorten afwijkingen van de beschermingsrichtlijn toe te staan, m.a.w. de jacht op die soorten toe te laten.

De E.E.G.-landen die de jagers de meeste vrijheid geven, zijn Denemarken en Frankrijk. In beide landen mogen praktisch alle ganzen, eenden, ruiters en grote plevieren geschoten worden. In Frankrijk zijn ook volgende soorten vogelvrij: Hazelhoen, Korhoen, Auerhoen, Kwartel, Waterral en Waterhoen.

Denemarken laat alle grote meeuwen afschieten. Frankrijk voegt ten slotte aan de jachtlijst de duiven, de lijsterachtigen en de Veldleeu-

Onze grutto's, in Frankrijk vogelvrij.

Foto: A.C. Zwaga

werik toe. Onnodig hierbij te zeggen dat indien een bepaalde vogelsoort mag bejaagd worden, al de andere leden van dezelfde familie eveneens groot gevaar zullen lopen. Vergeleken bij de andere landen heeft België misschien wel de beste jachtwetgeving. Praktisch al de voornoemde soorten zijn bij ons beschermd. Men kan zich echter de vraag stellen wat nut het heeft dat een klein land zoals België, door het verbieden van de jacht en het verschaffen van veilige pleisterplaatsen, vogels beschermt die ten noorden en ten zuiden van ons grondgebied wettelijk mogen afgeschoten worden.

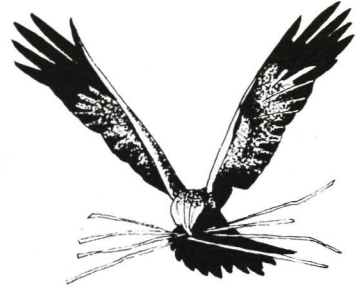
Wielewalers die in augustus aan de Vlaamse kust vertoeven, moeten eens een wandeling maken over het strand van De Panne naar Braydunes. Van het ogenblik dat zij de staatsgrens overschrijden lopen ze gevaar in een waar slachveld terecht te komen. Op het strand, tussen de zonnebaders en de spelende kinderen, staan tientallen jagers met helpers en honden de trekvogels op te wachten. Met bandopnemers (wettelijk verboden!) lokken zij de aanvliegende Grutto's, Wulpen, Scholteksters en ruiters naar beneden om ze af te schieten. Weinig vogels ontsnappen aan het moordend lood. Langs de ganse Franse kust

spelen zich dezelfde walgelijke tonelen af. Eenden en zangvogels, die later doortrekken, krijgen evenmin een kans. Van 20 juli t.e.m. 28 februari worden ieder jaar in Frankrijk miljoenen vogels gedood of gekwetst. Deze schietpartij gaat bovendien dag en nacht door. De jacht in Frankrijk bezorgt de vogelbeschermers menige nachtmerrie. Weinig soorten zijn er wettelijk beschermd. De bestaande wetten zijn ver van doelmatig en worden bovendien niet toegepast. Een onaanvaardbare laksheid laat een echte massamoord toe op de waad- en watervogels.

De vertegenwoordigers van België in de E.E.G.-commissies beweren dat zij voor landen als Frankrijk en Denemarken het maximum haalbare inzake bescherming hebben bekomen. Dit zal wel waar zijn, maar mag echter geen reden zijn om het hierbij te laten. Het stopzetten van dergelijke misbruiken zal alleen mogelijk zijn dank zij een Europese actie. In de loop van de jongste jaren heeft men al veel bekomen. Er is echter nog veel werk aan de winkel, nog zeer veel!

H. Franckx, Lid van de Belgische Afdeling van de Internationale Raad voor Vogelbescherming.

Voor u gesprokkeld

— Het Nederlandse purperreigerbestand bleef in 1985 en 1986 ongeveer status quo: ± 280 resp. ± 290 broedparen; daardoor is de sterke achteruitgang van begin jaren 80 tot stilstand gekomen.

— Het broedseizoen 1986 is voor de Rotganzen „rot-slecht” verlopen: minder dan 1 % van de waargenomen Rotganzen op hun foerageerplaatsen op de Waddenzee in 1986-1987 waren eerstejaarsjongen. Gedurende de laatste zeven jaar waren alleen 1982 en 1985 goede Rotganzen-jaren.

— Het 20ste Internationale Ornithologische Congres zal plaatshebben tussen 2 en 9 december 1990 in Christchurch, Nieuw-Zeeland. Voorzitter van het congres is professor C.G. Sibley (V.S.A.).

— 296 vogelsoorten werden er waargenomen door een Britse expeditie in Hebei, Volksrepubliek China in het najaar van 1986.

— De invasie van de Grote Barmis in 1986-1987 heeft Groot-Brittannië niet bereikt.

— Onze Waalse zustervereniging Aves raadt haar leden aan die een bezoek willen brengen aan Nederlands-Limburgse natuurreservaten om naast laarzen en pick-nick ook een bestrijdingsmiddel tegen muggen mee te nemen.

— Eerstejaars-wijfjes Ruigpootuil zijn meer geneigd om uit het broedgebied weg te trekken dan even oude mannetjes. Mannetjes hebben een gevarieerder spijskaart en vinden in de biotoop ruim voldoende prooi terwijl de vrouwtjes selectiever voedsel zoeken en daarom de biotopen moeten verlaten.

— Meer dan 40 % van de Blauwe Reigers die in België overwinteren zijn van Nederlandse origine.

— Het aantal overwinterende Dodaarzen in Zwitserland is spectaculair gedaald: van 6 à 7.000 exemplaren in het begin van de 70-er jaren naar 2.400 in januari 1986. Maar de Aalscholver doet het jaar na jaar beter: 4.500 vogels al in januari 1986.

— Op de Canarische Eilanden werd een kolonie ontdekt van het Madeirastormvogeltje.

— In 1986 heeft er een Blauwvleugeltaling met succes in Denemarken gebroed.

— 5 Engelsen werden veroordeeld tot het betalen van 10.000 pond sterling wegens het illegaal bezit van 3 jonge Slechtvalken.

— Blauwe Reigers geboren in de reigerieën in de omgeving van zout water zouden minder te lijden hebben onder strenge winters dan collega-reigers die geboren werden in een kolonie dichtbij zoet water.

Bronnen: *British Birds* 80/6 en 80/7, *F d c. Aves* 1987/4, *het Vogeljaar* 35/2.

R. De Fraine

— Enkele leden van de Tieltsse lokale Torenvalk-vereniging konden dit jaar in Noord-Frankrijk 23 nesten van de Grauwe Kiekendief opsporen. Deze roofvogel nestelt in graanvelden. Daar de jongen pas op het einde van de oogstperiode uitvliegen, worden vele nesten vernietigd door oogstmachines. Aan de landbouwers wordt gevraagd een deel van de akker niet te oogsten. Zij worden hiervoor vergoed door het F.I.R. Dank zij de inspanningen van het F.I.R. is het aantal broedparen in Lotharingen in tien jaar tijd verviervoudigd tot 150. (*Gazet van Antwerpen*, 10/7/85)

— Er bestaat gevaar dat de jacht op de Luipaard weerom zal toegelaten worden door de C.I.T.E.S. (Conventie voor Internationale Handel in Bedreigde Soorten). Er zouden nog Luipaarden in overvloed zijn en er zou nooit gevaar bestaan hebben voor uitsterven. Natuurbeschermers gaan met dit voorstel echter niet akkoord. (*Gazet van Antwerpen*, 10/7/85)

— Voor het derde opeenvolgende jaar worden dit mosselseizoen 5 roofvogels ingezet om de mosselbanken in het Nederlandse Yerseke meeuwenvrij te houden. De meeuwen zijn zo bang van de Slechtvalken en Haviken dat ze de bedrijfsterreinen en de mosselpercelen angstvallig mijden. Hierdoor is de aanleg van een 146 miljoen fr. kostend schoonwaterbassin, niet meer nodig. (*Gazet van Antwerpen*, 7/7/85)

— De meest bedreigde vogelsoort in de Sovjet-Republiek is de Dunbekwulp. Deze soort broedt alleen in Rusland, maar ondanks

alle veldonderzoek blijven de juiste broedgebieden onbekend.

Een andere bedreigde soort is de Witkopeend, waarvan de ganse wereldpopulatie op 15.000 ex. wordt geschat. De Russische broedpopulatie zou 1000 paren bedragen.

Verder zijn er ook de Witte Pelikaan, de Giervalk en het Kaspisch Sneeuwhoen bedreigd. Het aantal Kleine Trappen daarentegen is in Rusland aangegroeid tot 17.000 paren. (*World Birdwatch, Summer 1987*)

— Turkije is op ornithologisch gebied een zeer belangrijk land. Het is het broedgebied van vele bedreigde soorten, zoals o.a. de Heremietibis, de Kroeskoppelikaan en de Grote Trap. Het bevat het grootste aantal internationaal belangrijke vogelpleisterplaatsen en is wereldberoemd voor het groot aantal trekvogels die de Bosporus oversteken op weg naar Afrika. (*World Birdwatch, Summer 1987*)

— In Cyprus werden door het Ministerie van Onderwijs 5.000 posters verspreid om het vangen van vogels met lijm te bestrijden. Anderzijds werd door de I.C.B.P. een voorlichtingscursus ingericht voor de leerkrachten. (*World Birdwatch, Summer 1987*)

— Vogelgidsen en verrekijkers zijn noodzakelijk bij de opleiding van toekomstige conservators in ontwikkelingslanden. Een succesvolle campagne voor het inzamelen van tweedehands materiaal werd georganiseerd door de Britse en Nederlandse Comité's voor de Trekvogelbescherming.

— Er is een enorme handel in trappen, vooral van de kleinere soorten, enerzijds gezien de vraag in de Arabische Golf voor de opleiding van valken, anderzijds wegens de toenemende belangstelling van dierentuinen en vogelparken. Daarom wil CITES alle trappen op de beschermde lijst brengen.

— De Ooievaar neemt verder in aantal af. In West-Duitsland waren er in 1986 minder dan 500 paren. Afschot, vangst, pesticiden, woestijnvorming en biotoopvernietiging in de overwinteringsgebieden zijn de oorzaken.

— ICBP zorgde in 1986 voor educatieve vogelbeschermingboekjes, bestemd voor schoolkinderen van Portugal, Marokko, Libanon, Griekenland en Turkije. In 1987 komen hier nog vertalingen bij voor Jordanië, Cyprus, Spanje en Joegoslavië.

— Griekenland herbergt een vijfde van de wereldpopulatie van de Kroeskoppelikaan, een internationaal bedreigde soort.

— In de Straat van Messina (Italië) worden jaarlijks honderden Wespendienven afgeschoten tijdens de lentetrek. De Lega Italiana Protezione Uccelli (LIPU) tracht deze illegale jacht te bestrijden met wachters en informatiecentra.

Roodborstje: voer voor Maltezen.

Foto: A.C. Zwaga

— In Malta worden ieder jaar duizenden Roodborstjes gevangen door schoolkinderen. Daarom verspreide de Malta Ornithological Society (MOS) in 1985 en in 1986 60.000 zelfklevers, posters en brochures in de scholen.

— Het Krapje Dol-reservaat in Joegoslavië is een klein maar belangrijk reservaat. Hier broeden Lepelaars, Kwakken en Purperreigers. In het Kopachi Rit-reservaat broeden 5 reigersoorten, Zwarte Ooievaars, Zeearend en Sakervalk. Beide reservaten zullen beter beheerd en bewaakt worden. (*Annual Report 1986 ICBP*)

— Het reservaat van de Poteau, in het Franse gebied Gironde-Landes, vormt een goed voorbeeld van directe bescherming van het leefmilieu van de wilde fauna: de jagersverenigingen hebben met een aantal natuurbeschermers een gebied van 5.800 ha gereserveerd als toevluchtsoord voor Kraanvogels en een beheerplan opgesteld van bijna 1 miljoen frank. De EEG gaat dit project financieel ondersteunen.

— De Duitse Federatie voor de bescherming van vogels heeft het Paapje gekozen tot Vogel van het Jaar 1987. Deze soort is uiterst zeldzaam geworden door het verdwijnen van zijn leefmilieu, dat is opgeofferd aan de landbouwpolitiek: herverkaveling, monocultuur op uitgestrekte akkers (vernietiging van het traditionele landschap).

— Volgens tellingen in 1979 en 1984 in verschillende gebieden van Italië (het Nationale Park de Abruzzes, Moriella, Monti delle Tolpa) bestond de wolvenpopulatie uit zo'n 200 exemplaren; de Gruppo Lupo in Italië schat dat er in 1986 ongeveer 250 Wolven waren.

— De Arabische Emiraten hebben als eerste het Verdrag opgezegd inzake de internationale handel in bedreigde soorten (CITES); deze opzegging gaat in eind januari 1988. De Arabische Emiraten vormen een belangrijk knooppunt voor de handel in Afrikaans ivoor, slangenhuiden uit India en horens van neushoorns. Dit betekent een ernstige tegenslag voor de internationale natuurbescherming.

— Vanaf 7 mei 1987 wordt in Nederland het ernstige probleem, veroorzaakt door een jaarlijks gier- en mestoverschot van zo'n 14 miljoen ton, verlicht. De nitraten, fosfaten en andere chemische bestanddelen in het moderne veevoeder, voor de ongeveer 5 miljoen koeien en 12 miljoen varkens, verontreinigen in hoge mate de bodem en het grondwater wanneer de mest wordt uitgereiden op akkers en weilanden.

— Bij besluit is het in het Verenigd Koninkrijk verboden om bij het vissen nog loodjes te gebruiken. Een van de redenen van de grote sterfte onder de zwanen is dat deze dieren verloren loodjes in hun maag krijgen. De Koninklijke Vereniging voor Vogelbescherming heeft samen met de Nationale Federatie van Sportvisseren een voorlichtingsbrochure uitgegeven om de vissers duidelijk te maken dat er andere manieren zijn om het aas onder water te houden.

Uit de nieuwsbrieven 87/3 en 4 van de Raad van Europa.

— In „Een Hard Hout verhaal” uitgegeven door „De Vrienden van de Aarde” verschenen waarschuwingen om niet naast zich neer te leggen. Dit rapport meldt, dat de vernietiging van de tropische regenwouden de meest ernstige milieuramp is die onze planeet te wachten staat. Jaarlijks verdwijnen 20 miljoen ha tropisch woud. De overmatige kappingen en de minimale investeringen zouden ervoor zorgen, dat landen die ooit exporteerden, nu zelf houtprodukten moeten importeren. Bronnen voor geneeskunde, landbouw en industrie raken op, woestijnen breiden schrikbarend uit, overstromingen buiten het jaargetijde teisteren de streek, regionale weerpatronen geraken uit evenwicht en stamculturen gaan verloren.

— De Europese groenen vrezen, dat het Europese Milieujaar zelfde weg opgaat als de meeste „Europese jaren”: Veel geblaas en weinig wol! Zolang zij vast blijven zitten in het traditionele economische patroon, zullen onze regeringen niets oplossen.”

— Op de Conventie voor Internationale Handel in Bedreigde Soorten (CITES) in Ottawa werd Japan andermaal het mikpunt

van harde kritiek. Via „Traffic”, het netwerk van het Wereld Natuur Fonds dat illegale handel opspoorde, werd achterhaald dat Japan sinds 1970 meer dan 2 miljoen beschermde schildpadden heeft verhandeld als sierraden en souvenirs. In Ottawa werd ook vastgesteld dat het slecht gaat met de Zwarte Neushoorn. Niettegenstaande de WWF-initiatieven om ze beter te beschermen, liep hun aantal tussen 1970 en vandaag terug van 65.000 tot 4.000. Toch bleek dat de WWF-actie rond de Witte Neushoorn van zuidelijk Afrika een succes werd. Terwijl ze enkele jaren geleden nog de uitsterving nabij waren, zijn ze nu weer met z'n 4.000. De Witte Neushoorn van centraal Afrika boert daarentegen verder achteruit: van de 700 die tien jaar geleden nog leefden, zijn er slechts 17 overgebleven in het Garamba Park in Zaïre.

Op de neushoorns wordt jacht gemaakt om hun hoorns. In Noord-Yemen worden er dolkheften mee gemaakt en door Afrikaanse en Aziatische volksgeneeskunde wordt aan de fijngemalen hoorn een viriliteit opwekkende kracht toegeschreven. (*De Standaard*, 24 juli 1987)

H. Franckx

jynx natuurexploratie

TRC Vergunning A1138

Reisleiders: Guy ROBBRECHT

Marc VAN BEIRS

PROGRAMMA:

April

Roofvogels in ESTREMADURA, Spanje
(8 dagen)

In samenwerking met het F.I.R.

Juni

Het oerwoud en de moerassen van
POLEN (10 dagen)

Juli

De overstromingswouden van
YUGOSLAVIE (10 dagen)

Juli

Zeevogelkolonies in SCHOTLAND
(14 dagen)

Augustus

De tropische vogelwereld van
VENEZUELA (21 dagen)

September

Tussen de Eleonora's Valken van
MALLORCA (8 dagen)

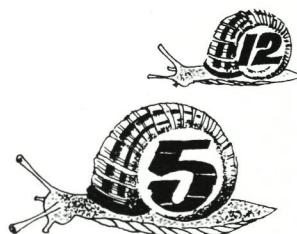
Inlichtingen:

Guy ROBBRECHT 052/30 10 36

Marc VAN BEIRS 091/22 41 48

advertentie

Vijf vóór twaalf

De Dobbermannen uit Deinze: een hengelereniging die de daad bij het woord voegt!

Begin dit jaar stelde onze hengelereniging voor een rietaanplanting uit te voeren in de Oude Leie te Bachte (Deinze). Raadgevend lid Prof. dr. Jan De Maeseneer stelde riet uit een serre van de Gentse Rijksuniversiteit ter beschikking. Mevrouw Creps, hoofdengineer-directeur van Bruggen en Wegen, gaf de toelating tot aanplanting. Het Deinse stadsbestuur was zo vriendelijk een vrachtwagen ter beschikking te stellen voor het afhalen van het riet. De JNM reageerde entoesiast op onze vraag en hielp mee het riet aan te planten. De BRT-televisie kwam ter plaatse en maakte opnamen in het kader van 'Milieukaravaan'. Een lid van De Dobbermannen bezocht de

gemeente Oostellingwerf in het Nederlandse Friesland. Deinze is verbroederd met deze gemeente. Hij stelde er vast dat alle afvalwaters van deze gemeente langs een zuiveringsstation komen met een capaciteit van 34.000 inwonersequivalenten. Over gans Friesland zijn ruim 30 van deze installaties in bedrijf! We hopen dat dit goede voorbeeld bij ons zal gevolgd worden.

Uniek Spaans Middellands-Zeewoud in gevaar

Het oprichten van een oefenschietveld voor de Spaanse luchtmacht brengt het leefgebied van verschillende bedreigde diersoorten in gevaar. Het gaat hier meer bepaald om een kolonie (60 paar) Monniksgieren, drie paar

zeldzame Keizerarenden en een aantal Pardel-lynxen, naast tal van andere zeldzame en meer gewone diersoorten. Al deze dieren komen voor in het gebied Cabaneros in het Toledo-gebergte van centraal Spanje.

Dit gebied is een van de laatste nog natuurlijke en goed bewaarde wouden uit het Middellandse-Zeegebied. Het Wereld Natuur Fonds (WWF) van Spanje spant zich met andere natuurverenigingen in om van dit gebied een nationaal park te maken in plaats van een schietterrein.

De hoger gelegen delen strekken zich uit over een 12.000 ha groot gebied dicht begroeid met struikachtige bomen (2,5 m. hoog) die typisch zijn voor het Middellandse-Zeegebied: Kurkeik, Olijfbom, Steeneik enz.

Volgens CODA - de Spaanse vereniging voor vogelbescherming - herbergt dit wonderbaar landschap een prachtig en typisch voorbeeld van de Mediterrane fauna en flora. Naast de hogergenoemde zeldzame vogelsoorten komen er nog een hele reeks andere zeldzame soorten voor: Oehoe, Zwarte Ooievaar, Steenarend en tal van andere roofvogels. Voeg daarbij nog een aantal kleinere vogels zoals Bijeneter en Blauwe Rotslijster en het wordt duidelijk dat Cabaneros een uitzonderlijk gebied is.

Sterker nog: het gebied is al evenzeer te benijden voor zijn zoogdierenrijkdom. Zoogdieren zoals Otters, Wilde Katten (niet verwarren met ver-wilderde katten), Genetkat, Mangoest en vooral de Pardel-lynx waarvan er op heel het Iberisch schiereiland nog maar 400 overblijven.

Dit uniek gebied gaan gebruiken als militair oefenveld zal ongetwijfeld negatieve gevolgen hebben op de grote soortenvariatie die er nu nog is. Het is bovendien niet denkbeeldig dat de gieren die in groepjes rondzwerven in botsing zouden komen met de vliegtuigen tijdens de schietoefeningen. Gevolg zal dan zijn dat de militaire overheid heel de kolonie gaat uitroeien om meer ongelukken te voorkomen.

Tenslotte zegt CODA dat het openen van een oefenveld indruist tegen de Conventie van Bern, tegen de Europese richtlijnen voor vogelbescherming (1979) en tegen de Spaanse wet over de beschermde diersoorten (1980) omdat veel vogel- en zoogdiersoorten die er leven op de lijst staan van beschermde dieren.

Mededeling WWF

Kweken van bedreigde diersoorten in het domein Planckendael.

In de voorbije maand juni werden een 50-tal geboorten genoteerd, waaronder enkele zeer

opmerkelijke.

Zo werden voor het eerst in de geschiedenis van Planckendael Muskusossen (2) levend geboren. Jammer genoeg stierf een jong wegens het aanhoudend slechte weer kort na de geboorte. Het ander jong, een vrouwtje, stelt het zeer goed (foto).

Muskusos, of is het Muskuskoe, met jong.

Copyright: KMDA

Muskusossen zijn vrij grote herkauwers met een langharige, bruine vacht. Ze zijn meer verwant met schapen en geiten dan met runderen. Er bestaan twee ondersoorten: de Muskusos van Groenland en die van Alaska. Planckendael herbergde een kleine groep van 3 dieren (een mannetje en twee vrouwtjes), waar dus nu een jong is bijgekomen.

Muskusossen zijn vooral bekend door de typische verdedigingshouding van een kudde. Er wordt een echte „vesting” gevormd bij gevaar: volwassen stieren en koeien staan met de koppen naar buiten en beschermen zo de kalveren die in het midden van de kring staan. Uit gegevens van de Stamboekhouder van alle Muskusossen in Europese dierentuinen blijkt dat zeer weinig jongen levend worden geboren in dierentuinen. Deze jongen zijn bovendien zeer gevoelig voor darm- en longaandoeningen, vooral tijdens de eerste levensweken. Vorig jaar overleefde slechts 1 jong van de 7 in Europese dierentuinen geboren kalveren.

De kweekresultaten bij de kudde Przewalski-paarden beloven ook zeer goed te worden. Er werd reeds een hengstveulen geboren, terwijl nog drie merries hoogdrachtig blijken te zijn.

Verenigingsberichten

Activiteiten september - oktober 1987

- 4 **Mechelen.** Excursie van de plantenwerkgroep. Vertrek: Station NMBS Mechelen 18.30 u. Leiding: J. Peeters, J. Van de Sande. Mee te brengen: flora.
- 5 **Lier.** Uitstap naar Fort 7. Vertrek: 8.30 u. Station Lier, 9.00 u. ingang Fort 7. Leiding: A. Uyttendaele. Mee te brengen: laarzen, kijker. Einde: 12 u. Fort 7.
- 5 **Netevallei.** Jaarlijkse barbecue. Lokaal Leopoldlei 81 te Hallaar om 18.30 u.
- 6 **Antwerpen-Centrum.** Speurtocht naar watervogels in de omgeving van Korbeek-Dijle. Autocartocht: prijs 350 fr. (jongeren en gepensioneerden 300 fr.) Vertrek: Antwerpen, Rooseveltplein (hoek Atheneum) om 8.00 u. Leiding: M. Steensels. Inschrijven door storting van de prijs op rekening nr. 000-0087473-76 van de Wielewaal, Merksem. Tel. A. Lambert nr. 646 19 68.
- 6 **Denderland.** Observeren van trekvogels ten NW van Antwerpen. Dagtocht met particuliere wagens. Vertrek: Grote Markt Dendermonde om 08.00 u. Leiding: N. De Meester. Mee te brengen: picknick, laarzen en wandelschoenen, verrekijker, telescoop. Einde: excursies 17.00 u.
- 6 **Groot-Beveren.** Wandeling Hof ter Saksen te Beveren. Vertrek: ingang park 14 u. (parking). Leiding: H. Van den Eeckhout.
- 6 **Kortrijk.** Landschapswandeling te Kooigem-Spiere. Aanvang: we verzamelen om 14 u. aan de kerk van Kooigem. Leiding: Y. Feryn. Totale afstand 12 km toegankelijk voor kinder- en rolwagens.
- 6 **Krekenland.** Halve daguitstap Assenedse Kreken. Vertrek: Markt Assenede om 8 u. Leiding: R. de Smet.
- 6 **Lier.** Beheerswerken Hooiendonkse Beemden te Zoersel. Vertrek: 9 u. Station Lier. Leiding: Y. Peeters. Mee te brengen: zeis, riek, kapmes, laarzen. Einde: 12 u. Zoersel.
- 6 **Mandelstreek.** Broeken van Merkem. Vertrek: Polenplein om 13 u. Leiding: Bart Victor.
- 6 **'s Heerenbosch.** Wandeling & bezoek Park van Schilde met eigen wagens. Vertrek: Opdorpkerk 13.30 u. Leiding: Daniel.
- 6 **De Stern.** Paddestoelenwandeling in het kasteeldomein GHELLINCK te Zwijnaarde. Vertrek: Samenkomst om 14 u. Kruispunt Huispotstraat en Grote Steenweg Noord (Oudenaardse Steenweg) te Zwijnaarde. Leiding: J. Rogge. Einde: $\pm$ 17 u.
- 6 **Turnhout.** Uitstap met eigen wagens naar St.-Pietersberg. Vertrek: 7.30 u. aan Warande. Leiding: Willy Verbeeck. Mee te brengen: knapzak, flora, kijker. Einde: 18 u.
- 6 **Waregem.** Morgenwandeling in Lozere bos en Kasteelpark (Wielewaalreservaat). Speciale aandacht voor de nestkastacties en paddenoverzet-acties die hier ieder jaar plaatsvinden. Vertrek: kerk Waregem (standbeeld) om 8.30 u. of kerk van Lozere om 9 u. Leiding: G. Delsoir en H. De Jonghe. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen. Einde: 11.30 u.
- 11, 12, 13 **Klein-Brabant.** Weekend in Nonceveux-Aywaille aan de oever van de Amblève (ong. 2500 fr./pers.) info: 03-889 22 25. Leiding: G. Hielegem.
- 12 **Gent.** PWG-streepocht in hok D3-53-44 "Gootje". Vertrek: Om 14 u. aan de kerk van Balegem.
- 12 **Lier.** PWG - daguitstap - omgeving Nazarethdreef en Netekanaal, inventarisatie hok C5-41-44. Vertrek: 9 u. café Draaiboom (Nazarethdreef). Leiding: A. De Jonghe. Mee te brengen: laarzen, flora, loep, knapzak, drank. Einde: 17.30 u. Draaiboom.
- 12 **Lier.** VWG - Uitstap naar Westkapelle, Veerse Meer, Oost- en Westerschelde. Vertrek: 5 u. Station Lier. Leiding: T. Depauw. Mee te brengen: kijker, telescoop, knapzak, drank. Einde: 18 u. Lier.
- 12 **Netevallei.** Beheerswerken in de Goren, heidevegetatie. Vertrek: Kaastrooimolen Bruggeneinde om 8 u. Mee te brengen: laarzen. Einde: 12 u.
- 12 **Schelde en Leie.** Plantendeterminatie en initiatieles met flora voor het determineren diverse planten. Vertrek: 't Stokerijtje te Wortegem om 14 u. Leiding: K. De Waele en T. Demuytere. Mee te brengen: flora, loep. Einde omstreeks 17 u.
- 13 **Gent.** "40 jarig jubileum". Bijzonderheden zie Parus.
- 13 **Land van Waas-Zuid.** Bezoek aan Lillo en Galgenschuur (natuurreservaat - bedreigd door de havenuitbreiding). Vertrek: 13.30 u. Stadhuis van Sint-Niklaas, 14.15 u. parking fort Lillo. Leiding: J. Cordaro, conservator.
- 13 **Mechelen.** Excursie naar de Dijlevallei. Vertrek: Station NMBS - 7.15 u. Met de trein van Oud-Heverlee naar Florival en terug te voet. Leiding: E. Callebaut. Mee te brengen: lunchpakket en stevig schoeisel. Einde: station NMBS - 18 u.
- 13 **Meetjesland.** Waarnemen van vogeltrek langs de Westerschelde te Breskens. Vertrek: Markt te Eeklo om 8 u. stipt. Leiding: E. Colpaert en M. Boone. Mee te brengen: verrekijker en telescoop.
- 13 **Mol.** Initiatie in het determineren van roofvogels in omgeving Zwart Kot te Mol-Postel vanaf 9 u. Vertrek: Brug Sas 3 (baan Mol-Postel) om 8.30 u. of vrij gedurende de ganse dag aan de observatiepost aan het Zwarte Kot. Mee te brengen: zitstoeltje, kijker- of telescoop, eventueel knapzak. Einde rond 16 u.
- 13 **Ninove-Geraardsbergen.** Dagtocht naar het Zwin (Knokke) met eigen wagens. Vertrek: om 9.50 u. aan de parking van het Zwin. Voor andere verzamelpunten of inlichtingen i.v.m. vervoer, contacteer de gids. Leiding: L. Van der Trappen (054/41 41 57 of 02/525 34 49 (werk)). Mee te brengen: verrekijker + lunchpakket voor 's middags.
- 13 **De Stern.** Wandeling door de Scheldevallei te Eke. Vertrek: Scheldebrug Eke te 9 u. Leiding: M. Van Beirs, K. De Coninck. Einde: $\pm$ 11.30 u.
- 13 **Turnhout.** Fietstocht naar "De Utrecht" en de Cartierheide. Vertrek: 8 u. St. Theobalduskapel. Leiding: M. Smets. Mee te brengen: knapzak, laarzen, kijker. Einde: 20 u.
- 13 **Westkust.** Het Zwin + bezoek vlindertentoonstelling. Vertrek: ingang Zwin, 14.30 u. ingang vlindertentoonstelling $\pm$ 17 u. Leiding: G. Burgraeve, R. Billiau.
- 19 **Antwerpen-Centrum.** Met eigen wagens naar Westkapelle (NI) en het Veerse meer voor trek van watervogels. Vertrek: Putte grens om 9 u. Leiding: R. Huysmans en K. Labens.
- 19 **Denderland.** Werkgroep Botanie: inventarisatie hok E3-18-24, Wellemers - Kavee. Vertrek: Square J. Geerincx (St.-Annakerk) te Aalst om 8.30 u. Leiding: P. Van den Bremt, L. Annaert en Ch. Breckpot. Mee te brengen: loep, flora's, laarzen. Einde: 12.30 u.
- 19 **Mandelstreek.** Werkdag in de Mandelhoek. Gratis picknick voorzien voor de middagpauze. Vertrek om 9 u. aan de ingang reservaat.
- 19 **Nationale Werkgroep Botanie.** Kanaaloevers. Vertrek: Kerk Damme 9 u. Leiding: K. De Waele. Mee te brengen: laarzen, flora's, loep. Einde: $\pm$ 17 u.
- 20 **Denderland.** Deelname aan de Nationale Natuurbeschermingsdag te Lokeren. Vertrek: station Aalst om 8.15 u., station Dendermonde om 8.30 u., Molsbroek Lokeren om 9.00 u. Leiding: P. Van den Bremt en N. De Meester. Mee te brengen: picknick, kijker. Nadere

gegevens in afdelingsblad.

- 20 **Gent.** Nationale Natuurbeschermingsdag te Lokeren met gidsen ter plaatse. Vertrek: St. Pietersplein, kant Schoolmuseum om 8.30 u. Mee te brengen: picknick.

- 20 **Klein-Brabant.** Nationale Natuurbeschermingsdag. Vrije deelname.

- 20 **Kortrijk.** Nationale Natuurbeschermingsdag in het Molsbroek te Lokeren. Aanvang: zie Wielewaal tijdschrift juli blz. 184.

- 20 **Krekenland.** Deelname Nationale Natuurbeschermingsdag te Lokeren. Vertrek: markt Assenede om 8 u. Leiding: I. Lammens.

- 20 **Lier.** deelname Nationale Natuurbeschermingsdag Lokeren. Vertrek: Voor meer inlichtingen betreffende uur van vertrek: 03/481 94 79 - M. Vermeylen.

- 20 **Mandelstreek.** Deelname aan de Natuurbeschermingsdag te Molsbroek-Lokeren. Vertrek: Polenplein om 8 u.

- 20 **Ninove-Geraardsbergen.** Namiddagwandeling in Raspaillebos. Vertrek: 14.30 u. aan café "Uitkijktoren" aan de bosberg te Galmaarden. Leiding: H. De Kegel. Mee te brengen: loep, verrekijker. Einde: 17 u.

- 20 **Waregem.** Deelname aan de Nationale Natuurbeschermingsdag te Lokeren (Molsbroek). Hele daguitstap met de autobus. Voor meer inlichtingen en inschrijvingen: zie regionaal blad "De Vlasbloem" of tel. 056/60 59 42. Prijs volwassenen: 200 fr, kinderen: 100 fr te storten op rek. 068-2056961-06 van Wielewaal Waregem met vermelding "Molsbroek Lokeren" vóór 6 september. Leiding: gids ter plaatse. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen en picknick voor 's middags. Einde: omstreeks 18 u.

- 26 **Gent.** PWG streeptocht in hok C3-53-22 (Kanaalzone). Vertrek: om 14 u. aan de kerk van Oostakker.

- 26 **Lier.** PWG Pallieterland, inventarisatie hok C5 - 51-12. Vertrek: 13 u. Zimmertoren. Leiding: A. De Jonghe. Mee te brengen: laarzen, flora, loep. Einde: 17.30 u. Zimmertoren.

- 27 **Klein-Brabant.** Werkdag in reservaat Orchis. Aanvang: 9 u. ter plaatse. info: 03/889 79 03 (19-20 u.).

- 27 **Kortrijk.** Dagtocht Westerschelde en Zeeuws Vlaanderen. Aanvang: We verzamelen om 8 u. aan de Veemarkt te Kortrijk (kant slachthuis). Leiding: F. Vandorpe.

- 27 **Maasland.** Voormiddag wandeling in de vallei v.d. Zwarte Beek. Vertrek: Eigen vervoer. Markt Maasmechelen 7.30 u. Mee te brengen: vogel & plantengids.

- 27 **Nete en Aa (Herentals).** Voormiddagtocht omgeving Breugelheide en de Rommelzwaan tussen Vorselaar en Lille. Vertrek: markt Vorselaar om 8 u. Leiding: A. Jacobs. Einde: Vorselaar rond 12 u.

- 27 **Schelde en Leie.** Bezoek aan arboretum van 't Waasland. Vertrek: Benzinstation Texaco, Gaversesteenweg te Deinze om 13.30 u. Leiding: P. Geeroms. Mee te brengen: bomengids, fototoestel. Einde omstreeks 18 u.

- 27 **Zuid-Limburg.** Wandeling in de vallei van de Ziepbeek. Vertrek: Parking Natuurreservaat Ziepbeek om 14 u. Leiding: J. Gabriëls. Mee te brengen: kijker, gids, flora. Einde: 16.30 u.

OKTOBER

- 2 **Netevallei.** Neteling. Dia- en praatavond. Diareeks over Zure Regen. Lokaal Leopoldlei 81 te Hallaar om 20 u.

- 3 **Nationale Werkgroep Botanica.** Akkeronkruiden en laatbloeiërs in de kalkstreek. Vertrek: kerk Ave 9 u. Leiding: A. De Jonghe. Mee te brengen: laarzen, flora's, loep. Einde: $\pm$ 17 u.

- 3 **'s Heerenbosch.** Bustocht - Cap Gris Nez. Aanvang: Buggenhout-station 6.30 u. Leiding: Fons.

- 3 **Turnhout.** Gespreksavond met leden van het eerste uur over "afdeling Turnhout - 50 jaar". Aanvang: Wielewaalhuis 20 u.

- 4 **Antwerpen-Centrum.** Met eigen wagens zwerven door Zeeuws-Vlaanderen (Kieldrecht, Paal, Grauw, Saaftinge: geen modder kruijen). Vertrek: Antwerpen, Noorse

kerk, Tunnelplaats om 9.30 u. Leiding: K. Labens en R. Huysmans.

- 4 **Denderland.** Werkgroep Botanica: inventarisatie hok D4-31-43; Lebbeke - Hof ter Zeebroek. Vertrek: Square J. Geerincx (St.-Annakerk) te Aalst om 8.30 u. Leiding: P. Van den Bremt, L. Annaert en Ch. Breckpot. Mee te brengen: loep, flora's, laarzen. Einde: 12.30 u.

- 4 **Fruitstreek.** Wandeling in Vechmaal, Droog-Haspengouw. Vertrek: 14 u. kerk Vechmaal (Heers). Leiding: C. Claessen, D. De Leersnijder, i.s.m. De Herk, Heers.

- 4 **Gent.** Paddestoelentocht in het Gentbos te Bottelare-Merelbeke. Vertrek: 14 u. Kerk van Merelbeke-Centrum. Leiding: E. Van Renterghem. Mee te brengen: paddestoelengids, loep. Einde: 16.30 - 17 u.

- 4 **Groot-Beveren.** Paddestoelentocht De Klinge. Vertrek: 13.30 u. Markt te Beveren. Leiding: J. Scavey.

- 4 **Klein-Brabant.** Waarnemingen vanop de dijk rond het Land van Saaftinge. Eigen wagens. Vertrek: Romeo-Rijksweg Bornem om 13 u. Leiding: H. D'Hertefelt.

- 4 **Land van Waas-Zuid.** Paddestoelentocht in waterwinningengebied op grondgebied van De Klinge (Nederland). Vertrek: 13.30 u. Stadhuis Sint-Niklaas. 14 u. kerk De Klinge. Leiding: J. Schavey, mycoloog.

- 4 **Lier.** VWG - Uitstap naar Heist-aan-Zee. Leiding: J. Taffoureau. Voor verdere info: E. Lambrechts. tel. 03/480 61 78.

- 4 **Mechelen.** Paddestoelentocht. Vertrek: station NMBS Mechelen 8.30 u. Leiding: Cnops en Van de Put. Einde: station NMBS 12.30 u.

- 4 **Netevallei.** Paddestoelenwandeling in de Herebossen. Vertrek: parking Pallieterhoeve (Mac-Adam) baan Booischot-Hulshout om 13.30 u. Leiding: D. Van Tricht. Mee te brengen: laarzen. Einde: 17 u.

- 4 **Noorderkempem.** Zeevogeltrek te Westkapelle. Vertrek: Essen-kerk 6.30 u. Leiding: F. Broos; tel. 667 43 52 - 667 33 83. Mee te brengen: eigen wagens. Einde: Westkapelle 11 u.

- 4 **Schelde en Leie.** Bustocht naar Schouwen-Duiveland. Aandacht voor vogels en paddestoelen. Vertrek: Inschrijven bij J. Vanheuverwijn, Ceuterickstraat 12, 9751 Asper. Leiding: W. Aelvoet (vogels) en J. Rogge (paddestoelen). Mee te brengen: verrekijker, laarzen.

- 4 **Zuid-Limburg.** Wandeling in de Staatsbossen van Schoonbeek. Vertrek: kerk Beverst om 14 u. Leiding: E. Stevens. Mee te brengen: kijker, gids. Einde: 16.30 u.

- 10-11. **Mandelstreek.** Tweedaagse uitstap naar Schouwen-Duiveland. Vóór 25 september, inschrijven bij de secretaris tel. 051/20 44 89. Prijs 1900 fr. p.p. alles inbegrepen. Vertrek: Polenplein om 7 u.

- 10 **Nationale Werkgroep Botanica.** Paddenstoelenwandeling - Staatsbossen Ravels: loofbos, naaldbos, heide. Vertrek: Kerk Arendonk 9 u. Leiding: K. Verheyen. Mee te brengen: laarzen, flora's, loep. Einde: $\pm$ 17 u.

- 10 **Nete en Aa (Herentals).** Dagtocht naar de Belgische kust, met afhankelijk van het weer, waarneming van zeevogeltrek. Vertrek: De Lindekens te Bouwel. Herentals: Parking Klein Sas om 5.50 u. Leiding: W. Debaere. Mee te brengen: telescoop, verrekijker, warme kledij.

- 10 **Rupelstreek.** Mossentocht in Fort 7 te Wilrijk. Halve dagtocht samen met Antwerpen-Zuid. Vertrek: 8.30 u. tribune Boom F.C. Leiding: H. De Meulder en medewerkers. Mee te brengen: mossengids, loep, laarzen. Einde: $\pm$ 17 u.

- 11 **Kortrijk.** Voormiddag in de streek van Waregem-Anzegem. Aanvang: we verzamelen om 8.30 u. op de veemarkt te Kortrijk (kant slachthuis). Leiding: Y. Feryn.

- 11 **Krekenland.** Halve dagtocht naar Het Leen Eeklo. Vertrek: Markt Assenede om 8 u. Leiding: W. Hamelinck.

- 11 **Lier.** PWG. Uitstap naar Doel, inventarisatie opgespoten terreinen. Vertrek: 13.00 u. Station Lier. Leiding: A. De Jonghe. Mee te brengen: laarzen, flora, loep. Einde: 17.30 u. Doel.

- 11 **Maasland.** Wandeling te Nassogne, ontdekking bos &

- vogels. Vertrek: met eigen vervoer, Markt Maasmechelen 8 u.
- 11 **Mechelen.** Herfstwandeling in het Blaasveldbroek. Vertrek: Station NMBS, 13.30 u. Parking Broekstraat, 13.45 u. Leiding: H. Van Praet. Einde: Parking 17 u.
 - 11 **Ninove-Geraardsbergen.** Herfstwandeling in Boelarebos. Vertrek: café "Hacienda", Hoge Buizemont, Geraardsbergen om 8.30 u. Leiding: Godfried Merlevede. Mee te brengen: verrekijker. Einde: idem plaats van vertrek; om 11.30 u.
 - 11 **'s Heerenbosch.** Paddestoelenwandeling in Buggenhoutbos. Vertrek: Boskapel 14 u. Leiding: Gustaaf.
 - 11 **Waregem.** Myco-Orni Safari naar de Oostkantons (Sankt-Vith). Hele daguitstap met de bus. Ook leden van andere afdelingen kunnen mee! Zowel voor vogel- als paddestoelenliefhebbers wordt het zeker een boeiende dag. Voor meer inlichtingen: zie regionaal tijdschrift "De Vlasbloem" of telefoneer 056/60 59 42 (T. Demuytere). Leiding: G. Schamelhout; G. Delsoir, L. Kinds.
 - 16 **Schelde en Leie.** Lesavond over zeevogels. Zaal de Kring, Hoogstraat te Kruishoutem om 20 u. Leiding: WVO medewerkers. Einde omstreeks 22.30 u.
 - 17 **Gent.** De PWG ontvangt NPWG voor een stadinventarisatie in hok D3-22-22. Vertrek: Om 9 u. op de parking rechtover de GB aan de Dampoort. Leiding: J. Van den Haute.
 - 17 **Kortrijk.** 5e Herpetologische infodag. Aanvang: in het Vlasmuseum te Kortrijk (nabij de Hallen), om 10.30 u. Leiding: Wielewaal-werkgroep Hyla en Regionale werkgroep Anura. Einde: om 17.30 u.
 - 17 **Lier.** Wandeling in Mushaagbos en De Elzen. Vertrek: 13.30 u. kerk Kessel-dorp. Leiding: Staf Peeters, Miel Voorspoels en M. Heylen. Mee te brengen: laarzen, kijker. Einde: Kessel 17.30 u.
 - 17 **Nationale Werkgroep Botanie.** Stadsflora te Gent. Vertrek: Parking GB - Dampoort Gent om 9 u. Leiding: J. Van den Haute. Mee te brengen: flora, picknick, loop. Einde omstreeks 17 u.
 - 17 **Netevallei.** Beheerswerken in reservaat "Loodijk" boomaanplantingen. Vertrek: Brug Nete - Café Loodijk om 8 u. Mee te brengen: laarzen.
 - 17 **Rupelstreek.** Paddestoelentocht in Fort 7 te Wilrijk samen met Antwerpen-Zuid. Halve dagtocht. Vertrek: 8.30 u. tribune Boom F.C. Leiding: H. De Meulder en medewerkers. Mee te brengen: paddestoelengids, loop, laarzen. Einde: ± 17 u.
 - 18 **Antwerpen-Centrum.** Autocaruitstap: Herfst in de Ardennen in de omgeving van Trois-Ponts, Wanne en Logbierme voor vogeltrekwaarneming. Vertrek: Antwerpen, Rooseveltplein (hoek Atheneum) om 8 u. Leiding: L. Vergaen. Prijs: 400 fr. (gepensioneerden en jongeren 350 fr.). Inschrijven door storting van de prijs op rekening nummer 000-0087473-76 van de Wielewaal, Merksem. Tel. A. Lambert: 646 19 68
 - 18 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkempen.** Herfstwandeling in de Zwalmvallei. Vertrek: 8 u. "Toverfluit" Halle met gelegenheid tot opstappen langs Turnhoutsebaan tot Wijnegem. Prijs: 340 fr. (250 fr. jeugd) op PCR. 000-0148034-12 van Wielewaal, Halle-Kempen vóór 10 oktober aub.
 - 18 **Denderland.** Werkgroep botanie: inventarisatie hok E3-17-41; Kerksken - Mussenzele. Vertrek: Square J. Geerincx (St.-Annakerk) te Aalst om 8.30 u. Leiding: P. Van den Bemt, L. Annaert en Ch. Breckpot. Mee te brengen: loop, flora's, laarzen. Einde: 12.30 u.
 - 18 **Groot Beveren.** Zeevogeltrek te Westkapelle op het eiland Walcheren. Vertrek: 8 u. markt te Beveren. Leiding: L. Kearsley. Mee te brengen: telescoop, verrekijker, picknick.
 - 18 **Klein-Brabant.** Paddestoelentocht in Lippelobos. Vertrek: Kerk van Lippelo om 14 u. Leiding: G. Hielegems.
 - 18 **Land van Waas-Zuid.** Herfstwandeling in Bazel. Vertrek: 13.30 u. Stadhuis Sint-Niklaas, 14.00 u. kerk Bazel. Leiding: E. Thoën.
 - 18 **Lier.** VWG-uitstap naar Schulensbroek (Diest). Vertrek: 8 u. station Lier, 9 u. kerk Linkhout. Leiding: H. Berghmans. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, telescoop, knapzak, drank. Einde: Linkhout 17 u.
 - 18 **Meetjesland.** Paddestoelentocht in Het Leen te Eeklo. Verzamelen Parking Provinciaal Domein om 9 u. Leiding: E. Windey, G. Schuermans, R. Walleyens en G. Gillis.
 - 18 **Mol.** Geleide vogeltrektelling aan de Grote Zandput (Sas 4). Vertrek: Om 6.30 u. aan de poort (langs kanaal Dessel-Kwaadmechelen) voor wie de zangvogeltrek wil meemaken of om 9 u. (zelfde plaats) voor de roofvogelaars e.a. langslapers! Mee te brengen: vogelgids, kijker of telescoop, eventueel zitstoeltje en knapzak. Einde: wanneer je het voor gezien houdt!
 - 18 **Netevallei.** Maandelijkse boswandeling in wandelbos "De Averegten". Themawandeling: herfstbladeren. Vertrek: grote parking, Baan-markt om 10 u. Leiding: D. Van Tricht. Mee te brengen: laarzen. Einde: parking 12 u.
 - 18 **Schelde en Leie.** Zeetrektocht naar Cap Gris Nez. Vertrek: aan benzinestation Texaco, Graversesteenweg te Deinze om 5 u. stipt! Leiding: H. Royeaerd. Mee te brengen: telescoop, verrekijker, vogelgids, picknick. Terug tegen de avond.
 - 18 **De Stern.** Bos- en paddestoelenwandeling door het kasteeldomein "La Clairière" te Sint-Martens-Latem. Vertrek: Kruispunt "De Kroon", Kortrijksesteenweg - lichten Sint-Martens-Latem 14.30 u. Leiding: R. Van Rompaey, Joe Rogge. Einde: ± 17 u.
 - 18 **Zuid-Limburg.** Wandeling in het natuurreservaat "De Hoefaart". Vertrek: Parking Hoefaart om 14 u. Leiding: R. Schoebben. Mee te brengen: kijker, gids (paddestoelen). Einde: ± 16 u.
 - 22 **'s Heerenbosch.** Tocht langs Hobokense Polder en Blokkersdijk - eigen wagen. Vertrek: Buggenhoutstation 9 u. Leiding: Stefaan.
 - 23 **Meetjesland.** Dia- en filmavond door het F.I.R. (Fonds voor instandhouding van de roofvogels), door Willy Suetens en Guy Robbrecht. Diareeks door J. Cleppe over de Kerkuil. Niet te missen. Breng vrienden en kennissen mee. Aanvang om 20 u. in het Stedelijk Auditorium, Garenstraat te Eeklo.
 - 23 **De Stern.** Initiatiecursus oriëntatie. Kaart en kompas. Plaats: Dienstencentrum Zevergem 20 u. Leiding: W. Galle. Mee te brengen: kompas (indien mogelijk). Einde: ± 22 u.
 - 24 **Kortrijk.** Ledenavond met bestuursverkiezing.
 - 24 **Mechelen.** R.A. Billis. Voordracht Inlandse fauna en flora. Aanvang: zaal "De Leeuw van Vlaanderen" te Mechelen - 20 u.
 - 25 **Lier.** Daguitstap naar de Hoge Venen. Leiding: Y. Peeters. Voor verdere info: tel. Y. Peeters. 03/480 21 92
 - 25 **Nete en Aa (Herentals).** Paddestoelentocht in het Peertsbos te Herentals. Vertrek: Parking voor de IJsbahn van Herentals om 14 u. Leiding: K. Verheyen.
 - 25 **Schelde en Leie.** Herfstwandeling te Lozer. Vertrek: Kerk Huise-Lozer om 14 u. Leiding: W. Latte. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, gidsen. Einde omstreeks 17 u.
 - 25 **Voorkempen i.s.m. Brechtse Heide.** Paddestoelenuitstap op en rond de Kooldries. Vertrek: 9.30 u. gemeentehuis Schilde, 10 u. Kooldries Brecht. Leiding: Dhr. Schavet.
 - 25 **Waregem.** Familiewandeling in Etikhove. We verkennen de prachtige omgeving van de Maarkebeekvallei. Vertrek: kerk Waregem (standbeeld) om 13.30 u. of kerk van Etikhove om 14 u. Leiding: T. Delsoir en T. Demuytere. Mee te brengen: laarzen, verrekijker en veldgidsen. Einde: 17 u.
 - 30 **Krekenland.** Natuurfilmafdonk door Fl. Van Opstal. Aanvang: Het Landbouwershuis Markt 1 te Assenede om 20 u.
 - 31 **en 1 en 2 nov. Schelde en Leie.** Hoge Venendriedaagse met verblijf in jeugdherberg te Ovifat. Inschrijven bij J. De Potter, Rokegem 3, 9670 Horebeke (055/45 62 37).

Leiding: J. De Potter.

NOVEMBER

- 1 **Fruitstreek.** Wandeling in Gelinden omgeving Overbroek en Herkvallei. Vertrek: 14 u. kerk Gelinden (St.-Truiden). Leiding: Y. Prinsen.
- 1 **Gent.** Dagtocht, 's voormiddags Harchies, 's namiddags Bois de l'Ermitage. Vertrek: St. Pietersplein, kant Schoolmuseum om 8.30 u. Leiding: D. Danhieux. Meete brengen: picknick, telescopen.
- 6 **Netevallei.** Neteling: maandelijkse dia- en praatavond. Lokaal Leopoldlei 81 te Hallaar om 20 u.
- 7 **Turnhout.** Films uit de oude doos - "Tikkebroeken", "De Grauwe Kiekendief in de Liereman". Aanvang: Wielewaalhuis 20 u.
- 8 **Gent.** Paddestoelentocht in het H. Geestgoed te Munte-Merelbeke. Vertrek: 14 u. Kerk van Merelbeke-centrum. Leiding: E. Van Renterghem. Meete brengen: paddestoelengids, loep. Einde: 16.30 u.-17.00 u.
- 8 **Klein-Brabant.** Wandeling in de Durmestreek. Eigen wagens. Vertrek: Romeo-Rijksweg Bornem. Leiding: J. en R. Winckelmans-De Wachter.
- 8 **Land Van Waas-Zuid.** Kleiputten van Tielrode. Vertrek: 13.30 u. Stadhuis Sint-Niklaas. Leiding: E. Thoen.
- 8 **De Stern.** Paddestoelenwandeling door het Hospicebos te Nazareth. Vertrek: Ingang Militair domein 14 u. Leiding: J. Rogge. Einde: ± 17 u.

RAAD VAN BESTUUR

Enkele punten uit het verslag van de vergadering van 20 juni j.l.

- Op de diverse cursussen voor Natuurgids zal, met het akkoord van het C.V.N., documentatie over De Wielewaal aan de cursisten overhandigd worden.
- Op verzoek van de vzw Durme werden brieven gestuurd aan de stad Lokeren en aan minister Lenssens i.v.m. de afbraak van de, ten onrechte opgerichte, gebouwen in de enclave van het Molsbroek.
- Aansluitend bij het thema van de nationale natuurbeschermingsdag 1987 werd eveneens een verzoek gericht tot minister Lenssens voor de erkenning van beschermd zones in toepassing van de Europese Gemeenschap.
- Voor 1986 ontving De Wielewaal 500.000 fr. subsidie voor de aankoop van natuurreservaten. Volgens een verdeelsleutel zal die som verdeeld worden over de centrale en de afdelingen die in 1986 gronden kochten.
- Ook voor 1987 werd door AROL 500.000 fr. beloofd voor eventuele aankopen.
- De stuurgroep van de Vlaamse Gemeenschap

voor de projecten voor het Europees Jaar van het Milieu gaf zijn goedkeuring aan het Hyla-project voor paaiplaatsen van amfibieën (177.000 fr.) en aan het project van de WG Natuurbehoud en Botanie over het behoud van heggen en houtwalleltjes (99.000 fr.). Beide projecten werden opgesteld door R. Willockx, waarvoor onze oprechte dank. Het project van afdeling Turnhout over natuurreservaten werd niet aanvaard.

- Als gevolg van ons schrijven meldde P. Dewael, gemeenschapsminister van cultuur ons dat het Rot te Antwerpen definitief gerangschikt is en dat voor het Zammelsbroek te Geel een voorstel van rangschikking fase 1 is klaargemaakt.
- Als antwoord op onze brief schreef het gemeentebestuur van Willebroek dat het zijn best zal doen om daar het Broek van De Nayer aan te kopen.
- Afdeling Aalter zette zich in voor de bescherming van het natuurgebied de Kraenepoel.
- Jan Dholander legde voor De Wielewaal klacht neer i.v.m. de ruilverkavelingswerken te Meerdonk, die een bedreiging vormen voor de reservaten, de Saleghemkreek en het Panneweel.
- Dank zij de inzet van W. Van Spaendonk kwam De Wielewaal het verbod vuurwapens te gebruiken in de geklasseerde vallei van de Kleine Nete te Kessel, waarin zich ook het natuurreservaat de Steenbeemden bevindt.
- Afdeling Zuid-Limburg bezorgde ons een nieuw reservaat. Het bevindt zich te Tongeren en is 11 ha 47 a 81 ca groot. De conservator is Benny Odeur uit Tongeren.
- Door de aankoop van een nieuwe laserprinter kan het nationaal secretariaat het zetwerk en de lay-out van onze tijdschriften in eigen beheer doen.
- Het congres 1988 gaat door te Brussel. Het thema is „Natuur in de grootstad”. Het symposium heeft plaats op 6 november 1988 in het Cultureel Centrum „Westrand” te Dilbeek. De wandelingen gaan door op zondag 8 mei in het Zoniënwood.
- Het Dagelijks Bestuur kocht op 16 juni het stuk grond „de Rietbeemd” in Twee-Akren bij Geraardsbergen. Van de kostprijs werden 2/3 geschonken door G. Merlevede en W. Van der Meulen. Wij danken hiervoor nogmaals beide schenkers. Meer gegevens volgen.

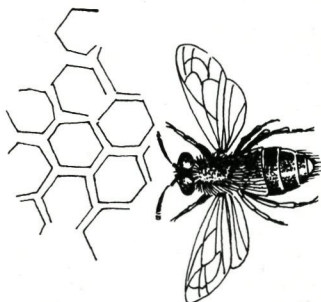
H. Franckx

ZOEKERTJES

GEZOCHT: *Bloemen in beton*, van Reich Charles A. Prijs opgegeven aan M. Nachtergaele, Kerkakkersstraat 4, 9770 Kruishoutem, tel. 091/83 56 36.

TE KOOP: Wielewaaljaargangen 1953, '55, '57, '58, '59, ingebonden: 1.000 fr./5 delen exclus. verzendingskosten. Hoogsteijns, Lijsterstraat 17, 3940 Paal, tel. 011/42 54 78.

Werk op de plank

Amfibieën en Reptielen - Infodag op 17 oktober 1987

De Wielewaal-werkgroep **HYLA** organiseert i.s.m. de regionale werkgroep **ANURA** op zaterdag 17 oktober 1987 haar 5e herpetologische info-dag in het Vlasmuseum (nabij Hallen Kortrijk). Beide werkgroepen spannen zich bijzonder in voor de studie en de bescherming van in „de natuur levende amfibieën en reptielen”.

Het programma:

10.30 u.: Opening van de tentoonstelling met mogelijkheid tot het bekijken van de posters, documentatie en studiemateriaal; er kunnen ook allerhande vragen gesteld worden betreffende amfibieën en reptielen.

11.30 u.: Dia-voordracht „Veedrinkpoelen” door

R. Willockx.

12.00 u.: Lunch - de tentoonstelling blijft echter permanent open tot 17.30 u. - mogelijkheid tot bezoek aan vlasmuseum en hoevebiotoop.

14.00 u.: Dia-voordracht „De herpetofauna in Zuid-West-Vlaanderen” door F. Bossuyt.

16.00 u.: Dia-voordracht „Boomkikkeronderzoek West-Vlaanderen” door B. Goddeeris en N. Vervaecke.

17.30 u.: Einde.

Bijkomende inlichtingen zijn te bekomen bij:

HYLA A. Van Hecke, Eglantierlaan 39, 2630 Aartselaar, tel. kantoor 03/449 38 90; privé 03/888 34 31.

ANURA F. Bossuyt, Stedestraat 14, 8550 Zwevegem, tel. 056/75 88 97.

Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten

DE STEENBEEMDEN - BEDREIGING AFGEWEERD

De Steenbeemden vormen samen met het Zomer-klokjes-reservaat het belangrijkste deel van het geklasseerd Dal van de Kleine Nete. Zo heeft De Wielewaal daar „een vinger in de pap” voor ongeveer 13 ha, 10 ha in eigendom, 1 ha in huur en 2 ha in vrij beheer.

Het geklasseerd gebied is ongeveer 180 ha groot en strekt zich uit vanaf de spoorwegbrug over het Netekanaal te Lier, langs het Netekanaal tot aan de baan van Emblem naar Kessel-station.

Op het Gewestplan werd het grootste deel in het groen ingekleurd, kreeg de letter R toegewezen

(reservaatgebied) en werd bovendien gearceerd als landschappelijk waardevol gebied.

Na een lange en moeizame procedure werd het Dal van de Kleine Nete „voorlopig geklasseerd” op 14 juni 1984. Het klasseringsbesluit hield onder andere in het verbod op het gebruik van vuurwapens. Enkele maanden later kregen 4 jagers de toelating om hun jachtpraktijken, te hernemen.

De definitieve klassering werd getekend op 16 september 1985 en op 30 oktober 1986 kregen de betrokken jagers bericht dat de machtiging voor het gebruik van vuurwapens niet kon verlengd worden. Gedurende de 2 voorafgaande jaren werd het gebied grondig bestudeerd en werden door het

Bestuur van Monumenten en Landschappen, door de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen en door Waters en Bossen negatieve adviezen uitgebracht.

De jagers roepen om hulp in hun nationaal tijdschrift (6 december 1986). Iedereen die de nodige sympathie kan opbrengen voor de jacht, werd gemobiliseerd. Het gevolg hiervan was dat de minister, rond de jaarwisseling, zijn administratie de opdracht gaf om aan de 4 jagers opnieuw een machtiging voor het gebruik van vuurwapens af te leveren.

Hierop volgde een brievenoffensief van Wielewaal-Lier. Dit resulteerde in een verrassende brievenregen op het ministerie van cultuur. Uit „doorgaans goed ingelichte bron” vernamen we dat de zaak op deze toestand zou bevrozen worden, dat er dus geen machtiging zou afgeleverd worden.

EERSTE BRIEF P. DEWAELE, GEMEENSCHAPS-MINISTER VAN CULTUUR.

Groot was onze verbazing en nog groter onze verontwaardiging toen we op 14 mei 1987 een brief kregen van Minister P. Dewael waarin hij ons mededeelt dat hij zijn administratie opdracht gegeven heeft om opnieuw een machtiging af te leveren tot het gebruik van vuurwapens in het beschermde Dal van de Kleine Nete. De minister verschuilt zich achter een positief advies dat dateert uit de periode van de voorlopige klassering.

We zijn onmiddellijk en vastberaden met een campagne gestart die als doel had het doen respecteren van het klasseringsbesluit.

Enkele van onze argumenten:

- De Steenbeemden, waar natuurlijk nooit mag gejaagd worden, hebben een zo groot mogelijke rust nodig. Zo willen we dus de bufferzone vrijwaren van geweergeknal.
- Er is geen landbouw in het betrokken gebied, er kan dus ook geen sprake zijn van vraatschade door een al dan niet verzonnen konijnenplaag.
- Muskusratten worden door een gespecialiseerde vanger met selectieve middelen verdelgd.
- Kraaiachtigen zijn er in een tamelijk groot aantal. Het is echter niet zo dat ze een bedreiging vormen voor enige andere soort. Volgens de Europese richtlijn 79/409/EEG zouden deze vogels ten andere aan de lijst van de beschermde soorten moeten toegevoegd worden.
- Alle recente adviezen van de bevoegde instanties waren ongenueanceerd negatief.

CAMPAGNE

Deze keer hadden we besloten om dezelfde wegen te bewandelen als onze tegenstanders. Politieke mandatarissen van alle kleuren werden aange-

schreven en bezocht. Op 20 mei gaven we een eerste persconferentie om de bevolking op de hoogte te brengen en om onze campagne te ondersteunen. Dit was blijkbaar midden in de roos, want 's anderendaags 's morgens haalden we de voorpagina van de *Gazet van Antwerpen*. De volgende dagen volgden er nog een vijftal pittige artikels. Een jager vond het nodig om in genoemde krant een en ander in twijfel te trekken. Hierop volgde een wederwoord van De Wielewaal met nog een „noot van de redactie”. Hieruit blijkt dat de jagerbrieffschrijver toegeeft dat er jagers zijn die het minder ernstig nemen met de natuur.

Ondertussen gingen we verder met het aanspreken van meer of minder invloedrijke personen. We legden vooral de nadruk op persoonlijke contacten. Op 29 mei schreven we een brief aan Minister P. Dewael en enkele dagen later hadden we een onderhoud op zijn kabinet. We menen dat hierdoor enkele misverstanden over adviezen e.d. uit de wereld werden geholpen.

NAAR EEN OPLOSSING

Op 11 juni sijpelde voor 't eerst het bericht binnen dat genoemde minister op zijn beslissing zou zijn teruggekomen. 's Anderendaags kregen we hiervan bevestiging op het kabinet. Een week later kregen we dan de schriftelijke confirmatie, zodat we nu kunnen stellen dat de vergunning voor het gebruik van vuurwapens in het Dal van de Kleine Nete, kortelings zal ingetrokken worden.

Het spreekt voor zichzelf dat we dit heuglijk feit moesten melden aan de bevolking. Ook de persconferentie van 2 juni was een schot (zonder vuurwapens) in de roos. Nogmaals de eerste pagina, een aantal artikels en interviews op de radio waren het rechtstreeks gevolg.

Alle personen die op een of andere wijze een positieve bijdrage hebben geleverd, hebben ondertussen een dankbrief gekregen.

DANK.

- We willen besluiten met een woord van dank voor
- de pers voor hun positieve instelling,
 - de vele personen die actief zijn tussengekomen,
 - de massa mensen die ons moreel hebben gesteund en aangemoedigd,
 - Minister P. Dewael en zijn omgeving voor de moedige beslissing.

W. Van Spaendonck, Voorzitter afdeling Lier

SCHELDESCHORREN AAN DE NOTELAER: EEN NIEUW WIELEWAAL-NATUURRESERVAAT TE BORNEM.

Ruisbroek, 3 januari 1976, overstromingsramp!
In de daaropvolgende jaren werd koortsachtig gewerkt aan de beveiliging in het Scheldebekken.

Ons nieuw natuurreservaat te Bornem.

Foto: J. Winckelmans

Voor het gedeelte tussen de Scheldebrug van Temse en de Rupelmonding zijn de dijkversterkingswerken reeds enige jaren voltooid. De Wielewaalafdeling Klein-Brabant begon in de loop van 1985 te onderhandelen met de Dienst der Zeeschelde om een beheersovereenkomst voor deze Schorren te bekomen. Met succes, want op 30/06/87 werd de overeenkomst getekend.

Het natuurreservaat „Scheldeschorren aan De Notelaer” vertoont een gevarieerd en natuurlijk landschap. Het spel van eb en vloed heeft in dit gedeelte van de Schelde een prachtig en zeldzaam biotoop gevormd, nl. de zoetwaterschorre. Onbegroeide slikken en geulen contrasteren met de weelderig begroeide schorren, waar rietvelden en wilgenvloedbossen het uitzicht bepalen.

De schorren aan De Notelaer bezitten een grote ornithologische waarde. Vooral de aan Riet en wilgen gebonden broedvogels zijn zeer algemeen: Kleine Karekiet, Blauwborst,...

In de winter zijn het de eenden die de aandacht trekken. Tellingen hebben aan het licht gebracht dat deze schorren van nationaal belang zijn voor drie eendensoorten: Bergeend, Wintertaling, Wilde Eend. Dit gegeven werd dan ook door ons gebruikt om de afschaffing van de jacht op deze schorren te vragen.

Het doel van de beheersovereenkomst is het behoud, de bescherming en de verhoging van de natuurwaarden van deze Scheldeschorren. Deze doelstelling zal door ons vastgelegd worden in een beheersplan. De grote lijnen zullen als volgt zijn:

- de rietvelden en de wilgenvloedbossen zullen verjongd worden;
- de jacht is verboden;
- het reservaat is niet toegankelijk voor het publiek;

— een informatiebord zal geplaatst worden op de koepel van het toeristisch-recreatief centrum De Notelaer.

Nog enkele praktische gegevens:

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Bornem-Hingene

Oppervlakte: 27 ha

Eigenaar: Ministerie van Openbare Werken - Dienst der Zeeschelde

Conservator: Hendrik d'Hertefelt, Breevendreef 7, 2680 Bornem, tel.: 03/889 72 86

De raad van bestuur dankt afdeling Klein-Brabant voor haar inzet voor het natuurbehoud en voor De Wielewaal en wenst ze veel succes met het beheer van dit prachtig gebied.

BROEDVOGELS IN 1987 IN DE VLOEIWEIDEN TE LOMMEL-KOLONIE

Dit 230 ha groot natuurgebied in het noorden van de gemeente Lommel is niet alleen cultuurhistorisch gezien een enig gebied, maar ook wat de flora betreft is het tot een uniek natuurgebied geëvolueerd. Onze Noord-Limburgse afdelingen beheren hier enkele hectaren als natuurreservaat. De verschillende percelen met hun eigen biotopen en plantenassociaties zijn ook faunistisch zeer rijk. De rijkdom aan vogelsoorten bv. in de vloeiveiden en in de aanpalende landbouw-, bos- en kweekvijvergebieden blijkt duidelijk uit het feit dat in de vloeiveiden zelf een 70-tal soorten broeden.

Het is niet de bedoeling al de broedvogels van 1987 op te sommen maar enkele broedgevallen en vaststellingen zijn zeker interessant genoeg om ze te vermelden aan het einde van het broedseizoen. De Blauwe Reiger broedde weer, nu reeds drie op

elkaar volgende jaren in hetzelfde eikenbos op blok III. In '85 vlogen drie jongen uit (een vierde jong lag dood onder de nestboom) en in '86 zelfs vier jongen. Dit jaar bracht het koppel in hetzelfde nest van '86 (steeds in een lork) drie jongen groot. We wachten benieuwd af of het volgend jaar een reigerkolonie met meer dan één nest wordt.

Tijdens de voorbije winter werden enkele nestkasten voor Bosuilen en Holenduiven uitgehangen. Deze inspanningen werden beloond met een eerste broedgeval van de Bosuil in de vloeiveiden. Jammer genoeg werd dit broedsel in de steek gelaten en bleven twee, nochtans bevruchte eieren in de nestkast achter.

Op het landbouwbedrijf van de familie Wijnen, dat ten noorden aan de vloeiveiden grenst, verblijft de Steenuil nog steeds. Alhoewel het broedgeval niet met zekerheid werd vastgesteld, broedde deze kleine nachtroofvogel waarschijnlijk onder het dak van een der stallingen of oude pluimveehokken.

De roekenkolonie in het Hondsbos die in 1982 uit 64 nesten bestond en in '83, '84 constant 74 nesten telde, liep vorig jaar, in '86 terug tot 64 nesten. Deze winter werd in het populierenbestand waarin de Roeken broeden, een dunning uitgevoerd en zo verdwenen meerdere nestbomen. Het grootste gedeelte (2/3^e) der Roeken bleef de oude kolonie trouw. We telden er nog 44 bewoonde nesten, terwijl de overige Roeken een nieuwe kolonie stichtten met 22 nesten, meer noordwaarts in een klein populierenbestand op Nederlands grondgebied dat eveneens bijna aan de vloeiveiden grenst.

Weidevogels zoals Kievit, Wulp, Grutto en Scholiekster, broeden elk jaar in de aanpalende weilanden en akkers van de Oude Maai en van de Hutten. Reeds meerdere jaren broeden ook enkele koppels Kieviten in de vloeiveiden zelf op blok I. Dit jaar noteerden we voor het eerst ook een geslaagd broedgeval van de Wulp in een wei- of hooiland op blok II. Alhoewel we wel vrij regelmatig een of twee Scholieksters opmerkten, kwamen ze dit jaar echter voor het eerst sedert meerdere jaren, niet meer met succes tot broeden.

De broedresultaten van onze dagroofvogels zijn zeer uiteenlopend. Alhoewel we de Buizerd vergeleken met de vorige jaren zeer weinig waarnamen, ringde dhr. Van Der Spek (Wetenschappelijk Ringwerk Nederland) toch 3 vlugge jongen in een horst nabij de Pastoorsweyer. Minder gelukkig waren de Haviken in de aanpalende bosgebieden. Als resultaat van een geslaagd broedgeval noteerden we vier jongen die alle uitvlogen. Nabij de Liskes werd echter een flinke horstboom van een ander havikenpaar afgezaagd! In de neergehaalde horst lagen restanten van eierschalen en veertjes van jonge vogels. Bij een derde broedgeval (eveneens op Nederlands grondgebied ten noorden van de vloeiveiden) werd door de horst geschoten en werd een dode Havik in de onmiddellijke nabijheid van het nest gevonden.

Dergelijke mensonwaardige praktijken werden tot nu toe in de vloeiveiden zelf niet vastgesteld. Hier wordt toezicht gehouden door beampten van Waters en Bossen, door een jachtwachter, door drie aldaar te werk gestelde gemeentearbeiders en uiteraard door meerdere Wielewaalleden die eveneens als natuurgids in het gebied optreden.

De Torenvalk, tot enkele jaren een vaste broedvogel in de vloeiveiden (tijdens gunstige jaren zelfs 2 tot 3 koppels), broedde in '85 enkel nog succesvol in een dennenbos ten noorden van de vloeiveiden. Vorig jaar werd de Torenvalk, ondanks het aanbrengen van een speciale nestbak, niet meer waargenomen. In gans de regio is de Torenvalk een zeldzame verschijning geworden. Dit jaar echter noteerden we weer meerdere waarnemingen op blok VI. Tot een broedgeval kwam het, voor zover we konden vaststellen, echter nog niet.

Ook de Boomvalk, die de laatste jaren niet meer in de vloeiveiden broedde, werd dit seizoen nog minder waargenomen dan het voorbije jaar. Vorig jaar broedde hij nog in een dennenbos nabij brug X. Toen konden we deze sierlijke en pijlsnelle jager waarnemen boven de spijssloot en boven blok I en II.

Vorige jaren vermoedden we af en toe, aan de hand van waarnemingen in volle broedperiode, een enkel broedgeval van de Kramsvogel. Fik Wijnen bevestigde zelfs ons vermoeden. Een koppel Kramsvogels broedde toen in de populierenrij langs de Woeste Polderdijk die ten noorden langs de vloeiveiden loopt. Dit jaar broedden met zekerheid 2 of zelfs 3 koppels kramsvogels in het populierenbestand naast dezelfde dijk ten oosten van de 3 hectaren.

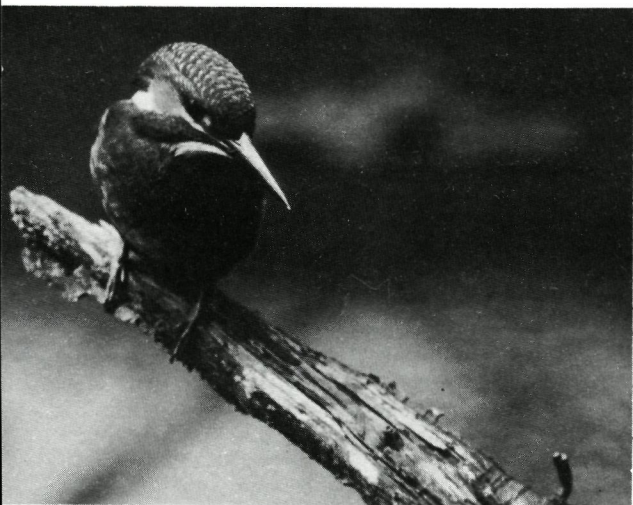
Terwijl de Grauwe Vliegenvanger een vaste broedvogel is (dit jaar zelfs vier broedgevallen), noteerden we dit jaar de eerste Bonte Vliegenvanger in de vloeiveiden. Ook elders in de regio neemt deze soort als broedvogel de laatste jaren toe. Eén koppel broedde zeker op blok V. Naar alle waarschijnlijkheid zijn het 2 of 3 koppels geweest. In volle broedseizoen werden deze vogels immers op blok III en IV nog steeds waargenomen.

De Zwarte Specht heeft de broedpoging van vorig jaar niet herhaald. Tijdens een storm in mei '86 knakte immers de nestboom, een snelgroeiende maar zachte Zwarte Balsempopulier, juist ter hoogte van de nestholte af. Wel werd de Zwarte Specht nog waargenomen, maar tot een broedgeval kwam het waarschijnlijk niet.

Het aantal geslaagde broedgevallen van de Grote Bonte Specht is beslist niet achteruitgegaan. Dit jaar waren er nog zeker 3 koppels (op blok II, IV en VI). Ook de Kleine Bohte Specht werd in volle broedseizoen op blok II waargenomen. Achteraf werden er echter te weinig controles uitgevoerd om dit mogelijke broedgeval te kunnen bevestigen.

De Wielewaal broedde met zekerheid op blok II en op blok VI. Op een morgen telden we zelfs een koppel met zes uitgevlogen jongen rond het

Wateringhuis. Deze acht kleurrijke en luidruchtige vogels boden een boeiend schouwspel. Begin mei noteerden we nog zes zangposten van de Nachtegaal, toch bleef het aantal zekere broedgevallen tot vier beperkt.

De IJsvogel, weldra terug broedvogel in de Vloeiweiden?
Foto: A.C. Zwaga

Het Waterhoen dat, na drie opeenvolgende strenge winters, zeker erg geleden heeft, werd dit jaar nochtans talrijker waargenomen. Op vier verschillende plaatsen zagen we Waterhoentjes met hun talrijke kroost ijverig voedsel zoeken op het wateroppervlak van een bevoeiingssloot of van een visvijver. De IJsvogel, tot in '84 nog een vaste broedvogel, heeft de laatste strenge winters niet kunnen verwerken. Alhoewel de IJsvogel aan de kweekvijvers de Liskes dit seizoen toch weer sporadisch werd waargenomen, hebben we na de

winter zijn sierlijke verschijning in de vloeiweiden moeten missen. Op de kaalgekapte en terug ingeplante percelen van blok VI broedde de Bosrietzanger. In gelijkaardige biotopen op blok V en eveneens op blok VI bakenden twee koppels Sprinkhaanrietzanger hun territoria af.

De Roodborsttapuit, nog steeds een vaste zomergast in de randgebieden en vooral langs de dijken van de Oude Maai, broedde dit jaar zelfs in de vloeiweiden tussen blok V en VI. De vogel die er dit seizoen zeer lang de spanning ingehouden heeft, is de Grauwe Klauwier. Zoals elders is deze vogelsoort ook in de vloeiweiden sterk in aantal afgenomen. In '78 noteerden we nog zes broedgevallen. In '79 daalde dit tot vier, in '80 twijfelden we tussen drie of twee geslaagde broedgevallen. In '81, '82, '83, '84 en '85 bleef het aantal constant beperkt tot twee broedsels, telkens in verschillende biotopen verspreid in de vloeiweiden. In '86 noteerden we nog slechts één koppel in hetzelfde bramenperceel waar ook in '85 reeds een van de toen aanwezige koppels broedde. Dit jaar verscheen, ondanks het slechte weer, begin mei reeds een vrouwtje in hetzelfde broedgebied van '85 en '86. Een volle week moesten we wachten alvorens een mannetje opdaagde. Momenteel (30 juli '87) voederen beide ouders ijverig hun jongen in het nest. Het weder zit hen beslist niet mee maar we hopen vurig dat ze, ondanks het natte koude weder en het kleine aanbod aan insecten en andere prooien, hun kroost succesvol groot krijgen. Hopelijk keren ze ook volgend seizoen naar hun broedgebied weer, zo niet verliezen de vloeiweiden beslist een van de prachtigste parels van hun ornithologische rijkdom. In dit overzicht van het voorbije broedseizoen werden mijn eigen waarnemingen dankbaar aangevuld met gegevens en optekeningen die mij doorgespeeld werden door H. Cox, M. Emmers, A. Geypen, J. Scheepens, M. Van Dael, K. Vanendert, J. Van Winkel en F. Wijnen.

A. Mertens

Om en bij de vogels

Met het boekje (96 blz.) „Om en bij vogels” was het niet de bedoeling de reeks vogelboeken aan te vullen.

De enkele bladzijden zijn alleen bijeengebracht als mogelijke start voor jonge en beginnende ornithologen. De vele bestaande (dure) vogelboeken zijn voor jongeren wel een hindernis.

Wanneer elk van ons, in zijn omgeving, gebruik maakt van dit propaganda-middel, hebben we zo een paar honderd jonge natuurliefhebbers bijgewonnen. Dit komt zeker ten goede aan onze afdelingen.

Verjonging en uitbreiding van de Wielewaalfamilie is altijd meegenomen en ook ons tijdschrift kan de toename van lezers best verwerken.

De auteur

In het spaarvarkentje - onze reservatenfondsen

BOOMPLANTACTIE NATUURFONDS WAASLAND

Op 27.02.1984 werd Natuurfonds Waasland opgericht door afgevaardigden van alle natuurbeschermende verenigingen uit de streek. Ze heeft zich tot doel gesteld fondsen in te zamelen om zoveel mogelijk interessante natuurreservaten te vrijwaren en beter te beschermen door ze te helpen aankopen of te huren.

Natuurfonds Waasland kon zo alvast bijdragen in de aankoop van twee interessante gebieden; de Lange Vage te Sint-Gillis-Waas, reeds in beheer door de Wielewaal sinds 1980 en het St. Amandsschoor te Hamme-Kastel.

In het kader van het Europees jaar van het Milieu, tracht Natuurfonds Waasland de mensen te stimuleren het landschap echt landelijk te houden. Natuurfonds Waasland organiseert daarom op 14 november 1987 een grote boomverkoop. Voor beplanting in tuinen, erven, houtkanten en hagen biedt men bosplantsoen, hoogstammige loofbomen en hoogstamfruitbomen te koop aan. Een brochure over deze boomplantactie kan aangevraagd worden bij:

Keereman Gilbert, Sint-Vincentiusstraat 34,
2700 Sint-Niklaas, tel. 03/776 87 30

HET NOORDLIMBURGS RESERVATENFONDS DOET ZIJN EERSTE AANKOOP

Op donderdag 23.07.1987 verwierf De Wielewaal, een nieuw reservaatje te Eksel, Kiefhoek. Het is een verruigd hooiland, ter plaatse genaamd „Veeweel”. Het perceeltje is ongeveer 44 aren groot, en is op de gewestplannen ingekleurd als natuurgebied. Het hooilandje is gelegen in de vallei van de „Grote Nete” en grenst aan de „Veeweelloop”.

Reeds een tiental jaren werden er op het betrokken perceel vogeltrektellingen gehouden.

De aankoop kon gefinancierd worden door het reservatenfonds van de „Wielewaalafdeling Lommel”. Voor de uitbreiding van dit reservaat en voor de aankoop van een prachtig hooiland te Lommel kan gestort worden op het Noordlimburgs reservatenfonds, rekeningnummer 456-1108829-49.

A. Geuens

UITBREIDING VAN DE KORHAAN TE ARENDONK OF HOE ILLEGAAL WEEKENDTERREIN WEER NATUURRESERVAAT WERD.

In 1959 schonk Z.E.H. Fr. Segers aan zijn vereniging een perceel heide te Arendonk. Het werd, na de Tikkebroeken, ons tweede natuurreservaat in eigendom en kreeg de naam „De Korhaan”, naar de vogelsoort die toen nog wel in die omgeving broedde.

In het gebied dat aan de noord- en oostzijde van het reservaat grenst, kwam nadien een illegale weekendzone tot stand. Er was geen verkavelingsvergunning, er waren geen bouwtoelatingen, op het gewestplan Turnhout viel het gebied in de R-zone (= natuurreservaat) en twee jaar geleden werd het samen met ons reservaat en de hele omgeving geklasseerd als landschap. Ongeveer 2/3^e van de eigenaars plaatsten illegaal een chalet of ander W.E.-verblijf. Ze werden door de rechtbank veroordeeld tot afbraak, maar vermits de dwangsom toen nog niet bestond, bleef alles zoals het was.

Verschillende pogingen tot uitbreiding van het reservaat, door aankoop van aanpalende percelen in de vier windrichtingen, bleven echter zonder resultaat, tot we zopas een overeenkomst konden sluiten omtrent de aankoop van ongeveer 1/3^e ha. en grenzend aan de oostzijde van ons reservaat. Het betreft een ± 30-jarig dennenbos, nooit gedund en zonder week-endverblijf, gelegen op de voortzetting van de landduinrug die ook ons reservaat doorloopt. Dus een fraai heuvelend terrein en het is de

bedoeling om hier, na het rooien van het bos, terug een reliëfrijke heide te laten ontstaan. Wie weet wordt er nog eens een Boomleeuwrik of Nachtzwaluw verliefd op?

In de motivering van het Bestuur van Monumenten en Landschappen bij de klassering wordt gesteld dat landschapsherstel in dit duingebied nog mogelijk is en dient nagestreefd te worden. Wel, de eerste stap in die richting werd zopas gezet. Leden of afdelingen die wensen bij te dragen aan de uitbouw van het gebied waarvoor onze stichter

Z.E.H. Segers, bijna 30 jaar geleden, de eerste steen legde, kunnen hun financiële steun overmaken op rekening nummer 000-0319785-73 t.n.v. De Wielewaal te Turnhout, met vermelding van "Uitbreiding Korhaan". Zoals steeds wordt voor giften van 1000 fr. of meer, een fiscaal attest afgeleverd. De Wielewaalafdelingen uit het Turnhoutse engageren zich voor het tijdrovende werk te velde zodat het landschapsherstel werkelijkheid wordt.

G. Luyts; conservator

Goed om te weten

ALLEMAAL BEESTJES OP DE WADDENZEE

In de programmareeks „Allemaal Beestjes” worden in het najaar 1987 vijf programma's uitgezonden die in verband staan met de natuur in en om de Waddenzee. Films van natuurcineast Marcel Verbruggen en van geluidstechnicus Gilbert Lantin. Een B.R.T.-productie van Peter Suetens, Dienst Vrije Tijd.

Griend, vogeleiland in de Waddenzee

dinsdag 6 oktober 1987 20.20 u. B.R.T. TV2
In samenwerking met de „Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland” en Dr. Jan Veen wordt een beeld geschetst van de acties die ondernomen worden om dit unieke vogeleiland te behouden. Ruime aandacht wordt geschonken aan het rijke vogelleven zowel in de broed-, als in de trektijd.

Wie en wat bedreigde de Zeehond?

dinsdag 20 oktober 1987 20.20 u. B.R.T. TV2
De zeehond werd het symbool van vervuiling en onrust in de Waddenzee en in het Deltagebied. Dr. P. Reynders werkzaam op het Rijksinstituut voor Natuurbeheer op Texel brengt ons de geschiedenis van de Waddenzeehond: een verbaal over de bedreiging ervan en van acties ondernomen om het enige zoogdier in de Waddenzee te behouden. Sinds enkele jaren worden zelfs zeehonden uitgezet, die in het Natuur Recreatie Centrum op Texel worden geboren.
Ons lid Dr. J. Van Gompel, verbonden aan de Vlaamse Hoge Raad voor Natuurbehoud, bestudeert de zeehonden langs de Belgische Kust en in het Deltagebied. Door zijn toedoen worden o.m. zieke zeehonden die langs de kust gevonden worden, overgebracht naar de Zeehondencreche te

Pieterburen.

Zeehonden; 't Hart van Pieterburen

dinsdag 3 november 1987 20.20 u. B.R.T. TV2
Tegen de Noordgroningse Waddenkust ligt Pieterburen, waar Lenie 't Hart en haar medewerkers sinds 1971 proberen zeehonden in leven te houden om ze terug te kunnen geven aan de Waddenzee. Gemiddeld krijgt de zeehondencreche 60 zeehonden per jaar. Daarvan blijft ongeveer 70 % in leven. Van elke vijf op het wad geboren robben, dankt er één zijn leven aan de zeehondencreche in Pieterburen.

Lauwersmeer: een zee werd land.

dinsdag 17 november 1987 20.20 u. B.R.T. TV2
dinsdag 1 december 1987 20.20 u. B.R.T. TV2
Op de grens van Friesland en Groningen lag eens de Lauwerszee. In 1969 werd de verbinding met de Waddenzee verbroken. Hierdoor kwam aan de wisseling van eb en vloed definitief een einde. 9100 ha kwamen beschikbaar om te worden ingericht; een deel was bestemd voor recreatie en voor landbouw; een ruim gebied kreeg vorm als militair oefenterrein. Gelukkig bleef het grootste gedeelte als ongestoord natuurgebied behouden. De Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders kreeg de moeilijke opdracht tussen al deze sterk uiteenlopende belangen, een gulden middenweg te kiezen.
Ir. Wybe de Vries, beheerder van het Lauwersmeergebied begeleidde de B.R.T.-cameraploeg meer dan een jaar, gedurende vier seizoenen, op tientallen filmdagen, om een zo getrouw mogelijk beeld te kunnen geven van dit uniek natuurgebied, waar een enorme rijkdom aan planten en dieren zich spontaan ontwikkelde.
De oogst aan filmmateriaal was zo groot, dat twee programma's van 30 minuten aan de natuurrijkdom van het Lauwersmeer worden gewijd.

WEEK VAN HET BOS 1987.

Van 4 tot 11 oktober 1987 wordt de 9de Week van het Bos ingericht. Dit is weer eens een gelegenheid om extra aandacht te schenken aan het bos.

De Week van het Bos 1987 staat uiteraard in het teken van het „Europees Jaar van het Milieu“. In deze zin werd ook een passende slogan vooropgesteld, namelijk: „Gezonde bossen voor een gezond milieu / Een gezond milieu voor gezonde bossen“. Twee acties worden in het bijzonder in de kijker geplaatst. Een eerste betreft een promotiecampagne van de inlandse boomsoorten en de tweede omvat een „bosplantactie“. Deze laatste actie zal culmineren in een algemene bosplantdag op 20 maart 1988, einde van het Europees Jaar van het Milieu.

De Week van het Bos is een organisatie van de dienst Groen - Waters en Bossen, de Vlaamse Bosbouwvereniging en het Onderzoekscentrum voor Bosbouw van de R.U.G. Zij staat onder de hoge bescherming van de Minister van Volksgezondheid en Leefmilieu, de heer J. Lenssens.

De Week van het Bos wordt officieel geopend in het staatsbos Wijnendaele op zaterdag 3 oktober 1987. De officiële sluiting gebeurt in de bossen van Westerlo op zondag 11 oktober 1987.

OPROEP AAN ARGONNE-BEOZOEKERS

Van meerder kanten bereiken ons gunstige berichten over de evolutie van de natuurbehoudsidee in Frankrijk. Zo lezen we ook in Parus, het afdelingsblad van Gent, dat meer en meer aan vogelstudie gedaan wordt en dat naar de publieke opinie toe het belang van de natuur via voorlichtingscampagnes benadrukt wordt. Er komt misschien wel kentering in het stereotype beeld dat, als een Fransman over vogels spreekt, hem enkel het water in de mond komt.

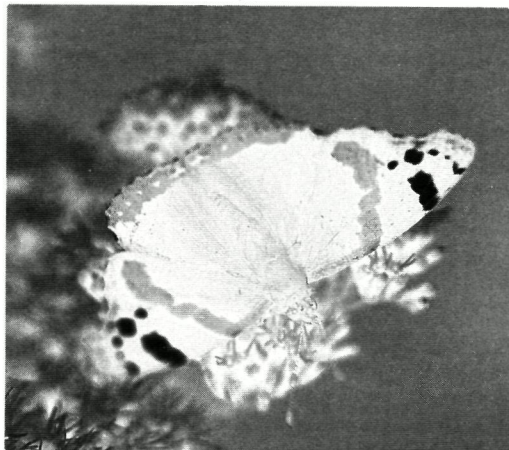
Er is echter nog een heel lange weg af te leggen, de problemen zijn verscheiden en Frankrijk is erg groot. Soms kunnen echter ook wij wat hulp bieden: zo vroeg een actief Frans natuurbeschermers, tevens boswachter, ons om gegevens (zowel vogels, insecten als planten) uit de Argonne en aangrenzende kalkstreek te verzamelen bij de Belgische waarnemers. Ieder jaar immers trekken vele Belgen richting Argonne. De plaatselijke natuurbeschermers zien echter met lede ogen hoe een massa waarnemingen voor eeuwig verdwijnt in de nota-boekjes. Zelf zijn zij maar met enkele mensen om een gebied zo groot als een provincie te inventariseren en suggesties te doen naar de overheid. Voor veldwerk is er dus maar weinig tijd en alle hulp is welkom.

Daarom onze oproep naar verslagen, individuele waarnemingen, streeplijsten enz. Ze dienen voor-

namelijk om prioriteitslijsten op te stellen en via de overheid die gebieden te laten beschermen. Deze gegevens worden door ons gegroepeerd, vertaald en persoonlijk overgemaakt.

Op die manier draag je je steentje bij tot de natuurbescherming in Frankrijk. Doen!!!

Desmet Rik, Lozerstraat 29, 9770 Kruishoutem

Nummervlinder op Koniginnekruid.

Foto: L. Kusters

VLINDERPROJECT JNM

De J.N.M. (Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming) is met de inventarisatie van vlinders gestart. We willen zoveel mogelijk vlindergegevens van België en Luxemburg verzamelen. U kunt ons daarbij helpen door uw vlindergegevens aan mij door te geven.

Bij voorbaat hartelijk dank,

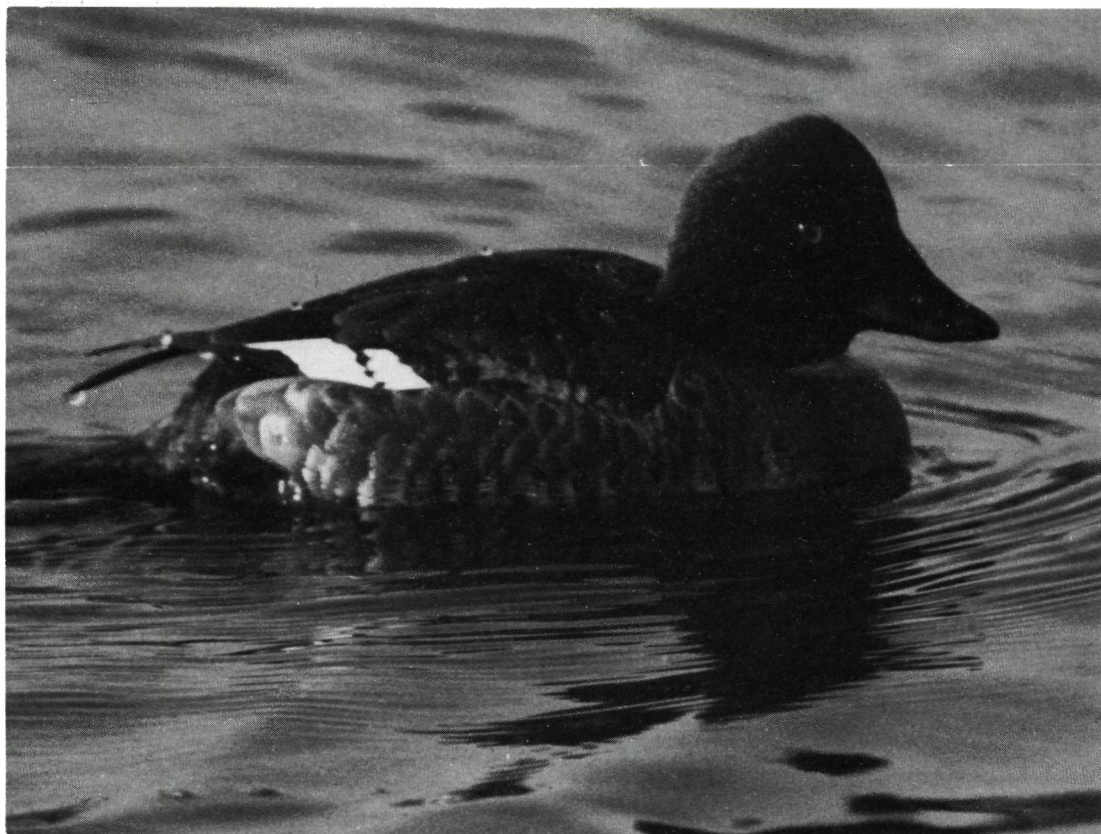
John Reichwein, P. Breughelstr. 5, 5062 LG Oisterwijk (Nederland).

INTERNATIONAL WATERFOWL RESEARCH BUREAU BELGIE.

OPROEP TOT MEDEWERKING AAN DE MAANDELIJKSE WATERVOGELTELLINGEN.

Zoals reeds zovele jaren willen wij opnieuw beroep doen op alle ornithologen om deze winter terug hun medewerking te verlenen aan de maandelijkse watervogeltellingen. Voorgaande winters werd nagenoeg overal zeer veel en frequent geteld. Wij hopen dan ook dat deze winter, de tiende in rij met maandelijkse tellingen, opnieuw zeer veel gegevens kunnen verzameld worden. De rapportage zal, indien de resultaten ons vlug genoeg bereiken, nog in 1988 gebeuren.

De data voor 1987-1988 zijn: 17-18 oktober, 14-15 november, 12-13 december, 16-17 januari, 13-14

Brilduiker-wijffe.

Foto: A.C. Zwaga

februari, 12-13 maart.

De tellingen worden normaal per regio georganiseerd. De lijst met alle regiocoördinatoren is te vinden in ORIOLUS jaargang 53 nummer 1, pagina 19. Voor meer informatie kunt U daar terecht ofwel rechtstreeks bij ons op onderstaand adres.

Patrick Meire, Koen Devos, Rijksuniversiteit Gent, Laboratorium voor Ecologie der Dieren, Zoögeografie en Natuurbehoud, Ledeganckstraat 35, 9000 Gent, 091/22 78 21 (ext. 345).

Eckhart Kuijken, Instituut voor Natuurbehoud, Kiewitdreef 3, 3500 Hasselt, 011/21 01 10.

I W R B MEETING

Op 24 oktober 1987 organiseert het „International Waterfowl Research Bureau België” een bijeenkomst rond het thema watervogels in Vlaanderen, en dit aan de Rijksuniversiteit te Gent, R.L. Ledeganckstraat 35, 9000 Gent. Het programma is als volgt samengesteld:

vanaf 13.30 u.: onthaal en koffie.

14.00 u.: Dr. E. Kuijken (Directeur Instituut voor Natuurbehoud, Hasselt): „Het IWRB: situering, werking en doelstellingen”

14.30 u.: Patrick Meire (RUG):

„Resultaten van de IWRB-tellingen op internationaal vlak: situering van de NW Europese watervogelpopulaties, aantallen, verspreiding en trends.”

15.00 u.: Koen Devos (RUG):

„Resultaten IWRB-tellingen op nationaal vlak: verwerking, aantallen en verspreiding en evaluatie van waterrijke gebieden in Vlaanderen.”

15.30 u.: koffiepauze

16.00 u.: Discussie: IWRB-tellingen in de toekomst: waarom en hoe?

Tijdens de discussie zouden wij enerzijds enkele algemene problemen willen behandelen en anderzijds de mensen per regio samenbrengen om de organisatie van de tellingen te bespreken en vooral om eensgezindheid te krijgen over de codes (namen) van alle telgebieden. Alle tot dan toe ontvangen tellingen zullen per regio aanwezig zijn alsmede stafkaarten van de verschillende gebieden.

17.00 u.: Slotwoord

Eventuele bijkomende inlichtingen kunnen steeds

bekomen worden bij Patrick Meire of Koen Devos, Rijksuniversiteit Gent, Laboratorium voor Ekologie der Dieren, Ledeganckstraat 35, 9000 Gent (091/22 78 21 ext. 345).

Alle regiocoördinatoren, tellers en belangstellenden zijn van harte welkom.

Boekbesprekingen

EEN ZELDZAME RAVOTTER: DE OTTER!

Het jongste nummer van PANDA - het trimestrieel tijdschrift van het Wereld Natuur Fonds, WWF - is helemaal aan de Otter gewijd.

Er bestaan verschillende soorten otters. De Aziatische Dwergotter wordt hoogstens 80 cm lang terwijl de Braziliaanse Reuzeotter wel 1,80 m wordt. De Zeeotter is een stoer dier dat met zijn 40 kg. gewicht altijd in het water leeft. Deze laatste soort bezit een merkwaardige eigenschap, namelijk dat zij in staat is om een werktuig te hanteren, iets wat slechts een paar dieren ter wereld kunnen. De Zeeotter gebruikt nl. een steen om schelpen te verbrijzelen van lekkere schaaldieren of om pokken van de rotsen te slaan.

Naast hun eigen kenmerken hebben alle otters wel gemeenschappelijke trekjes. Ze bakenen allen hun terrein af met uitwerpselen, ze kunnen rechtop zitten op staart en achterpoten, ze hebben een heel gamma geluiden als communicatiemiddel en ze zijn bijzonder speels. Een geliefd spelletje is b.v. van grasbermen glijden. En onze Europese Otter? Net zoals zijn soortgenoten is de Europese eveneens bedreigd. Vroeger was hij niet eens beschermd zodat vooral vissers hem naar het leven stonden. Nu hij wel beschermd is, gaat helaas zijn leefmilieu zo sterk achteruit dat hij alle moeite heeft om nog aan voedsel te geraken: vis, schaaldieren en amfibieën. Het is dus een dringende opgave om zijn habitat weer gezond te maken. Ondertussen wordt in Planckendael een kweekproject gestart in de hoop dat er binnen 5 of 10 jaar weer gezonde biotopen zullen zijn waar ze kunnen vrijgelaten worden.

Voor de jeugd staat alles over de otter nog eens uitgelegd met heel wat tekeningen in de 8 Bamboe-bladzijden, de bijlage van Panda.

Het los otternummer van Panda kan besteld worden door overschrijving van 60 fr. op rekening nr. 330-0381600-56 van WWF-Vlaanderen met vermelding „Panda 22”.

Van Haperen A.M.M., 1983, *De vegetatie van Midden-Zeeland*, 77 blz., 1 losse bijlage.

Mooij R.M., 1986, *De vegetatie van Zeeuwsch-Vlaanderen*, 140 blz, 2 losse bijlagen, Provinciale

Planologische Dienst voor Zeeland, Middelburg. f 19,50 / rapport (port inbegrepen) Afd. Voorlichting Provincie Zeeland, Postbus 6001, 4330 LA Middelburg.

De laatste jaren worden natuur en milieu steeds meer betrokken in vraagstukken van ruimtelijke aard (urbanisatie, ruilverkavelingen, waterbeheer,...). Deze trend is in Nederland reeds vroeg op gang gekomen. Om te kunnen beschikken over feitelijke gegevens betreffende de natuur- en landschapswaarden worden inventarisaties uitgevoerd. De provinciale schaal van deze inventarisaties maakt een grondige aanpak mogelijk. Zo is ook de Provinciale Planologische Dienst voor Zeeland in 1976 begonnen met een systematische inventarisatie van de flora en de vegetatie van het grondgebied van de provincie. Omdat bepaalde delen van West- en Oost-Vlaanderen bij dit Zeeuwse landschap aansluiten, is dit werk ook voor ons interessant.

In de periode 1976-1979 werd Midden-Zeeland (Walcheren, Noord- en Zuid-Beveland) onderzocht, in 1980-1983 Zeeuws-Vlaanderen. Van te voren werden een aantal landschapseenheden omschreven (grasland, dijk, wegberm, kreekrest, bos, duin, schorre...). Deze landschapseenheden werden door een tiental veldmedewerkers per vierkante kilometer zo volledig mogelijk op plantensoorten en vegetatietypen geïnventariseerd.

De beide rapporten zijn een presentatie van de resultaten van resp. de eerste (Midden-Zeeland) en de tweede (Zeeuws-Vlaanderen) inventarisatieronde. Enkele inleidende hoofdstukken bespreken o.a. het ontstaan en de opbouw van het fysisch-geografische kader en de gevolgde methodiek. De inventarisatiegegevens worden telkens samengevat in een 20-tal vegetatiecomplexen (riet-, biezen- en lisdoddevegetatie, schor- en slikvegetatie, zilt grasland, reliëfrij grasland, raaigrasweide, helmvegetatie, jong loofbos met ruigtekruiden, dijkstruweel, duindoornstruweel,...). De bespreking van deze vegetatiecomplexen neemt de meeste ruimte in beslag. De beschrijving van elk complex wordt telkens gevolgd door enkele paragrafen over voorkomen, natuurwaarden, beheer en dikwijls geïllustreerd met, van een of enkele karakteristieke plantensoorten, een kaartje met de verspreiding binnen het betrokken gebied, soms vergezeld van een verspreidingskaart op nationaal niveau. In beide rapporten wordt ook enige aandacht besteed aan waarderingscriteria. De samenstellers onthouden zich echter van een expliciete waardering per afzonderlijk gebied of vegetatietype. In het rapport over Zeeuws-Vlaanderen wordt op het eind ook nog ingegaan op het verspreidingspatroon van flora en vegetatie.

In bijlage treft men o.a. een volledige soortenlijst aan met vermelding van het globaal verspreidingspatroon (Zeeuws-Vlaanderen), het voorkomen in de (belangrijkste) vegetatiecomplexen, de zeldzaamheid (hokfrequentieklassen) op regionaal en op

nationaal vlak (anno 1930 en anno 1980) en de eventuele landelijke voor- of achteruitgang. Als losse bijlage is een kaart met de verspreiding van de vegetatiecomplexen toegevoegd.

Uit de rapporten blijkt nog maar eens het grote belang van de Zeeuwse zout- en dijkvegetaties. Voor sommige soorten herbergt Zeeland zelfs de enige vindplaats(en) in Nederland, vb. voor Wollige Distel (Zuid-Beveland) of Vlaamse Peterselie (Zeeuws-Vlaanderen).

Boeiende en verzorgd uitgegeven literatuur.

Onwillekeurig dringt zich wat methodiek en voorstelling van de resultaten betreft een vergelijking op met een analoog project in eigen land: de Biologische Waarderingskaart van België. Hier werd de inventarisatie meer per gebied aangepakt. Mede door het geringere aantal medewerkers blijft de kans bestaan dat bepaalde gebiedjes over het hoofd gezien werden. Met een benadering per vierkante kilometer is deze kans haast onbestaande. Bovendien spreken de Belgische kaarten per gebied een waardering uit. Dit houdt het risico in dat planologen de informatie op de kaarten zelf interpreteren. In Zeeland (en andere Nederlandse provincies waar gelijkaardige projecten zijn uitgevoerd) grijpt men telkens terug naar het basisbestand bij de PPD. De gegevens zijn er nu, de evaluatie kan slechts per geval gebeuren, na samenspraak; een procedure m.i. te prefereren. G. Rappé, Ussel.

Segers R.: *Catalogus Staphylinidarum Belgicae (Coleoptera)*.

21 x 29 cm, 104 p., Studiedocument Nr. 32 van het K.B.I.N., te bestellen bij het Patrimonium van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Vautierstraat 29, 1040 Brussel. 1986, geplakt, 130,- Fr.

Deze catalogus geeft een overzicht van de 909 in België aangetroffen Staphylinidae (sensu lato) zoals vermeld in de literatuur, waarbij de soortnamen aangepast werden aan de momenteel geldende nomenclatuur en classificatie. Bij elke soort wordt het aantal gepubliceerde vindplaatsen vermeld, met precieze referenties indien het er vijf of minder zijn, en worden eventuele nieuwe vindplaatsen of opmerkingen toegevoegd. Bij deze faunistische gegevens wordt met een letter aangeduid of de soort voor 1900 (A), tussen 1900 en 1949 (B) of na 1950 (C) waargenomen werd. Met ?? wordt aangegeven dat het voorkomen van de soort in ons land erg onwaarschijnlijk is; een ? beduidt dat de soort of de vindplaats twijfelachtig is en een asterisk betekent dat het voorkomen van de soort in België gecontroleerd werd door de auteur. Een uitgebreide literatuurlijst sluit deze interessante catalogus af. Deze publikatie is zonder meer een must voor alle coleopterologen. Het is een basiswerk waarnaar nog dikwijls zal verwezen worden.

W.O. De Prins

JNM-PUBLIKATIE „VOEDSEL EN MILIEU”

Bij de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (J.N.M.) vzw. verscheen zopas een themanummer van het tijdschrift 'Euglena' getiteld „Voedsel en milieu”.

Hierin worden op een boeiende en mooi geïllustreerde wijze de meeste aspecten van het wereldvoedselprobleem uitgelegd. Zo komen o.a. volgende onderwerpen aan bod: evoluties in de voedselproductie, het landbouwbeleid, landbouwmethodes, wereldhandel, onderontwikkeling en de gevolgen van dit alles voor mens en natuur.

Er wordt echter niet alleen aandacht besteed aan de problemen, maar ook aan mogelijke oplossingen en wat jij als individu kan doen in dit alles.

Een ideale gelegenheid dus om een antwoord te vinden op tal van vragen, die je misschien nog had, zoals: Waarom voeren we onze voedselbergen niet uit naar de Derde Wereld? Hoe krijg je ondanks al die pesticiden nog steeds sprinkhanenplagen? Wat hebben woestijnen, regenwouden en onze voedselgewoonten met elkaar te maken? Lost alternatieve landbouw iets op?

Dit 56 bladzijden tellende boekje kan je verkrijgen door overschrijving van 50 frank op rekening 001-1756548-51 van JNM-Milieuwerggroep te Kortrijk met vermelding 'Voedsel en milieu' of ook rechtstreeks bij de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming, Kortrijksepoortstraat 140, 9000 Gent, telefoon 091/23 47 81.

CATALOGUS OVER NATUUR EN MILIEU IN LIMBURG

Zojuist verscheen van het Provinciaal Natuurcentrum te Rekem een „catalogus van de boeken, periodieken en kaarten aanwezig in het Documentatiecentrum van het P.N.C., 1980-1985”. Het is de bedoeling om met deze catalogus het Documentatiecentrum ruimer bekend te maken bij een groot publiek. Dit centrum biedt immers heel wat documentatie over de Limburgse natuur en over natuur en milieu in het algemeen. Zowel de specialist als de leek en het kind kunnen hun gading hier vinden. Zo zijn er momenteel om en bij de 4500 boeken, circa 130 tijdschriften, een groot aanbod van allerlei kaarten en plannen, honderden dia's, thematische en gemeentelijke mappen met krantenartikels, brochures, gemeentebladen, wandel- en fietsbrochures, enz. Er is mogelijkheid tot uitleen, mits betaling van een jaarlijks lidgeld (100 fr). Het Documentatiecentrum is net zoals het Natuurcentrum in zijn geheel vrij toegankelijk tijdens de kantooruren. De catalogus kan je telefonisch of schriftelijk bestellen op volgend adres: Provinciaal Natuurcentrum, Populierenlaan 30, 3620 Lanaken-Rekem, 011/71 44 44, rekeningnr. 000-0400447-31. (Kostprijs: 180 fr. of 90 fr. voor leden (+ 30 fr. portokosten).

HANDIGE „KORSTMOSSENTABEL” UITGEGEVEN DOOR HET PROVINCIAAL NATUURCENTRUM.

Korstmossen (lichenen) zijn bij de meeste natuurliefhebbers vrijwel onbekend. Tijdens de vele wandelingen die we met natuurliefhebbers en specialisten van heide- en duingebieden gemaakt hebben, is het ons opgevallen dat de korstmossen vaak over het hoofd gezien werden. Niet dat men deze groep van organismen niet belangrijk vindt, maar ze zijn te lastig om te determineren en er is weinig Nederlandse vakliteratuur over te vinden.

Om deze leemte op te vullen heeft het Provinciaal Natuurcentrum Rekem een „Korstmossentabel voor heide en kalkarme duinen” uitgegeven. Het werkje is samengesteld door Michel Asperges, lichenoloog en vrijwillig medewerker bij het LUC Diepenbeek en Brigitte Crijns, medewerkster bij het Provinciaal Natuurcentrum.

Zoals de titel het laat vermoeden is de tabel beperkt tot de macrolichenen van zure heide-gebieden en ontkaakte binnenlandse duinen. Ze is eveneens beperkt tot de terrestrische macrolichenen die goed zichtbaar zijn met het blote oog. Het is dan ook vooral een tabel die in het veld kan gebruikt worden. Soms wordt beroep gedaan op chemische hulpmiddelen die typische kleurreacties geven met de lichenen-zuren van het korstmos. De korstmossen zijn weergegeven in gedetailleerde tekeningen, gerangschikt in een overzichtelijke dichotomische tabel. Het grote voordeel van de tabel is dat alle soorten zijn samengebracht en afgebeeld op 2 bladen, hetgeen het determineren sterk vergemakkelijkt.

De „Korstmossentabel” kost slechts 50 fr. (x 20 fr. portokosten) en kan besteld worden door storting van dit bedrag op rekeningnummer 000-0400447-31 ten name van Provinciaal Natuurcentrum, Ontvangsten, Populierenlaan 30, 3620 Rekem-Lanaken, met vermelding „Korstmossentabel”.

Nieuwe uitgaven

Schreiber R.L. et al., 1986. *Ruimte voor vogels*, 384 blz., formaat 28 x 22 cm. Prijs 60 gulden voor leden NVBV, 74.50 gulden voor niet-leden. Het meest volledige boek dat ooit over de bescherming van vogels en hun leefgebieden werd geschreven. Het boek verschijnt gelijktijdig in Amerika, Duitsland, Engeland, Frankrijk, Japan, Nederland en Zweden.

In de Nederlandse editie is er een voorwoord van Z.K.H. Prins Claus der Nederlanden en een bijdrage van Prof. K.H. Voous die ingaat op het lot van zes vogelsoorten die uit Nederland dreigen te verdwijnen.

Te bestellen bij Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Driebergseweg 16 C, 3708 JB Zeist.

Rutschke E., 1987. *Die Wildgänse Europas*, 255 blz.,

24 kleurplaten met 52 foto's, 90 tekeningen, gebonden, met beschermende omslag. Prijs DM 29.80. Uitg. Aula-Verlag Wiesbaden. Te bestellen bij Verlag H. Limberg, Postfach 907, D-5100 Aachen. De bekende ganzenkenner heeft in dit boek alles bijeen gebracht wat over ganzen geweten is: beschrijving en identiteit biologie (alle aspecten), populaties, verplaatsingen, enz...

Rutschke E., 1987. *Die Wildenten Europas*, 300 blz., 120 tekeningen, 30 kleurfoto's. Prijs DM 29.80. Uitg. Aula-Verlag Wiesbaden; te bestellen bij H. Limberg (zie hoger).

Zoals in het boek over de ganzen worden in deze publicatie alle „wilde eendensoorten” behandeld: beschrijving, broedvoorkomen, verplaatsingen, overwintering, voedsel-, populatie- en gedragsbiologie; ook jacht en bescherming worden besproken.

Rappe A. et M.L. Van Hammee, 1987. *Environnement, Agriculture, Polluants*, 130 blz. Uitg. Bureau du Service de Protection-Aves, avenue des Constellations 38, 1200 Bruxelles. Prijs 200 fr. op te sturen in postzegels; 250 fr. voor buitenland via internationaal postmandaat op naam van A. Renoy, Berkvenstraat 17, 2400 Mol.

Feryn Y. en Natuurhist. Werkgr. ZW-Vlaanderen, 1987. *Vierde Veldornithologisch Jaarboek van Zuid-West-Vlaanderen*, meer dan 200 blz. tekst, 75 pentekeningen, 4 kaartjes, 48 grafieken en 20 tabellen. Prijs 290 fr. verzending inbegrepen, te storten op rekening 068-2019306-84 van de Natuurhistorische Werkgroep ZW-Vlaanderen p/a. Steenovenstraat 50, 8720 Kuurne.

Ook de vorige drie jaarboeken zijn nog verkrijgbaar tegen 290 fr. het stuk, verzending inbegrepen.

Harrison P., 1987. *Seabirds of the World. A Photographic Guide*. Prijs 19 pond, verzending inbegrepen, 320 blz., formaat 22 x 14 cm. 741 kleurfoto's, 23 kleurplaten, 320 verspreidingskaarten. Te bestellen bij de uitgever Christopher Halm, Imperial House, 21-25 North Street, Bromley, Kent BR 1 1 SD.

Ministerie van landbouw en visserij, 1987. *Landbouw, Natuur- en Landschapsbehoud*, 19 blz., gratis te bekomen op voornoemd Ministerie, Postbus 20401, NL - 2500 EK Den Haag.

Verlinden A., 1987. *Ecologische achtergronden van het huidig bosbeheer in Vlaanderen*, 76 blz. Te bestellen bij het Onderzoekscentrum voor Bosbouw, Geraardsbergse steenweg 267, 9231 Gontrode.

Belgisch Staatsblad 17 april 1987. *Dierengezondheidswet van 24 maart 1987*.

Lelek A., 1987. *The Freshwater fishes of Europe. Vol. 9 Threatened fishes of Europe*. Wiesbaden, Aula-Verlag. 343 blz., 4956 fr.

Wij ontvangen wisselnummer van *Ardea*, *Limosa*, *Vogeljaar*, *Vogels*, *Dutch Birding*, *Aves*, *Gerfaut-Giervalk*, *Nos Oiseaux*, *Mens en Vogel*, *L'Homme et l'Oiseau*, *Falke*, *Regulus*, *Ornithologische Mitteilungen*, *Vogelwarte*, *Ornithologische Beobachter*, *Milu*, *Egretta*, *Héron*, *Ciconia*, *Tijdingen van de Vrienden van Heverlee-bos en Meerdaalwoud*, *Natuurreservaten*, *Wetenschappelijke Mededelingen KNNV*, *Parcs Nationaux*, *Hautes Fagnes*, *Natuurhistorisch Maandblad*, *Natura*, *Natuurbehoud*, *Mededelingenblad Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon*, *Euglena*, *Carnivora*.

WIELEWAAL

Jaargang 53 - september 1987

H. BERGHMANS, K. LEYSEN, J. VOLDERS. Flora en avifauna van het Schulensbroek	189
M. DE RIDDER. Waarnemingen bij een slaappleats van de Witte Kwik	199
T. ARTS. Wat zijn mossen?	202
Uit het wetstraatje. H. FRANCKX. De E.E.G.-richtlijn en de jacht	207
R. DE FRAINE, H. FRANCKX. Voor u gesprokkeld	209
Vijf vóór twaalf	212
Verenigingsberichten	214
Werk op de plank	218
Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten	218
In het spaarvarkentje - onze reservatenfondsen	223
Goed om te weten	224
Boekbesprekingen	227

Titelblad: Schulensmeer — Foto: Eddy Hermans

